

Voruta

Nr. 3 (833) 2017 m. kovo 25 d. Nacionalinis Lietuvos istorijos laikraštis ISSN 1392-0677 Kaina 0,58 EUR

Šiame numeryje

6

**Viktoras JENCIUS-
BUTAUTAS, Rokiškis**

Kodėl slepiama Vytauto palaikų paieška?

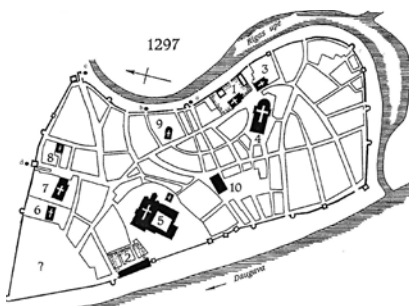
8-9

Tėviškės aušra

12-13

**Prof. habil. dr.
Alvydas BUTKUS, Kaunas**

Lietuvių pilis Rygoje

15

Gintaras KAROSAS, Vilnius

Pietryčių Lietuvos restauracija

Laisvė yra sąlyga valstybės kūrybai

Nepriklausomybės Akto signataro Mečio LAURINKAUS kalba iškilmingame Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dienos minėjime Lietuvos Respublikos Seime

Gerbiama Lietuvos Respublikos Prezidente, gerbiamas Seimo Pirmininke, gerbiamas faktinį valstybės vadovę lemiama nepriklausomybės atkūrimo metais Vytautai Landsbergi, gerbiamas Lietuvos Respublikos Prezidente Valdai Adamkau, gerbiama pirmosios Vyriausybės nariai, gerbiama svečiai! Gerbiamas Lechai Valensa! Jūs net neįsivaizduojate, kokią postūmį darėte Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimui. Garbė Jums! Gerbiama signatarai ir visi susirinkusieji prisiminti Kovo 11-ąją, kuri, mano manymu, yra tiek pat reikšminga kaip ir Vasario 16-oji.

Laisvė nėra tikslas, o sąlyga valstybės kūrybai. Sutelktinė kūryba kyla iš visuomenėje glūdinčio pozityvaus nusiteikimo ir energijos, kuri neatsiranda pakvietus kelio, nors ir protingu, žmonių. Tik iš dalies prituriu paplitusiai nuomonei, jog Lietuva atkurdamas nepriklausomybę sėkmingai pasinaudojo griūvančios imperijos proga. Daug kas panašiomis progomis istorijoje naudojasi, tačiau ne visais atvejais valstybės klijuojasi. Lietuvos visuomenę XX a. išvakarėse ištiko energetinis proveržis, apsisiforminęs sparčiu modernios valstybės kūrimu, prislopintas, bet iš esmės nesunaikintas okupacijos, ir vėl atsinaujinęs Sąjūdžio laikais. Gal tas proveržis atėjo iš pasionarinio (Levo Gumiliovo terminas ir teorija) postūmio Lietuvos istorijoje XIII a., gal mokslo dar mažai tyrinėtais kitais kanalais, tačiau akivaizdu, kad dabartinės Lietuvos valstybės kūrimas nėra kaleidoskopinių atsiktikinių aplinkybių ar gerai sukritusių kortų pasekmė. Lietuvos istorija turi savo pradžią, komplikuoatą raidą, vidinį gyvybingumo šaltinį, savo prasmę

Nepriklausomybės Akto signataras Mečys Laurinkas. LR Seimo kanceliarijos (aut. O. Posaškova) nuotr.

ir misiją. Energijos protrūkis, proveržis ar sąjūdis, nesvarbu, kaip pavadinsi, savaime nepasiūlo, kokių būdu ir keliais kūrybinę potencialą realizuoti, tai priklauso nuo valdžių suvokimo ir gabumų užčiuopti giluminę visuomenės nusiteikimą, nesustoti ties buitine politika, sukurti savos istorijos trajektoriją, nepranykstančią mirgančių interesų žvaigždynė. Deja, neatmestina ir istorijos kelionė į niekur, nemokšišku išbarstyta, išsklaidyta ir net išvysta į kitas šalis kūrybinė energija, kai gyvenimas daug kam, ir tiems, kuriems Sąjūdžio metas buvo aušra nerealizuotoms galimybėms, pavirto į pragyvenimą ir išgyvenimą, kai socialinės atskirtybės fone

jau nepatogu ne tik fantazuoti, bet ir kalbėti aukštesnėmis temomis, kai intelektualinis projektas bet kurioje srityje paprasčiausiai priklauso nuo palankaus mecenato žvilgsnio. Net ir paviršutiniškai žvelgiant į nueitą atkurtos valstybės kelią, buvo ir tebėra daug pačių mūsų sukurtų barjerų visuomenės kūrybinės energijos sklaidai. Paminėsiu bent tris etapus, reikšmingus praeičiai ir ateičiai.

Pirmiausias ir svarbiausias veiksmas kokybiškai naujam postūmiui į ateitį buvo santykis su artimiausia praeitimi, tada dar vadinta Tarybų Lietuva. Pradėjusi milžiniškos apimties darbą dar Nepriklausomybės atkūrimo išvakarėse Juzeliūno komisijoje, Lietuva, tirdama buvusios santvarkos nusi-kaltimus, padarė daugiausia iš visų sovietų terorizuotų valstybių. Deja, antroji atsivėikimo su praeitimi dalis, pavadinta liustracija, neatnešė visuomenei nei vidinės satisfakcijos, nei atvėrė kelią į praeities šešėlių nepersekiojamą valstybės kūrybą. Sąjūdžio laikais pasikvietėme „buvusius“, tiesiogiai su teroru nesusijusius, kurti kitokią Lietuvą ir drauge, vos ne iki šiandien, norėjosi ir norisi pasikviestuosius demaskuoti, remti prie sienos. Labai keistas vienyti visuomenę bendram ir dar kūrybiškam darbui metodas.

Antras ryžtingų ir reikalingų sprendimų etapas, tačiau labai greitai nukreipęs susikaupusią energiją anaipol ne dėl tos Lietuvos, buvo iš visų blogų pasirinktas pats blogiausias privatizavimo modelis. Grubus, mechaniškas, agresyvus be „atsiprašau“ trumpu laiku Sąjūdžio programinius

Nukelta į 16 p.

LR Seimas

Švietimas ir nacionalinis saugumas

Akad. prof. Eugenijus JOVAIŠA, LR Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pirmininkas

Praėjusių metų vasarą paskelbus valstiečių švietimo programą daug kam galėjo kilti ir iš tiesų kilo klausimas, kodėl švietimas joje įvardytas svarbiausia nacionalinio saugumo dalimi. Galvodami apie tai, kaip turėtų atrodyti ir kokius tikslus sau kelti Lietuvos švietimo sistema, negalime pamesti iš akiračio šios nuostatos ar likti jos nesupratę. Taigi kokia prasme švietimas skleidžiasi kaip nacionalinio saugumo dėmuo? Mažiausiai trejopai.

Visų pirma, švietimo sistema egzistuoja ne tik žinioms ir gebėjimams suteikti, tačiau ir vertybinėms nuostatomis ugdyti. Mokyklą baigęs absolventas turi būti ne tik gavęs išsilavinimą, tačiau ir kultūringas, aukštus moralinius idealus sau keliantis žmogus bei geras savo valstybės pilietis. Ką reiškia geras pilietis? Galima svarstyti įvairiai, bet jokia samprata neapsieis be trijų esminių dalykų: tapatinimosi su savo valstybe, iškimybės jai ir pilietinio aktyvumo. Visiems šioms aspektams tiesiogiai pasitarnauja mokykla, ypač per istorijos, literatūros, pilietinio ugdymo, o – jeigu tokios atsirastų – ir per etninės kultūros, šalies gynybai skirtas pamokas.

Švietimas ryšiui su tauta ir valstybe

Pradėkime nuo tapatumo. Švietimas turi visą asortimentą priemonių ugdyti prisiri-

Akad. prof. dr. Eugenijus Jovaiša. J. Vaiškūno nuotr.

šimą prie savo tautos ir valstybės, stiprinti bendro likimo jausmą. Tautos tapatumas yra fundamentaliai svarbus ir būtinas valstybei daugeliu aspektu, kuriuos paliesime toliau. Tačiau verta išskirti, kad sociologai tai pripažįsta vienu iš emigraciją stabdančių veiksnių. Kuo stipresnis ryšys žmogų sieja su bendruomene, gimtąja aplinka, kalba, žeme, kuo stipresnis jo istorinio tęstinumo

Nukelta į 3 p.

Lietuvos valstybės kūrėjai – Vasario 16-osios akto signatarai

Prof. habil. dr. Alvydui Butkui įteikta Vasario 16-osios akto signataro D. Malinausko premija

Aušra VIRVIČIENĖ, Vilnius

Jau septynerius metus, nuo 2012-ųjų, kasmet kovo 11 d., Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo dieną, Vilniuje, Signatarų namuose, yra teikiama Vasario 16-osios akto signataro Donato Malinausko kultūros premija. Premija skiriama asmeniui, kuris yra prisidėjęs prie Lietuvos Nepriklausomybės stiprinimo, laisvės idėjų platinimo, valstybės istorijos garsinimo bei Lietuvos piliečių gerovės kėlimo ir kuriam artimos Donato Malinausko puoselėtos vertybės. Šiuometinė Vasario 16-osios akto signataro D. Malinausko kultūros premija buvo skirta Vytauto Didžiojo universiteto Letonikos centro vadovui, Lituanistikos katedros profesoriumi, baltistui, kalbininkui habil. dr. Alvydui Butkui. Paminėtina, kad jis yra ir asociacijos „Lietuvos ir Latvijos forumas“ pirmininkas. Premija įteikta 11.00 val. Signatarų namuose prasidėjusiame renginyje po 9.00 val. Vilniaus Šv. Mikalo-

Vasario 16-osios akto signataro D. Malinausko kultūros premiją prof. habil. dr. Alvydui Butkui (kairėje) įteikė D. Malinausko giminaitis, vienas premijos steigėjų, gydytojas Viktoras Jencius-Butautas

Nukelta į 4 p.

Reikšmingas veikalas apie Mažosios (Prūsų) Lietuvos istoriją

Doc. dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Žinomas Rytprūsių ir Mažosios Lietuvos praeities tyrėjas V. Rotė (*Wolfgang Rothe*) su D. Vymer (*Daniela Wiemer*) 2016 m. išleido fundamentalų dvitomį veikalą apie Prūsų Lietuvos gyvenviečių istorinę raidą, paremtą Tolminkiemio parapijos ir jos aplinkos istorine analize. Tas reikšmingas leidinys jau sulaukė Vokietijos, Lenkijos ir Karaliaučiaus krašto specialistų palankių atsiliepimų. Šis veikalas, kuriame publikuojami gausūs senieji dokumentai, skelbiamos žinios iš senųjų istorinių šaltinių (ligi šiol mažai žinomų Lietuvoje), labai svarbus ir lietuviškųjų žemių praeities tyrėjams.

V. Rotė gimė 1934 m. Samanynų dvare greta Tolminkiemio, kurį išgarsino ten XVIII a. kunigavęs Kristijonas Donelaitis, jo sukurtieji „Metai“. Pokariu užėmė reikšmingas pareigas žinomose Vakarų Vokietijos įmonėse, o išėjęs į pensiją atsidėjo savo gimtinės tyrimams, vienas ir su bendradarbiais parengdamas keliolika reikšmingų veikalų apie Prūsų Lietuvos praeitį ir ten buvusias gyvenvietes.

1957 m. Vakarų Vokietijoje gimė D. Vymer, kurios tėvai Antrojo pasaulinio karo pabaigoje pasitraukė iš Enciūnų, buv. Stalupėnų apskrityje. Ji išitraukė į išeivijos veiklą, parengė daug leidinių apie savąją apskritį ir kitas regiono vietas. Galima priminti, kad Vymerių pavardė žinoma Tauragės ir Vilkaviškio gyventojams, Lietuvos kultūros tyrėjams – tos giminės žmonės buvo apsigyvenę ir Didžiojoje Lietuvoje, garsėjo savo veikla.

Pirmasis aptariamojo veikalo tomas skirtas regiono apgyvendinimo istorijai. 463 psl. apimties knygoje ir jos prieduose apibūdinamos senovinė Nadrava ir Sūduva, skelbiamos žinios apie senųjų baltų gyvenimą Prūsos laikais, apie Kryžiuočių (Vokiečių) ordino įsiveržimą ir tų žemių pokyčius XIII–XV a. Toliau nagrinėjami XVI a. (pasaulietinės Prūsijos hercogystės laikais) prasidėję procesai vadinamojoje Didžiojoje dykroje (po užsitiesusių kovų su kryžiuočiais ištuštėjusiose plotuose). Vienas skyrius paskirtas pirmųjų žinomų naujakurių kilmei ir etninei priklausomybei aptarti. Ketvirtajame skyriuje nagrinėjama krašto raida XVII a., tuomet vykę pokyčiai ir 1708–1711 m. užgriuvęs Didysis maras, nusiaubęs didelius lietuviškųjų žemių plotus. Kiti skyriai skirti XVIII, XIX ir XX a. vykusių procesų apibūdinimui. Aštuntajame skyriuje apibūdinama po Antrojo pasaulinio karo sovietų okupuoto krašto kolonizacija (pavyzdžiui, Tolminkiemyje įkuriant *sovchozų* Nr. 19). Praeities tyrėjams labai pravertomo pabaigoje pridėtas senovinių terminų ir sąvokų aiškinamasis žodynelis, kuriame aiškinamos praeities realijos, daugelio seniai pamiršti dalykai.

Knygos tekste pateikiama daugybė duomenų, publikuojami senieji dokumentai bei žinios iš gausių šaltinių. Pavyzdžiui, XVI a. laikotarpis suskirstytas į tris apgyvendinimo raidos fazes, nurodant kiekvienu metu fiksuotus gyvenviečių ir naujakurių skaičius bei kt. Apibūdinant visas Tolminkiemio apylinkių gyvenvietes, aptariami jų vietovardžiai ir pačių vietovių pokyčiai. Fiksuoti vykę sudėtingi administraciniai ir ūkiniai pasikeitimai, atskirų gyventojų grupių buvusios prievolės ir kt. Nagrinėjami krašto naujakurių verslai: gyvulių (ypač avių) auginimas, žemdirbystė, bitininkystė, žvejyba ir miško darbai, pateikiant duomenis apie XVI a. realijas. Apibūdinamas dvarų kūrimas, amatų, prekybos ir prekyviečių plėtra. Analizuota Įsruties ir Geldapės miestų ankstyvoji raida. Aprašomos 1540 ir 1590 m. užfiksuotos gyvenvietės, XVI a. kurtoji Tolminkiemio parapija.

Analizuojami atvykėlių iš įvairių regionų ir kraštų pėdsakai. Šiandienos žmonėms būtų įdomu sužinoti, kad XVI a. platesnėse Tolminkiemio apylinkėse net šešių gyvenviečių vardai minėjo „žemaičius“ (Žemaitėmis, Žemaičiais ir pan.). Pažymėtina, kad pagal senųjų prūsų paprotį kai kurios tokios gyvenvietės vadintos ne šiuolaikiškai, o archajiškai „Žemaitkeimis“. Įdomu, kad XVI a. dokumentuose minėti ir lietuvių *bajorai*, turėję savų privilegijų.

Krašte plėtotą biurokratiją sukūrė labai vertingų istorinių šaltinių. Antai, knygoje publikuojami 1681 m. parengti vieno kai-

Knygos viršelis

mo privalomo tvarkymosi nuostatai, kurių 72 skyreliuose apibūdinamos įvairiausios anuometinio gyvenimo pusės: kaip išlaikyti mokyklą, kaip lankyti bažnyčią, kaip paklusti seniūnams ir kitiems viršininkams, kaip prižiūrėti kaimo žemių ribas, kaip elgtis su ugnimi, kaip samdyti pagalbininkus, kaip prižiūrėti gyvulius, kaip tvarkyti tvoras ir atnaujinti griovius, kaip vertinti laukinių žvėrių padarytą žalą, kaip laikyti arklius (šioms dalykams paskirti net 8 skyreliai), kaip žvejoti ir malkauti, kaip gerinti laukus ir pievas, kaip statyti ir išlaikyti bendruomenės pastatus, kaip atlikti baudžiavą, kaip saugoti sėklinius grūdus, kaip daryti alų, kaip sudarinėti dokumentus, kaip mokėti baudas ir t. t. Tokie išsamūs dokumentai šiandien tampa tikromis „enciklopedijomis“, padedančiomis pažinti seniai praėjusių laikų ypatumus.

Iškalbingos žinios apie senųjų laikų atsiskaitymus ir įvairių sumų išieškojimus už visokią veiklą ar pabaudas. Antai, už kokius nors darbus būdavo suderama atsilųginti ne vien pinigais, bet ir grūdais, lašiniai, alumi, gyvuliais, sūriu, mėsa ir t. t.

Mums įdomūs krašte ilgai vyravę lietuviškojo gyvenimo ženklai. Antai, lietuviškųjų vietovardžių buvę tiek daug, kad aštrialiežuviai nesunkiai iš jų sudėliodavo ištisas poetas, surimuodami „Perkūniškiai – Kampiniškiai, Pupiniai – Vidminiai, Bumbliai – Dumbliai, Eidginiškiai – Tamaviškiai“ ir t. t.

Labai vertingi knygoje publikuojami senųjų žemės valdų planai, parodantys tuometinio gyvenimo ypatumus. Juos papildė surinktos žinios apie įvairių laikų žemėvaldą, atskirų kaimų naudotas žemės plotus ir pan.

Apibūdinant XVIII a. ypatumus, nemažai vietos skirta Tolminkiemio kunigui Kristijonui Donelaičiui. Aprašomos tuometinio gyvenimo krašte ypatybės besidominantiems praeitimi leidžia geriau suvokti „Metų“ tekste minimus dalykus. Išsamiai aprašomi tuomet vykę pokyčiai Tolminkiemyje – įvairios statybos ir kt. Apibūdinta po Didžiojo maro pradėta krašto vokiškoji kolonizacija, zalcburgiečių iš dabartinės Austrijos atvykimas į lietuvininkų ir senųjų prūsų gyventus plotus, besikeitusi gyventojų etninė sudėtis, vokiečių kalbos plitimas ir t. t.

XIX a. krašte prasidėjo ne vien Napoleono armijų įsiveržimu, bet ir sutriuškintoje Prūsijoje paskelbtomis esminėmis reformomis, panaikinusiomis ligtolinę valstiečių baudžiavą ir sudariusiomis sparčios plėtros galimybes. Jas pratęsė ir reikšminga administracinė reforma. XVIII a. viduryje gyvavusį *lietuviškąjį Kamerdepartamentą* Gumbinėje pakeitė naujoji Gumbinės apygarda. Šiai buvo priskirtas 16 350 kvadratinė kilometrų plotas (jo du trečdalius užėmė žmonių įsisavinti plotai – laukai, ganyklos ir pievos). 1815 m. apygardoje gyveno 353 000 žmonių (330 000 liuteronų, 5 500 katalikų ir 17 300 reformatų – kolonistų iš Vakarų). Tada užfiksuota 4 090 gyvenamųjų vietovių su 52 650 *ugniakurų* (namų ūkių). Apygarda dalyta į apskritis, nustatytos reikalingos institucijos

ir jų tarnautojų skaičius (nuo policininkų iki gydytojų ir veterinarų).

Veikale daug dėmesio skirta baudžiavos panaikinimo ir žemių atidalinimo aplinkybėms. Antai garsiajame „Spalio edikte“ (paskelbtame 1807 m. spalio mėnesi) ir kituose Prūsijos reformatorių dokumentuose deklaruota, kad nuo 1810 m. Šv. Martyno dienos (lapkričio mėn. 11 d.) visi dvarų baudžiauninkai taps laisvais žmonėmis. Deja, Didžiosios Lietuvos kaimiečiams to reikėjo laukti dar daugiau kaip pusę šimtmečio.

Paskelbti gausūs duomenys apie baudžiavos panaikinimo aplinkybes Tolminkiemio apylinkėse, apie krašte pradėtą žemių perskirstymą (kaimiečiams išgyjant nuosavas valdas), apie naujakurių vienkiemius ir gyvenviečių kūrimąsi išgytose žemėse, apie valstybinių dvarų (domenų) išpardavimą. Publikuoti to laiko dokumentai, iškalbingos pardavimų sutartys apibūdina anuometinio gyvenimo savitumus. Apibūdinami tuometiniai kaimų ir valstiečių gyvenimo pokyčiai, žemės ūkio modernizacija, ekonominiai ir kitokie pasikeitimai. Pavyzdžiui, besikeitusiam krašte dar XIX a. pabaigoje kilo moterų judėjimo sąjūdis, pradėjęs keisti archajiškąją gyvenimą. Didelė naujovė buvo kredito įstaigų, žemės ūkio finansavusių bankų kūrimas. Kito konfesiniai santykiai ir bažnyčių tinklas, reformuotas švietimas (nuo kaimiškųjų mokyklų iki gimnazijų ir universitetų Karaliaučiuje bei kitur). Čia tenka pažymėti, kad sparčėjusi krašto modernizacija nebuvo palanki lietuvių bei ir senovės baltų tradicijoms besiremianti senųjų lietuvininkų kultūrai. Stiprėjo germanizacijos žygiai, galop išgalėję 1871 m. sukurtoje Vokietijos imperijoje, o ypač – nacionalsocialistinio režimo laikais, kai tautinės mažumos nebegalėjo egzistuoti.

Vis tik lietuviybės pėdsakai buvo labai gajūs. Antai, knygoje publikuojamas Prūsijos karaliaus Friedricho Wilhelmo 1813 m. kovo 17 d. atsišaukimas „Į mano liaudį“, kur kreipiamasi į Brandenburgo, Prūsijos, Silezijos, Pomeranijos ir Lietuvos gyventojus, kviečiant sukilti prieš Prancūzijos okupantus. Tad tuo metu lietuviai buvo pilnatiesiai valstybės piliečiai, anot karaliaus, „mano tautos“ svarbi dalis.

Galima būtų pasididžiuoti, kad tame atsišaukime paminėti tik lietuviai, nevardijant mozūrių, košubų, sorbų ir kitų gausių Prūsijos tautinių mažumų. Būta spėjimų, kad lietuvių prie kreipimosi adresatų liepes prirašyti pats karalius, perskaitęs savo patarėjų parengtą tekstą ir prisiminęs savo nesenus nuotykius. Mat visos Prūsijos valstybės istorija XIX a. pradžioje sukosi apie Mažąją Lietuvą. Ten 1806 m. Napoleono armijos toliau triuškinę Prūsijos kariuomenės liekanas. Prancūzams užimant vis didesnius plotus, Prūsijos karališkajai šeimai galop teko glaustis pačiame atokiausiam valstybės pakraštyje – Klaipėdoje, kuri buvo tapusi laikinąja Prūsijos sostine. Atokvėpi žadėjusi Tilžės taika 1807 m. buvo pasirašyta taip pat lietuvininkų žemėje, ten susitinkant galingiausiems tų laikų valdovams. Galima prisiminti, kad būsimasis Prūsijos atgimimas buvo projektuojamas Klaipėdoje, ten rengiant svarbiųjų reformų projektus. Taip Mažoji Lietuva anuomet pabuvo didžiosios europinės politikos sukuryje.

Aptariamąsios knygos priešpaskutinėje dalyje pateikiami Pirmojo pasaulinio karo laikų dokumentai, apibūdinantys šiandien jau beveik pamirštus tų laikų įvykius: Rusijos kariuomenės įsibrovimą, krašto niokiojimą ir patirtas netektis. Toliau išsamiai aprašomas vietinio žemės ūkio atsigavimas po to karo, plėtotas trakėnų veislės žirgų veisimas, naujų jų vadų medžioklės Romintos girioje, Antrojo pasaulinio karo pabaigos įvykiai ir sovietinės okupacijos pradžia. Šią dalį papildė labai įdomus dokumentas – Sergūnų kaimo ūkininko Butkeraičio (*Buttgereit*) ūkinės veiklos 1941–1943 m. oficialus aprašymas, fiksuojant, kiek ir kokių žemės ūkio kultūrų auginta, kiek ir kokių gyvulių ir naminių paukščių auginta, kiek ir ko turėta. Publikuojamos 1944 m. gruodžio–1945 m. sausio karinės aerofotonuotraukos, kuriose galima pamatyti, kad karo veiksmai Tolminkiemio žymiau nepalietė – tuomet tebestovėjo ir K. Donelai-

čio bažnyčia, kurią nugriovė tik pokariniai kolonistai. Su sovietine kariuomene atvykęs dailininkas Filatovas nupiešė ir visai sveikus Samanynų dvaro rūmus, dar stovėjusius iki pragaištingojo gaisro 2016 m. vasarą.

Knygos paskutinėje dalyje aprašoma pokarinė ir dabartinė Tolminkiemio apylinkių būklė. Antai, 1946 m. lapkritį pačiame bažnytkaimyje jau gyveno 109 kolonistai iš Rusijos, Balupėnuose be 75 kolonistų dar buvo užsilikę 15 vietos gyventojų (tuomet vadintų tiesiog „vokiečiais“). 1976 m. Tolminkiemyje gyveno 369 žmonės, o Samanynuose – 57. Prastai besitvarkantis ir nemokėsiškai ūkininkaujantis vietos *sovchozas* kasmet patirdavo didelių nuostolių ir išsilaikydavo iš sovietinės valstybės dotacijų.

Antrajame veikalo tome (288 psl. apimties) pateikiami gausūs priedai, išsamus literatūros sąrašas, publikuojami reti planai ir žemėlapiai, dokumentų faksimilės ir kt. Tomą pradeda 1226 m. „Auksinės bulės“ tekstas, primenantis Kryžiuočių (Vokiečių) ordino karo žygių į pagonių prūsų žemes pradžią. Publikuojami ir svarbieji 1230–1234 m. dokumentai, seniausias žinomas 1500 m. raštas, minėjęs Tolminkiemio apylinkes, Lietuvos aprašymas 1423 m. H. Šedelio (*Hartmann Schedel*) „Pasaulio kronikoje“. Pateikiama 1683 m. dokumento, aprašančio Hanso Donelaičio įsikūrimą būsimuose Lazdynėliuose, faksimilė, 1719 m. vykusios Tolminkiemio apžiūros protokolas. Publikuojami gausūs XVIII a. dokumentai. Pateikiamas įdomus 1736/1739 m. Tolminkiemio parapijos kaimų gyventojų sąrašas, kur vardijamos gausios lietuviškos pavardės (Mikelis Paukštaitis, Ensas Klišaitis, Hansas Tauras, Jurgis Tenetaitis, Anulis Gruškus, Šimas Jurgenaitis, Milkus Diluvaitis, Peteris Žemaitaitis, Merčius Pakutaitis, Kubas Križiokaitis, Albas Uškūris ir kiti). Iš publikuojamos medžiagos galima sužinoti, kad 1737 m. Tolminkiemio bažnytkaimyje ir valsčiaus centre veikė viena *karčema*, kad ten 6 ūkininkai ir palivarkas iš viso valdė 19 ūbų žemės, laikė tik 15 galvijų. Skelbiamos K. Donelaičio laikų žinios apie Tolminkiemio bažnyčią ir aplinkines mokyklas, apie 66 metų sulaukusį kunigą ir poetą. Įdomu, kad tuomet (XVIII a. viduryje) netolimoje Geldapėje buvo dislokotas Bosnijos husarų (šie buvo musulmonai) dalinys, dar papildęs krašto etninę ir kultūrinę įvairovę. Publikuojami 1822 ir 1824 m. parengti Tolminkiemio parapijos mokyklų ir mokytojų apibūdinimai. Skelbiami gausūs dokumentai apie atskirų kaimų būklę ir Prūsijos valstybėje priimintus svarbius sprendimus. Besidominčius šių apylinkių istoriją patrauks publikuojama 1822 m. Tolminkiemio palivarko pardavimo sutartis. Tuometinis pirkėjas iš Prūsijos valstybės išgijo ir spirito varymo teisę, nuomą iš palivarkui priklausiusių *karčemų* Tolminkiemyje, Šventiškiuose, Išlaužiuose ir kitur. Istorijos mėgėjai skelbiamuose dokumentuose aptiks daugybę įdomybių. Antai, 1944 m. sudarytame apylinkių žirgų augintojų sąraše minėtas F. Donelaitis (*Fritz Doneleit*), liudijęs, kad Donelaičių giminės palikuonys tame krašte išliko per šimtmečius iki pat Mažosios Lietuvos nelaimingojo sunaikinimo.

Tęsinys kitame numeryje

Martyno Jankaus muziejus

Martyno Jankaus g. 5
Bitėnai, Lumpėnų sen.
Pagėgių sav. LT-99265

Muziejaus darbo laikas:

Antradienis–Penktadienis 8.30–17.00

Šeštadienis 8.30–16.00

El. paštas m.jankausmuz@gmail.com

Tel. 8 441 42736

Mob. tel. +370 656 15021

Švietimas ir nacionalinis saugumas

Akad. prof. Eugenijus JOVAIŠA, LR Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pirmininkas

Atkelta iš 1 p.

jausmas, tuo sunkesnis yra jo pasirinkimas emigruoti. Ir Lietuvoje neseniai daryti tyrimai aiškiai parodė tiesioginį ryšį tarp domėjimosi savo šalies istorija, istorinio bendrumo jausmo ir noro savo gyvenimą kurti Lietuvoje, taip pat ir noro, kad Lietuvoje pasiliktų vaikai ir anūkai. Kuo silpnesnis istorinio bendrumo jausmas, tuo silpnesnė ir ši į ateitį nukreipta nuostata.

Žinoma, šios nuostatos susiduria su atšiauria socialine realybe. Gerai žinome, kad lietuvių tautos išsivaikščiojimą lemia visų pirma ekonominiai dalykai, nepalankios gyvenimo sąlygos. Tačiau jei lemtų tik tai ir nebūtų prisirišimo, anksčiau ar vėliau visi iš neturtingų šalių pabėgtų į turtingas. Tai ypač svarbu suprasti Lietuvai. Ar tai reiškia, kad visada būsime emigrantų šalis? Jokiu būdu. Vienas iš pagrindinių sulaikančių nuo emigracijos veiksnių yra prisirišimas prie savo šalies ir nuo jo neatsiejamas pasiryžimas ne susitaikyti su esama padėtimi, o dalyvauti keičiant ir kuriant geresnę savo šalies ateitį. Galime matyti, koks ryškus šis pasiryžimas buvo XX a. pradžios iš kaimo kilusios, geriausiuose Europos universitetuose mokslus baigusios, bet be jokių abejonių kurti Lietuvos grįžusios jaunosios lietuvių inteligentijos gretose.

Šiandien faktinio Lietuvos išsivaikščiojimo akivaizdoje, kai gyventojų skaičiaus praradimai po Nepriklausomybės atkūrimo pasiekė šimtus tūkstančių žmonių, nebepali būti abejonės, kad masinė emigracija yra iššūkis šalies nacionaliniam saugumui. Valstybė egzistuoja dėl ją kuriančios tautos ir dar Žanas Žakas labai aiškiai sakė, kad niekas geriau už gyventojų skaičiaus dinamiką nesignalizuoja apie tai, kaip valstybei sekasi vykdyti savo pagrindinę misiją ir pateisinti savo buvimą. Jeigu tauta nebenori gyventi savo šalyje, pati nepriklausomybė ima prarasti aiškią prasmę. Išivaizduodami teorinę situaciją, kai valstybė išsaugo nepriklausomybę, tačiau nelieka tautos, kuriai tos nepriklausomybės reikėjo, galima geriausiai suprasti, kad ne valstybė

yra tikslas savaime. Tikslas yra valstybė su savo tauta. Taigi tautos išsivaikščiojimas pasaulyje yra grėsmė jos fiziniam išlikimui, o jos fizinis išnykimas – grėsmė nacionaliniam saugumui. Kiek švietimas gali padėti ugdyti prisirišimą, bendrumo jausmą ir kitas emigraciją stabdančias nuostatas, tiek jis tiesiogiai prisideda prie nacionalinio saugumo iššūkių sprendimo.

Švietimas šalies gynybai

Tačiau tai tik vienas aspektas. Ko gero, dar aiškesnis yra švietimo vaidmuo ugdant lojalumą ir pasiaukojimą valstybei, bendrai vadintą patriotizmu. Juk patriotizmas – meilė savo šaliai, bet meilė ne bet kokia, o įpareigojanti. Apmaudu ir keistina tai, kad mūsų žodyne patriotizmą išstūmė siauresnio pobūdžio terminas – pilietiškumas. Seniai žinoma, kad patriotinės nuostatos stiprina visuomenės saitus, piliečių motyvaciją stengtis dėl savo šalies, o kraštutiniu atveju – ją ginti. Nusiteikimas kurti savo šalį, dėl jos stengtis ir galbūt aukoti dalį asmeninės gerovės dėl galimybės matyti savo indėlį į bendrą gerovę, glaudžiai susijęs su tuo, ką jau aptarėme kalbėdami apie emigraciją. Tačiau dar svarbesnis ypač dabartinėje geopolitinėje situacijoje ir realios grėsmės akivaizdoje yra šalies gynybos klausimas.

Paaukoti gyvybę yra pats didžiausias ir žiauriausias valstybės reikalavimas savo piliečiams, tačiau kad ir kiek globalėtų ir modernizuotųsi pasaulis, be šio reikalavimo negali egzistuoti jokia valstybė, jokia taika ir joks stabilumas. Tačiau ir vėl kyla klausimas, kodėl visi nepabėgame nuo šios prievolės, kai Tėvynė šaukia? Sulaiko ne naudos skaičiavimas, o pareigos jausmas, kurį reikia kryptingai ugdyti. Jei mūsų jaunuoliai pagalvoja apie gėdą, kuri apimtų prieš draugus ir artimuosius atsisakius ginti savo šalį, tai tik todėl, kad toks suvokimas buvo išugdytas – šeimoje, mokykloje arba kitais viešosios erdvės, meno kūrinii ir žiniasklaidos įtaigos būdais. Niekas negimė patriotas, bet kiekvienas gali juo tapti teisingai ugdančioje švietimo sistemoje.

Akivaizdu, kad tam pasitarnauja visų pirma istorijos pamokos. Nėra geresnio mokytojo nei pavyzdys, o niekur negalima rasti geresnio aukos už šalies laisvę pavyzdžio nei Lietuvos istorijoje. Ne paslaptis, kad mūsų dienų istorijos mokymas yra kiek paklydęs tarp savo funkcijų. Viena vertus, neįmanoma išsižadėti pirminės istorijos funkcijos praeities pavyzdžiais ugdyti dorybes, tarp jų ir patriotizmą. Kita vertus, toks „plutarchiškas“ mokymas laikomas pasenusiu, o naujasis tikslas yra analitiniai, apibendrinimo, kritiškumo ir kiti gebėjimai, kuriuos ugdo istorijos šaltinių analizė ir visuminis skirtingų istorijos procesų vertinimas. Neabejoju, kad šie tikslai gali ir turi būti suderinami, o nuo dorybės ugdančios funkcijos istorijos mokslas niekur negali pabėgti. Į pagalbą jam ateiti galėtų su šalies gynimu susijusios pamokos, ruošiančios ne tik fiziškai, bet ir mentaliai, formuojančios teisingą atsakingo bendruomenės nario, o ne abejingo individo požiūrį į šalies gynybą. Šias nuostatas ir atsakomybę už valstybingumą, teritorijos, kultūros ir tapatybės išsaugojimą jau dabar numato ir turėtų formuoti pilietinio ugdymo pamokos, tačiau naujoje bendrojoje pilietinio ugdymo programoje tam skiriamas dėmesys ir mokymo laikas nepagrįstai sumažintas. Būtina suteikti šiam ugdymo aspektui deramą vaidmenį ir numatytus tikslus paversti realiu pamokų turiniu. Atlikdamas šį darbą Lietuvos švietimas neabejotinai taip pat sprendžia ir ateityje dar labiau spres nacionalinio saugumo klausimą.

Švietimas kaip programa ateičiai kurti

Tačiau ginti reikia ne tik šalies teritoriją nuo karinės grėsmės. Saugumo studijos seniai kalba ir apie kultūrines grėsmes, apie iššūkius, kuriuos globali aplinka arba, pridėčiau, pačios valstybės apsilaidimas, gali mesti šalies tapatumo, gyvybingos kultūros ir savitų, nekonformistinių vertybinių nuostatų išsaugojimui. Švietimas tad tarnauja ir kaip priemonė ugdyti nacionalinį tapatumą

ir kultūrą. Galbūt šis uždavinys yra sunkiausiai paaiškinamas.

Tautos apsisprendimo teisė, kuria rėmėsi visos modernios valstybės, o tarp jų Vasario 16-osios ir Kovo 11-osios Lietuva, yra pagrįsta logika, jog kiekvienai tautai išlikti ir vystytis yra reikalingi namai, kur ji būtų šeimininga ir galiotų jos pačios nusistatytos bendrabūvio taisyklės. Valstybės buvimo prasmė tad yra sukurti saugią erdvę tautos egzistavimui ir jos kultūros sklaidai. Nėra prasmės ginti valstybės, jei ta valstybė atsisako pamatinės savo misijos. Net ir fiziškai apginta tokia valstybė išnyks, nes neatliks savo misijos ir neteks tapatumo. Valstybė egzistuoja tautai, o ne tauta valstybei. Valstybės gynimas yra visų pirma gynimas ne šalies ekonomikos, darbo vietų ir pastatų, net ne teisių ir laisvių, o galimybės išsaugoti savitą gyvenimo būdą, mąstymą, pasaulėžiūrą, kultūrą ir viską, kas daro Lietuvą ja pačia, o jos piliečius – politinės tautos nariais.

Kultūra ir kūrybinės žmogaus ir tautos galios rengiamos ir per kartas atsinaujina mokykloje. Aukštoji kultūra ir jos šėdėrai sukuriama aukštųjų ar meno mokyklų absolventų, tačiau tam parengti gali tik bendrasis ugdymas. Tą suprantant, neabejotinai tampa ir lietuviškosios kultūros perdavimo mokiniams svarba. Literatūros ir menų pamokos, dorinis ir pilietinis ugdymas – visi savaip tarnauja formuojant savito lietuviško pasaulėvaizdžio ir prieš mus paklotų bei mus formuojančių kultūrinių klotų suvokimui. Be jų mes – niekas, masė kitiems formuoti ir valdyti.

Švietimas kaip nacionalinio saugumo klausimas prieš mus iškyla šiais ir kitais pavaldais. Galbūt jie gali kam pasirodyti banalūs, tačiau šiuos kelis – kuo įvairesnius – apžvelgti rodėsi prasminga jau vien todėl, kad iki šiol Lietuvos politikoje niekas šių tiesų ir tikslų garsiai neformuluoja. Ar tai reiškia, kad ir taip viskas aišku ir savaime suprantama? Situacija švietimo politikoje rodo, kad taip nėra. Turime daug darbo mokykloje ugdydami šalies patriotus ir valstybės kūrėjus. Ir laikas veikia ne mūsų naudai.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Lietuvos istorijos sukaktys

Prieš 600 m. įkurta Žemaičių vyskupystė, 550 m. sukanka Lietuvos didžiajam kunigaikščiui ir Lenkijos karaliui Žygimantui Senajam, 500 m. nuo Reformacijos sąjūdžio

600 metų jubiliejų minės Žemaičių vyskupystė. 1417 m. ji buvo įkurta Konstanco bažnytinio susirinkimo sprendimu, tai jau savaime buvo išskirtinis reiškinys, nes paprastai naujas vyskupystės steigdavo popiežius. Žemaičių vyskupystės įkūrimas buvo ne tik religinio gyvenimo įvykis, bet ir Vytauto diplomatinės kovos dėl tarptautinio Žemaitijos pripažinimo Lietuvos valstybei dalis. Tam aršiai priešinosi kryžiuočiai. Tad Vytautas 1416 m. organizavo žemaičių delegacijos atvykimą į Konstaną, kur patys žemaičiai deklaravo esantys krikščionys ir

Žemaitija 1613 m. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėlapyje

perskaitė išsamų skundą apie kryžiuočių piktadarįbes. Sprendimą dėl Žemaičių vyskupystės įkūrimo bažnytinis susirinkimas delegavo Lvovo vyskupui Jonui ir Vilniaus vyskupui Petriui. Šie 1417 m. vasarą atvyko į Žemaitiją ir įkūrė vyskupo katedrą Medininkų žemėje. Tikrasis vietovės, tuo metu nedidelio kaimelio, pavadinimas buvo Varniai, tačiau oficialiai vyskupystės centras ilgai vadintas žemės vardu – Medininkais. Vis dėlto oficialiusis pavadinimas per ilgus šimtmečius taip ir nenurungė Varnių vardo. 1417 m. spalio 23 d. pats Vytautas paskelbė Medininkų vyskupijos fundacijos aktą, o bažnytinio susirinkimo pasiuntiniai spalio 24 d. užbaigė vyskupystės steigimą, įšventindami pirmąjį Žemaičių vyskupą Motiejų. Ne visiems žemaičiams patiko šios permainos: 1418 m. buvo net kilęs jų maištas...

550 metų sukanka Lietuvos didžiajam kunigaikščiui ir Lenkijos karaliui Žygimantui Senajam (valdė 1506–1548). Jis gimė per pačius Naujuosius metus – 1467 m. sausio 1 d. Kozenicėse (Lenkija, Mazovijos vaivadija), kur tuo metu buvo apsisitūsi karališkoji pora – Kazimieras Jogailaitis ir jo žmona Elžbieta Habsburgietė. 1518 m. Kazimiero gimimo vietoje buvo pastatytas obeliskas su marmurinėmis lentelėmis, skirtomis šiam įvykiui paminėti. Jis išliko iki šiol ir laikomas seniausiu pasaulietinio turinio paminklu Lenkijoje. Žygimanto Senojo valdymas buvo vienas kūrybin-

Žygimanto Senojo portretas jo laikų denaro monetoje. Iliustr. iš Wikipedia.org

giausių laikotarpių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) istorijoje – tuomet buvo rašomi Lietuvos metraščiai, sukurta legendinė Lietuvos istorija nuo Palemono laikų, priimtas pirmasis Lietuvos statusas, pastatyti renesansiniai Valdovų rūmai Vilniuje, užbaigta Vilniaus miesto siena, pergale Oršos mūšyje sulaikyta Rusijos ekspansija, likviduotas Vokiečių ordinas Prūsijoje, pačią Prūsiją paverčiant pasaulietine kunigaikštyste, kuri tapo Lenkijos vasale, o jos viduje kūrėsi lietuviška Mažosios Lietuvos ir lenkiška Mozūrų etnokultūrinės sritys.

Reikėtų paminėti ir europinės reikšmės įvykio – Reformacijos – 500 metų jubiliejų. Ji turėjo nemažą įtaką ir Lietuvai bei aplinkinėms šalims. 1517 m. spalio 31 d., Martynui Liuteriui prie Vitenbergo pilies bažnyčios vartų iškabinus savo 95 tezes, kilo Reformacijos sąjūdis. 1525 m. Prūsija tapo pirmąja liuteroniškąją reformaciją oficialiai priėmusia valstybe – tai ir buvo katalikiško Vokiečių ordino valdžios likvidavimo Prūsijoje priežastis. Savo ruožtu, tai nulėmė, kad

netrukus čia buvo parengti ir išspausdinti pirmieji liuteroniški katekizmai prūsų (1545) ir lietuvių (1547) kalbomis – tai yra, apskritai, pirmosios knygos baltų kalbomis.

1517-ieji bus svarbūs ir mūsų kaimynams baltarusiams – 1517 m. Pranciškus Skorina, kilęs iš Polocko, Prahoje išspausdino Psalmyną rusenų kalba – pirmąją iš jo išleistų 23 Rusėniškos Biblijos knygų (1517–1519). Tai svarbus įvykis LDK kultūros istorijoje, nes knygos buvo skirtos LDK rusėnams, o ir pats P. Skorina, vėliau persikėlęs į Vilnių, tapo knygų spausdinimo pradininku Vilniuje ir apskritai to meto Lietuvos valstybėje.

Tomas BARANAUSKAS

Pranciškus Skorina. 1517 m. medžio graviūra

Lietuvos valstybės kūrėjai – Vasario 16-osios akto signatarai

Prof. habil. dr. Alvydui Butkui įteikta Vasario 16-osios akto signataro D. Malinausko premija

Atkelta iš 1 p.

jaus bažnyčioje kleb. Aušvydo Belicko aukotų šv. Mišių už D. Malinausko giminę.

Gydytojas Viktoras Jencius, vienas iš Vasario 16-osios akto signataro Donato Malinausko premijos steigėjų (kitas – D. Malinausko vaikaitis Tadas Stomma su žmona Jadvyga), knygos apie Donatą Malinauską autorius, nuoširdžiai džiaugėsi, kad garbinga premija šiemet skirta iškiliam istorikui prof. Alvydui Butkui. Renginyje dalyvavęs nacionalinio Lietuvos istorijos laikraščio „Voruta“ leidėjas, steigėjas ir vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius palinkėjo laureatui stiprybės ir pakvietė susirinkusiuosius pasiklausyti profesoriaus paskaitos „Identitetas, istorija ir politika“.

Pasak profesoriaus, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę (1990), pasirodė naujų lietuvių tapatybės vertinimų, kuriuos ėmė skleisti kai kurie Lietuvos istorikai. Jie buvo ištraukti iš Lietuvos istorijos lenkiškųjų, neplatintų iki tol ideologiniams ar politiniams sumetimais (tiek tarpukariu, tiek sovietmečiu). „Kai kuriuos teiginius keliais sakiniais galima apibendrinti taip: lietuviai dėl vėlyvo krikšto atsiliko nuo kitų Europos tautų ir tik lenkų dėka ėmė kultūrėti, tačiau iki galo to nepadarė, nes dalis liko įsitvėrę gimtosios, o ne lenkų kalbos.

XIX a. pabaigoje lietuvių tapatybę suformavo filologai J. Basanavičius ir J. Jablonskis, susieję ją su bendrine lietuvių kalba, kuri buvo sukurta tam, kad išstumtų tikrąją Lietuvos kalbą – lenkų.

Lietuvių visuomenė dėl to skilusi pusiau – į naujuosius lietuvius, J. Basanavičiaus šalininkus bei nacionalinės Lietuvos valstybės idėjos puoselėtojus, ir senuosius lietuvius, arba litvinus, kalbėjusius lenkiškai ir svajojusius atkurti buvusią Abiejų Tautų Respubliką (ATR).

Nesutarimų dėl Vilniaus (ir apskritai dėl Lietuvos valstybingumo sampratos) 1920 m. kilo ne tarp Lietuvos ir Lenkijos, o tarp naujųjų ir senųjų lietuvių. Pati Vilniaus okupacija buvusi visai ne okupacija, o krašto išvadavimas iš „lietuvių nacionalistų“, taip pat pirmone išvengti galimos bolševikų okupacijos ar dar vieno Raudonosios armijos žygio į Varšuvą. Tokie vertinimai skirti pateisinti mesianistinei ir kartu šovinistinei Lenkijos politikai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK) ir etninėse Lietuvos žemėse. Lietuvių valstiečių krikščionėjimas ir europėjimas iš tikrųjų prasidėjo ne nuo krikšto datos, o nuo Reformacijos ir Kontrereformacijos, t. y. keliais šimtmečiais vėliau, kai imta platinti krikščionybę vietinėmis kalbomis, o pakraščiuose susigriebta sudarinėti reikiama bažnyčių tinklą. Latviai krikščionėti ėmė irgi tuo laiku ir dėl tų pat priežasčių. Vėlyvas baltų sukrėdionėjimas leido iki mūsų dienų geriau išlaikyti turtinę ir ypatingą ikikrikščioniškąją indoeuropietiškąją etnokultūrą, kuria dabar galime didžiuotis bevienodėjančioje Europoje.

Teiginys, jog vėlyvas krikštas atitolino lietuviško rašto atsiradimą, irgi yra gerokai priimtėjas“, – teigia prof. Alvydas Butkus. „Vakarietiškoji krikščionybės atmaina iki pat

2016-ųjų Vasario 16-osios akto signataro Donato Malinausko kultūros premijos laureatas dr. Kazys Napoleonas Kitkauskas

M. Liuterio reformos neskatinio naujos rašijos kūrimo. Lenkai krikštijosi X a. pabaigoje (966), tačiau pirmoji knyga lenkų kalba pasirodė tik XVI a. pradžioje (1513), kaip ir prūsų (1545) ar lietuvių (1547), t. y. beveik po 550 m. nuo Lenkijos krikšto. Lietuvos nekrikščioniškieiems valdovams nebuvo kliūčių susirašinėti su Vakaraais vokiškai ar lotyniškai, o vidaus poreikiams vartoti jau turimą slaviskąją raštą, užuot išradinėjęs dviratį ir potvarkius LDK slavams leidus jiems nesuprantama lietuvių kalba.

Išryškintos lietuvių tapatybės ištakų paieškos lenkų kultūroje, tos kultūros sureikšminimas Lietuvos istorijoje, neatsižvelgiant į istoriškai neišnaudotą baltiškąją dimensiją, stiprina ne lietuvišką savimonę, o lietuviškuosius baudžiauninko kompleksus. Be to, arogantiškas lenkų požiūris į lietuvių, išdėstytas A. Rotundo knygoje „Rozmowa Polaka z Litwinem“ („Lenko pokalbis su lietuviu“, 1565), daugeliu atvejų lieka mažai pakitęs ir šiais laikais. Šis požiūris, nors Lenkijos atvirai dar neatskleidžiamas, pasireiškia jos remiamose Vilnijos lenkų „politikų“ veikloje, siekiančioje sukurti krašte kalbinį ir administracinį lenkų getą, neįsileigiant į Lietuvos visuomenę, perdėtai priešinant lenkų ir lietuvių kultūras, kišantis į Lietuvos švietimo reikalus (net į rašybą!), kurstant parapinę ksenofobiją, garbinant tarpukario lenkiškąją laikotarpį Vilnijoje bei Armijos Krajovos veiklą ten Antrojo pasaulinio karo metu.

Lenkų etnosas Lietuvoje yra naujas tiek kilmės, tiek tapatybės požiūriu. Iš tikrųjų tai net ne kilmės, o pasirinkimo dalykas. Šis etnosas Pietryčių Lietuvoje atsirado pirmiausia iš lenkiškai kalbėjusių lietuvių (litvinų), šioms pakeitus savo etninę tapatybę į lenkišką. Etninės savimonės kaita galėjusi įvykti XIX a. pabaigoje (per tarpinę *tuteišio* ar *tutako* savimonę), stiprėjant rusifikacijai, kai tapatybė imta sieti ne tik su konfesine priklausomybe, bet ir su vartojama kalba. Naujai (XIX–XX a.) suslavėję Vilnijos lietuviai valstiečiai dažniausiai buvo linke tapatintis jau su lenkais; panašiai elgėsi ir čia atsikraustę baltarusiai – lenkiškoji tapatybė, pasak jų, atrodžiusi tinkamesnė, o nepriklausomos Lietuvos sąlygomis dar ir naudingesnė už baltarusiškąją. Pakeitus tapatybę, pakito ir politinė bei istorinė reikšmė – ji

D. Malinausko kultūros premijos įteikimo šventės dalyviai (iš kairės): A. Makšimienė, V. Jencius-Butautas, G. Songaila, prof. habil. dr. A. Butkus, N. Balčiūnienė, dr. K. N. Kitkauskas

tapo pabrėžtinai prolenkiška, XX a. pradžioje išaugusi į Lietuvos ir Lenkijos nesutarimus dėl Vilniaus, Lietuvai pasibaigusius sostinės ir visos mišriakalbės pietryčių dalies netektimi. Šiais laikais Vilnijos lenkų tapatybės raiška išlieka prolenkiška, iskaitant valstybinių ženklų vartojimą ir požiūrį į Lietuvos istoriją, kultūrą bei valstybinę kalbą.

Lietuvos užsienio politika kaimynų atžvilgiu turėtų būti santūresnė, oresnė, suderinta ir nukreipta į Baltoskandijos idėją, bet ne į atgyvenusias ATR nostalgijas. Ankstesnis buvimas vienoje valstybėje nėra pagrindas rodyti išskirtinį dėmesį Lenkijai, kaip ir Rusijai. Juo labiau, kad tas buvimas sukelia ne visada malonius istorinius prisiminimus, o skelbiamoji Lietuvos ir Lenkijos strateginė partnerystė yra asimetriška dėl skirtingo dabartinių šalių dydžio. Tai, kad Lenkija Baltijos šalims yra fizinis slenkstis į Vakarus Europą, dar nėra pagrindas ją skelbti strateginiu partneriu nei Suomijai, nei Latvijai su Estija. Ne išimtis turėtų būti ir Lietuva. Strateginiam bendradarbiavimui turi būti taikomos kitokios, ne geografinės vertinimo nuostatos“, – kalbėjo prof. Alvydas Butkus.

Šiemet į Vasario 16-osios akto signataro Donato Malinausko kultūros premijos įteikimą istorikui prof. Alvydui Butkui atvyko ir tuo visus nepaprastai nudžiugino 2016-ųjų metų laureatas, Lietuvos architektūros tyrinėtojas ir istorikas, architektūrinio paveldo vertybių restauravimo ir atkūrimo specialistas, kultūrininkas ir visuomenininkas dr. Kazys Napoleonas Kitkauskas. Praėjusiais metais laureatas pats premijos atsiimti negalėjo – buvo sušlubavusi sveikata. Premiją atsiėmė jo dukterė Austė Petrauskienė, dr. N. Kitkausko vardu padėkojusi už parodytą dėmesį ir garbingą įvertinimą. Šiemet dr. N. Kitkauskas jau pats dėkojo premijos steigėjams – D. Malinausko vaikaitiui Tadui Stommai su žmona Jadvyga, Donato Malinausko giminaičiui rokiškėnui gydytojui Viktorui Jenciu-Butautui ir tesėjo pažadą papasakoti apie Vilniaus arkikatedros bazilikos architektūrinius ir archeologinius tyrimus. Dr. Kazio Napoleono Kitkausko nuomone, vienas svarbiausių atradimų, tyrinėjant Vilniaus arkikatedrą, yra tai, kad giliai po žeme, po katedros pamatais,

yra surasti kitos, daug senesnės, galbūt Mindaugo katedros pamatai.

„Su Vilniaus arkikatedra bazilika esu susijęs jau daugiau nei 50 metų“, – šypsodamasis pasakojo istorikas. „Tai, kad po dabartine katedra yra senosios, galbūt Mindaugo laikus menančios šventyklos liekanos, žinojome jau praėjusio šimtmečio 8-ajame dešimtmetyje. Kitaip tariant – pirmoji katedra. Remiantis tyrimų duomenimis, galima teigti, kad tai – XIII a. vid. ir XIV a. vid. statyba. Tai gali būti karaliaus Mindaugo katedra, statyta po 1251 m. krikšto. Šį faktą liudija ir istoriniai šaltiniai“, – tęsia dr. N. Kitkauskas. „1388 metais laiške popiežiui kryžiuočiai teigė, kad Mindaugas buvo 8-erius metus krikščionis ir įkūrė vyskupiją Vilniuje. Taip pat 1393 m. kryžiuočių ordino pasiuntiniai Torunėje lenkams derybų metu pareiškė, kad Vilniuje Mindaugas buvo įkūręs vyskupiją. Konstanco bažnytiniame susirinkime 1415 m., kuriame dalyvavo ir Jogaila, ir Vytautas, ir visa to meto Europos diduomenė, Peteris Vormditas (*Peter von Wormditt*) teigė, kad Mindaugas buvo krikščionis, kad Mindaugas krikštą priėmė kartu su žmona, kad Vilniuje buvo įkurta vyskupija, kad šiame mieste buvo katedra. Šios pirminės prielaidos leidžia teigti, kad surastas kvadratinio plano pastatas giliai po dabartine katedra galėjo būti karaliaus Mindaugo statyta katedra“, – apie atliktus tyrimus ir rastus laiptus bei mūrinius pamatus pasakojo dr. Napoleonas Kitkauskas.

„Voruta“ primena, kad Vasario 16-osios akto signataro D. Malinausko premijas yra gavę a. a. mons. Alfonsas Svarinskas, „Vorutos“ steigėjas, leidėjas ir vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius (2012), „Vilnijos“ draugijos pirmininkas habil. dr. Kazimieras Garša (2013), visuomenininkė, etnologė Nijolė Balčiūnienė (2014), politikas ir visuomenės veikėjas, buvęs Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės ir Lietuvos Respublikos Seimo narys, tautininkas Gintaras Songaila (2015), Lietuvos architektūros tyrinėtojas, istorikas, architektūrinio paveldo vertybių restauravimo ir atkūrimo specialistas, kultūrininkas ir visuomenininkas dr. Kazys Napoleonas Kitkauskas (2016).

Autorės nuotr.

Muziejus laikraštyje Nr. 45 (462)

Meninė antkapinio paminklo fotografija

Neseniai nuvilnijo Vėlinių žvakių atminties upės. Kaip kiekviena tauta, išlaikiusi savo ryšį su senąja kultūra, lietuviai turi savo didžiulias tradicijas, aprėpiančias kalbą, religiją, meną, papročius, ritualus. Nuo jų išsaugojimo priklauso tautos, kaip etninio kultūrinio fenomeno, išlikimas bendroje pasaulio tautų kultūrų mozaikoje. Viena iš didžiųjų tradicijų Lietuvoje yra nekrokultas. Jo šaknys siekia neapibrėžtus, labai senus laikus, yra išlaikiusios daug archajiškų bruožų ir mitologinių elementų. Žmogaus mirtis – riba tarp fizinio ir metafizinio pasaulio, į kurį atsiremia žmogiško gyvenimo dvasinė, religinė patirtis. Nekrokulte akivaizdžiai pastebimas gyvas žmogaus santykis su Dievu ir anapusiniu pasauliu. Kapinės – ne tik mums artimų žmonių amžinojo poilsio vieta, bet ir vertingas kultūros paveldas, įvairių mokslo šakų – istorijos, archeologijos, menotyros, kalbotyros – tyrimų objektas, literatū, dailininkų, fotomenininkų įkvėpimo šaltinis.

nis. Pagaliau, tai – ramybės parkas, tylos sodas, kuriame tiesiog gera būti pabėgus nuo kasdienio šurmulio.

Kapinės nuo senų laikų yra neatsiejamą žmogaus gyvenimo, kultūros ir istorijos dalis. Lietuvoje daug senų, baigiančių išnykti kapinių su unikaliais paminklais, jų užrašais, bylojančiais apie tą ar aną laikotarpį, to krašto žmones, papročius. Nuo 2015 m. Trakų istorijos muziejuje saugoma Virgilijaus Bizausko daryta meninė antkapinio paminklo fotografija padovanota autoriaus po muziejuje veikusių parodos iš ciklo „Pasivaikščiojimai“. V. Bizauskas, kaip ir kiekvienas fotografas, pateikdamas darbą, ieško savo kelio, meninio žvilgsnio, simbolių, norėdamas perteikti tai, ką jautė, matė, išgyveno. Kapinių tema ne tik sąsajos su Lietuvos istoriniu paveldu, bet ir asmeninės – su protėviais. Nemažai fotografų ieško savo protėvių kapų, važiuoja į gimtąsias vietas. Vieni iš jų randa paramstytus senus kryžius, kiti – tik kryželių, apau-

Nukryžiuotasis. V. Bizausko nuotr. Spaudai parėngė O. Ševeliov

gus už atmintį didesne žole. Vieni ieško amžinybę simbolizuojančios šviesos, įsi-pynusios į geležinių kryžių ašurą, kiti – simbolių apie amžinąjį gyvenimą ar visagalės gamtos įsikisimą, paveikiantį žmonių pamirštas vietas.

Trakų istorijos muziejus planuoja dar šiemet pristatyti lankytojams Virgilijaus Bizausko seniausius ir gražiausius nekropolių meninių fotografijų parodą. V. Bizausko fotografijos – persmelktos tylios, mažakalbės žemaitiškos filosofijos. Jose vė-

jo šiurenamų smilgų kilimai ir lyg seni karžygiai rikiuotėje stovinių medžių kamienai, saulės blyksniai tyliam vandeni ir prazilę rūkai virš pievų, žemdirbio padargų braukčiais sušuikuotos vėšios žalumos kasos ir šalnos pakąstos raženos, tamsūs demoniški vandens akivarai ir slaptos vilties kupinas nežinomo dievadirbio ar akmentašio sukurto Nukryžiuotojo žvilgsnis...

Tokios *in memoriam* fotonuotraukos suteikia progą stabtelėti ir atidžiau įsižiūrėti į unikalius kultūros paveldo objektus, prisimenant jų istorijas, pagerbiant tuos, kurie buvo tos pačios žemės vaikai ir kurių jau seniai nebėra tarp mūsų. Šiuolaikiniame gyvenime turėtume išmokyti padėkoti ne tik esantiems, bet ir tiems, kurie yra už laiko ribos. Ir patys gyvi esame tol, kol mus prisimena.

Istorijos skyriaus vedėja
Alvyga Zmejevskienė

Nepriklausomybės kovos

Alantos kraštas ir jo žmonės Nepriklausomybės kovų verpetuose 1918–1920 m.

Gintautas ŠEIKIS, Molėtų r., Alanta

Pradžia Nr. 2 (832)

Kitas, irgi nelengvas Lietuvos nepriklausomybės kovų etapas buvo kovos su Lenkija. Lenkijos ir Lietuvos tikslai kovojant su bolševikais buvo panašūs – išvyti bolševikų kariuomenę, tačiau vėliau Lenkijos vyriausybė pradėjo laikytis dvilypės politikos. Lietuvos kariuomenė, atkakliai kaudamasi su Raudonąja armija, artėjo prie Vilniaus. Lenkijos vadovybė, siekdama užbėgti lietuviams už akių, Vilniaus link pasiuntė savo dalinius. Realiai tai buvo lenkų žygis ne tik prieš Raudonąją armiją, bet ir prieš Lietuvą: išvyti iš Vilniaus sovietus ir neileisti lietuvių. Persigrupavę lenkų daliniai veržėsi toliau į Lietuvos teritoriją. Prasidėjo lietuvių ir lenkų susirėmimai, kuriuos pavyko sustabdyti įsikišus Vakarų valstybėms. 1919 m. vasarą buvo nubrėžta Fošo linija, tačiau lenkai jos nepaisė ir stengėsi užimti kuo didesnę Lietuvos teritoriją, į kurią pateko didžioji dalis Alantos valsčiaus. Rytų Aukštaitijoje vienas pagrindinių tikslų buvo kontroliuoti Ukmergės ir Utenos kelią ir užimti Uteną.

Tuo metu Alantoje birželio 17 d. buvo renkama valsčiaus valdyba iš trijų asmenų: viršaičio, išdininko ir raštininko. Į posėdį negalėjo atvykti visų sodžių igaliotiniai, nes siautėjantys lenkų legionieriai neleido jų išrinkti. Igaliotinių susirinkimas pasipiktino dėl tokio lenkų okupantų elgesio ir pavedė naujai išrinktai valsčiaus valdybai nusiųsti Utenos apskrities viršininkui protestą. Igaliotinių susirinkime liepos mėnesį lenkai įkūrė savo štabą Liliškių dvare ir nutiesė telefono liniją į Alantos dvarą, o Svobiškio

dvare įkūrė savo valsčių (gminą). Visą rytinę Alantos valsčiaus dalį kontroliavo lenkai.

Birželio pabaigoje Alantos miestelio apylinkėse jau pasirodydavo lenkų kariuomenės būreliai. Jie žvalgė apylinkes ir grobdavo gyventojų turtą. 1919 m. birželio 22 d. Alantos valsčiaus valdyba kreipėsi į Utenos apskrities viršininką raštu, kuriame nurodė, kad lenkų legionieriai plėšikauja, varo kaimiečius į pastotes, skelbia naujokų mobilizaciją, verčia gyventojus rašyti prašymą priklausyti Lenkijos valstybei ir prašo patarimų bei instrukcijų dėl tolesnio veikimo. Alantos apylinkėse lietuvių kariuomenės ar apsaugos neliko, patys gyventojai turėjo tuo rūpintis. Susikūręs valsčiaus komitetas išrinko valdybą, iš kelių žmonių sudarė miliciją. Vėliau, lenkams užėmus Alantą, milicijos pagrindu susiformavo partizanų būrys. Liepos mėnesį lenkų kariuomenės daliniai užėmė pusę miestelio, pareiškė valsčiaus valdybai, kad jie nuo Skudutiškio iki Utenos ir Vilniaus kelio patys valdys ir tvarkys šią teritoriją.

Su lenkų valdžia bičiuliavosi dauguma Alantos valsčiaus dvarų savininkų. Liepos 5 d. Alantos valsčiaus milicijantas Stanislovas Audenis Kurmino dvare prie Skudutiškio sukviėtė valstiečius į susirinkimą, nes reikėjo išrinkti Alantos valsčiaus igaliotinį. Tai sužinojęs dvarininkas Kurminas pradėjo ant jo rėkti: „Kokią tu turi teisę daryti susirinkimą? Čia yra Lenkija!“ Iškvietė lenkų legionierius, kurie areštavo S. Audenį, nuvarė į Liliškių dvarą ir uždarė į daboklę. Kitą dieną lenkų karių į bataliono teismą Molėtuose vežamas S. Audenis pabėgo.

Liepos 19 d. gausi lenkų kariuomenės rinktinė netikėtai užpuolė Alantos miestelį. Vietos valdžia buvo suimta, milicija nuginkluota, imta plėsti vietos gyventojus. Bolševikų fronte buvusi Lietuvos kariuomenės vadovybė iš rezervo suorganizavo karių būrį, sumušė ir išvijo lenkus iš miestelio ir, kaip teigė karininkas Kazys Škirpa, paėmė į nelaisvę 24 lenkų belaisvius. Alantos valsčiaus valdyba sunkiomis sąlygomis stengėsi įtvirtinti valdžią valsčiuje. Liepos 22–23 d. įvyko Alantos valsčiaus igaliotinių susirinkimas. Buvo svarstomi klausimai ir priimti nutarimai: dėl mokesčių, dėl kontrolės komisijos sudarymo, dėl algų mokėjimo milicininkams, dėl vaistinės atidarymo ir valstiečių vaikų skiepijimo. Alantos valsčiaus valdybą sudarė viršaitis Rapolas Kazlas, sekretorius Stasys Steiblys, išdininkas Pranas Jakučionis.

Rugpjūčio 17 d. lenkai užėmė visą miestelį, nuginklavo miliciją ir užgrobė valsčiaus valdybos išda, kuriame buvo 10 tūkstančių ostmarkių. Lenkai ieškojo valdybos narių ir kasininko, kad juos areštuotų. Tačiau po kelių dienų naktį, padedant raštinės sargui S. Pivorui, viršaičiui R. Kazlui vadovaujant, seifas su pinigais sėkmingai iš valsčiaus patalpų buvo išneštas ir pristatytas į Skiemonis, kur tuo metu laikinai buvo įsikūręs Alantos valsčiaus viršaitis ir valdybos nariai.

1919 m., Alantoje dar tebesant lenkų legionieriams, vyko susirinkimas ir miestelio

Lietuvos kariuomenės savanoris S. Gerdvilis (trečias iš dešinės), šarvuotųjų „Perkūnas“ ir „Griausmas“ komendantas. Nuotr. iš asmeninio N. Kizienės archyvo

igaliotiniai D. Drazdauską išrinko miestelio viršaičiu. Tuo nepatenkintas D. Drazdauskas rašė Utenos apskrities viršininkui B. Sližiui: *Aš, Danielius Drazdauskas, nenoriu lenkams tarnauti ir jų įsakymų nevykdysiu, bet prieš ginkluotas špekas nieko negaliu padaryti ir savo gyvastį gelbėdamas turiu jėms tarnauti. Meldžiu Utenos apskrities viršininką mane ateinančiame susirinkime už tai neap kaltinti. Tikrai prijaunantis Lietuvai, Danielius Drazdauskas.*

Lenkams galutinai užėmus miestelį iš jo ir valsčiaus gyventojų pradėjo formuotis partizanų kuopelė, kuri įvairiais būdais stengėsi priešintis okupantams, palaikė ryšius su Utenos apskrities valdžia ir Alantos valsčiaus valdyba, kuri laikinai buvo pasitraukusi į Skiemonis. Rugšėjo 8 d. Alantos partizanai P. Jakučionis, R. Kazlas ir J. Adomėnas, Utenos komendanto paprašyti, atliko žvalgybą, informaciją perdavė lietuvių kariuomenės daliniams. Tą pačią naktį vietos partizanai kartu su kariuomenės būreliu apsupo Alantos miestelį, nuginklavo valsčiaus patalpose buvusius lenkus, išlaisvino 7 belaisvius, paėmė ir nelaisvę 20 lenkų su komendantu ir vieną kulkosvaidį. Auštant juos į Uteną varė 4–6 lietuvių kariai. Tačiau prie Pakalnių lenkų kariams pavyko užpulti lietuvių sargybinius, juos nuginkluoti ir per Skudutiškį pabėgti į Liliškių dvarą, kur dislokavosi apie 300 lenkų karių.

Kai kada trumpam į Alantą atvykdavo Lietuvos sudėtyje besikaunantys karininkai ir kariai ir padėdavo atlikti operacijas. 1919 m. rudenį Lietuvos kariuomenės karininkas Pranas Telksnys, vykdamas į tėviškę Rūnionių kaimą, pasiėmė keletą kareivių ir su Alantos partizaniais puolė Bajorų kaimą. Keletas lenkų karių buvo sužeisti, kiti bėgo Alantos link. Lenkai buvo išvaryti iš Alantos, bet po poros dienų vėl ją atsiėmė.

1920 m. sausio 6 d. vietos partizanai, sužinoję, kad lenkai puls Skiemonis, vakare puolė lenkus ties Antakščių dvaru. Operacijos metu buvo sunkiai sužeistas viršaitis Rapolas Kazlas. 1920 m. sausio 12 d. po mūšių su lenkais Alantos apylinkėse, juos išstūmus, miestelyje liko budėti vyriausiasis policininkas Kazys Baltrūnas su dviem padėjėjais. Sustiprinę savo pajėgas, lenkai po kelių dienų vėl puolė Alantą. Tuo metu kiti du policininkai buvo išreikalauti kitur ir Alantoje buvo likęs vienas K. Baltrūnas. Jis iki mirties vienas kovojo su lenkais. Kai įniršę lenkų kareiviai norėjo subadyti kardais mirštantį nuo žaizdų K. Baltrūną, jų karininkas juos sudraudęs, liepęs nusiimti kepurės ir atiduoti paskutinę pagarbą: *Przykład wam, co to litwin znaczy* (Pavyzdys jums, ką reiškia lietuvis), pasakė lenkų karininkas. K. Baltrūną lenkai palaidojo Skudutiškio kapinėse.

1920 m. pavasarį augo pasipriešinimas okupantams lenkams, partizanų padaugėjo. Kautynėse dalyvaudavo po 20 žmonių. Jie veikė įvairiose valsčiaus vietose, kai kada ir savarankiškai. Narsiausiai kovėsi su lenkais ir aktyviausiai partizaniniame judėjime dalyvavo Rapolas Kazlas, Povilas Tūba, broliai Šimonas ir Povilas Kniburiai, Pranas Jakučionis, Juozas Adomėnas, Danielius Drazdauskas, Juozas Bernotas, Vincas Gudėnas, Kazys Baranauskas, Stasys Puodžius, Juozas Jankauskas, Jonas Umbrasas. Patriotiškai buvo nusiteikę ir Alantos jaunimas. 1920 m. birželio mėnesį lenkai sulaukė ir areštavo

Utenos gimnazijos moksleivius Joną Puodžių, Galiauską, A. Kazlą ir Jucį, kurie Alantos ir Utenos kelyje platino atsisaukimus prieš lenkus. Vėliau Alantos partizanai su J. Jankausku priešakyje nuvyko į Alantos dvarą ir po derybės su lenkais moksleiviai buvo paleisti.

1920 m. birželio mėnesį lenkai iš miestelio buvo pasitraukę ir laikėsi Alantos dvare, Tiesiūniškio, Spulių ir kituose Utenos ir Vilniaus kelio link esančiose Alantos valsčiaus vietose. 1920 m. liepos 9 d. Lietuvos kariuomenės pėstininkų 2-asis pulkas be mūšių išstūmė lenkus iš Alantos ir jos apylinkių.

Pasitraukus iš Alantos lenkams, 1920 m. rugpjūčio 1 d. Alantos pradinės mokyklos bute įvyko steigiamasis Lietuvos šaulių sąjungos Alantos būrio susirinkimas. Pirmieji jos nariai buvo Alantos partizanai, aktyviai dalyvavę kovose su lenkais. Pirmuoju Alantos būrio viršininku buvo išrinktas Danielius Drazdauskas. Susikūręs Alantos šaulių būrys dalyvavo karo veiksmuose su lenkais ties Videniškais (Baltadvariu), kur susikovė su geroai gausesniu lenkų kavalerijos brigados padaliniu. Vėliau Alantos šaulių būriui suteiktas ties Giedraičiais žuvusio Prano Telksnio vardas ir jis pavadintas Lietuvos šaulių sąjungos 2-osios rinktinės 5-uosiu Alantos Prano Telksnio šaulių būriu.

Dar vykstant kovoms su lenkais, Alantoje atsikūrė valdžios struktūros, pradėjo veikti valsčiaus valdyba, kuriai reikėjo spręsti neatsidėliotinus reikalus. Buvo rūpinamasi ir viešosios tvarkos palaikymu. 1920 m. liepos mėnesį Utenos apskrities viršininkas paskyrė milicijos sargybą į Alantą ir Skudutiškį ir davė nurodymus laikinai paskirtiems valsčių viršaičiams organizuoti sodžių igaliotinių susirinkimus, kurti miliciją. 1920 m. rugsėjo 6 d. Utenos apskrities policijos vado K. Bajoro įsakymu apskrities milicija buvo suskirstyta į nuovadas, punktus ir atskirus tarnautojus. Alantą priklausė Molėtų nuovadai. Į Alantą paskirti dirbti vyriausiasis milicininkas J. Bernotas ir milicininkas J. Laucius.

Tuo metu Lenkijos kariuomenė greitai užėmė didelę Rytų Lietuvos dalį su Vilniumi. 1920 m. lapkričio 17–19 d. lietuviai perėjo į kontrpuolimą. Mūšyje prie Širvintų ir Giedraičių lietuviai pasiekė pergalę. Kautynėse ties Giedraičiais žuvo karininkas savanoris iš Rūnionių kaimo Pranas Telksnys. 1920 m. rudens mūšiais su Želigovskio armija baigėsi nepriklausomybės kovos. Lietuvai nepavyko išvengti teritorinių praradimų, tačiau Lietuvos kariuomenė sėkmingai atrėmė priešų bolševikų, bermontininkų, lenkų puolimą. Tik apsigynus nuo visų priešų atėjo diplomatinis Lietuvos pripažinimas.

Daugelis alantiškių buvo šių įvykių liudininkai ir dalyviai. Keturiasdešimt vienas alantiškis apdovanotas savanorio medaliu, šeši tapo Vyčio Kryžiaus kavalieriais, daugelis kaip partizanai kovojo su lenkų legionieriais, kai kurie iš jų žuvo ar buvo sužeisti, kiti vėliau ėjo žymias pareigas ar nuveikė reikšmingų darbų. Keletą iš jų būtina paminėti.

Savanoris, Lietuvos armijos karininkas **Pranas Telksnys** dalyvavo nepriklausomybės kovose su bolševikais Daugpilio fronte, su bermontininkais – prie Radviliškio.

Nuketla į 6 p.

Vyčio kryžiaus kavalierius, Lietuvos kariuomenės savanoris P. Telksnys, žuvingas Nepriklausomybės kovose ties Giedraičiais. Nuotr. iš Alantos gimnazijos muziejaus archyvo

Alantos šauliai, buvę 1919–1920 m. partizanai. Nuotr. iš asmeninio G. Šeikio archyvo

Vilniaus arkikatedros bazilikos istorija

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Kodėl slepiama Vytauto palaikų paieška?

Viktoras JENCIUS-BUTAUTAS, Rokiškis

Lietuvos televizijos (LRT) laidoje „Dėmesio centras“ 2017 m. sausio 31 d., švelniai tariant kiek pavėluotai, du profesoriai Raimundas Lopata, pagarsėjęs nepagarbiais pasisakymais apie signatarą Donatą Malinauską ir drauge pasėjęs abejonių dėl Nepriklausomybės Akto, ir Alfredas Bumblauskas, žinomas visuomenėje savo kontroversiškais pasisakymais, už tai pagerbtas Lenkijos ordinais, staiga susirūpino Valstybės šimtmečio garbingu paminėjimu ir šventimu. Kyla natūralus klausimas, kodėl būtent dabar susirūpinta Lietuvos valstybės atkūrimo jubiliejumi? R. Lopata, ilgokai buvęs šalia premjero Algirdo Butkevičiaus, turėjo visas galimybes veikti, bet piršto nepajudino... Alfredas Bumblauskas jau visą dvidešimtmetį, nors ir žinodamas, ką reikia daryti norint surasti Nepriklausomybės Akta, nedėjo jokių pastangų jam surasti, o dabar staiga susirūpino Lietuvos šimtmečio šventimu. Kas profesoriams tai trukdė daryti anksčiau? Nenuoširdžiai skamba prof. Alfredo Bumblausko rūpestis Lietuvos panteonu Vilniaus arkikatedroje bazilikoje, nes tuo pačiu metu rūpinasi kaip depolizuoti Petro Cvirkos paminklą Vilniuje, kiek anksčiau pasirūpino S. Nėrimi. Nenuoširdumo išpūdį sustiprina jo akivaizdus nenoras matyti Vilniuje pastatytą Jono Basanavičiaus, Antano Smetonos paminklą, susietą su tam tikra vieta, grindžiant tai Radvilų, Goštautų ir kitų didikų posesijomis... Och, nenori profesoriai matyti Antano Smetonos paminklo Vilniuje ir tam turi savų priežasčių.

Tačiau Vilniaus arkikatedros panteono problemos pagarsinimas, kad ir gerokai pavėluotas, yra sveikintinas. Ciniškai skamba prof. Raimundo Lopatos pastebėjimai, kaip reikėjo ruošti šimtmečiui, nors pats pastaraisiais metais buvo šalia premjero Algirdo Butkevičiaus. Kodėl nesielgė vienaip ar kitaip, nutylėjo abu profesoriai.

Kova dėl panteono Vilniaus katedroje vyksta jau per 20 metų. Po didelių vargų į Vilniaus katedrą iš Lietuvos nacionalinio muziejaus buvo inestas Vytautui Didžiajam skirtas karstas, išlietas dar 1933 m. Čekoslovakijoje Donato Malinausko rūpesčiu ir lėšomis. Dar iki karo Donato Malinausko ir Lietuvos valstybės vadovų dėtos pastangos pastatyti Vilniaus katedroje sarkofagą pagal Vinco Grybo projektą Vytautui Didžiajam iki šiol nerealizuotos. Nėra Lietuvos valstybės testinumo ir tam iš dalies pasitarnauja prof. Alfredo Bumblausko Lietuvos istorijos dirbtinis suskaldymas. Krei-

pimasis į premjerą Andrių Kubilių, prašant inicijuoti sarkofago pastatymą Lietuvos valdovui Vytautui Didžiajam Vilniaus katedroje Žalgirio mūšio 600 metų jubiliejaus proga nebuvo išgirstas. Atsisakymas buvo formalus, bet problema liko. Lenkijoje susikūrusi Didžiojo Seimo palikuonių organizacija iki šiol laukia valstybinio lygmens kvietimo prisidėti prie ikikarinio sumanymo pastatyti Vilniaus katedroje sarkofagą Vytautui Didžiajam. Tai būtų renginys, sujungiantis Lietuvą, Lenkiją ir Čekiją, vertas Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio.

Ir vis dėlto kodėl tik dabar susirūpinta panteonu Vilniaus katedroje. Sklinda paslaptingi gandai, kad prof. Vytautas Urbanavičius Vilniaus katedroje, ieškodamas Vytauto Didžiojo palaikų, 2016 m. pabaigoje atvėrė kriptą ties antruoju pilioriumi. Kodėl viskas vyksta taip paslaptingai kaip ir 1931 m., atvėrus karalių kriptą, kuomet Vilnius buvo okupuotas lenkų. Visuomenė neinformuota, kas buvo rasta atvėrus kriptą, ir ar buvo filmuojamas paskutinis jos atvėrimas. 1985 m. minimoje kriptoje buvo rasti dviejų asmenų palaikai, tuomet, sovietmečiu, ją atveriant dalyvavo ir viską filmavo Vytautas Urbanavičius. Kripta buvusi ne sena, o naujai sumūryta apie 1931–1936 m. Sovietmečiu, 1985 m., atvėrus šią kriptą niekas oficialiai nekėlė versijos, kad joje rasti palaikai galėjo būti Vytauto ir jo žmonos Onos palaikai, mat joje nerasta šiems valdovams priderančių insignijų. Palaikai darskart buvo perlaidoti į tą pačią kriptą prieš tai juos ištyrus ir į naująjį karštą idėjus tyrimo dokumentus. Ar užmūrijant kriptą dalyvavo Vytautas Urbanavičius, istorija nutyli. Kalbama, kad pakartotinai atvėrus kriptą, joje prie palaikų rastus dokumentus pasiėmė dr. Vytautas Urbanavičius. Kyla natūralus klausimas, kodėl iki šio laiko jie nepaskelbti visuomenei? Vytauto palaikų problema nėra privatus profesorius Vytauto Urbanavičiaus reikalas, tai jaudina visą Lietuvą, juo labiau, kad apie mįslingą tarpukariu įrengtą kriptą su neaiškiais palaikais žino ne vien prof. V. Urbanavičius. Prof. A. Bumblauskas, matyt, buvo informuotas prof. Albino Kuncevičiaus, nes jis buvo komisijoje, išdavusioje leidimą pakartotinam kriptos atvėrimui Vilniaus katedroje, kur tarpukariu, spėjama, buvo paslėpti Vytauto ir jo žmonos palaikai. Susidaro išpūdis, kad apie panteoną Vilniaus katedroje prof. A. Bumblauskas pradėjo kalbėti neatsitiktinai...

Rytų Lietuvos mokyklos

Pirmoji pavasario šventė Turgeliuose

Jovita STRIUKIENĖ, Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos pradinio ugdymo mokytoja metodininkė

Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos ikimokyklinio ugdymo grupės vaikai. Jolantos Lazdauskienės nuotr.

*Baukščiai dairos ilgakakliai
Nuo stogų melsvi varvekliai.*

*Jau pravirkt ne vienas bando.
Ko jie šįryt išsigando?*

*Per laukus žygiuoja kovas,
Išdidus tarytum povas.*

*Rankoje telegrama:
Jau pasibaigė žiema.*

Jau tradicija tapusi pirmoji pavasario šventė – Kaziuko mugė – kvietė pirkti, nestovėti, pinigėlių negailėti.

Sveikinimo žodžiais, linkėdami geros prekybos, šventė pradėjo gimnazijos direktorė Aušra Voverienė bei Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas.

Į mugę atvyko Butrimonių pagrindinės mokyklos ir Vilniaus „Vermės“ katalikiškosios gimnazijos pradinį klasių mokiniai. Svečių stalai murguliavo puošniais rankdarbiais. Mugės metu mokiniai galėjo atskleisti savo meninius, kulinarius, matematinius sugebėjimus. Tai – kaip ir pamoka, kuri davė pirmuosius verslo pagrindus.

Buvo smagu draugiškai sukli lietuvių liaudies ratelius. Visi buvo kaip tikra didelė graži

šeimyna. Mugės metu kvietėme dalyvius pasivaržyti ir išrinkti „Kaziuką pasakorių“, „Linksmiausią Kaziuką“, „Taikliausią Kaziuką“.

Gerbiama komisija turėjo užduotį applanstyti vyresniųjų klasių mokinių medžio dirbinių parodą ir išrinkti meniškiausią, originaliausią, techniškiausią dirbinį. Mokiniam tikrai nestigo kruopštumo ruošiant parodėlę. Gal todėl, kad visad šalia kūrybiškas įkvėpėjas, mokytojas Aurimas Lingė. Dirbtuvėlės veikė ir mugės metu, norintys galėjo stebėti ir patys pabandyti prisijaukinti medį.

Verbų rišėja Ana Kazlovskaja tradiciškai aplankė mugę ir rikiavo savo kruopščiai surištas Vilniaus krašto verbas.

Visi susirinkusieji čia pat vaišinosi šilta arbata ir skanavo vaflių, kuriuos kepė 2g klasės gimnazistės su savo auklėtoja Božena Maciulevičiene.

Mugė baigėsi apdovanojimais, visiems dalyviams įteikti padėkos raštai, saldžios dovanos ir vienas iš mugės atributų – saldus meduolis „Kaziuko širdis“.

Esu labai dėkinga mokinių tėveliams, Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos administracijai, mokytojams, kurie prisijungė ir padėjo ruošti nuostabiai šventei. Malonu, kad iš mugės lankytojai išsinešė ne tik gausių lauktuvių, bet ir šiltą pavasarišką nuotaiką.

Alantos kraštas ir jo žmonės Nepriklausomybės kovų verpetuose 1918–1920 m.

Atkelta iš 5 p.

kio, su lenkais – ties Giedraičiais. 1920 m. prie Bekupės dvaro sužeistas, išnešamas iš karo lauko buvo lenkų nušautas. Po mirties apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio ordinu, Savanorių medaliu. Jo vardu 1935 m. pasivadino Alantos šaulių būrys.

Lietuvos kariuomenės pirmasis kapelionas **Vilhelmas Balandis** baigė Žemaičių kunigų seminariją. 1914–1916 m. buvo Alantos vikaras, 1918–1919 m. Alantos bažnyčios vikaras. Būdamas Alantoje 1919 m. įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę, paskirtas Panevėžio atskirojo pestininkų bataliono kapelionu. Dalyvavo kovose su Raudonosios armijos daliniais ir bermontininkais, lenkais. Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio ordinu, Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu, Savanorio medaliu ir 10 metų Lietuvos Nepriklausomybės jubiliejaus medaliu.

Archologas, karininkas, muziejininkas, buvęs Alantos pradžios mokyklos mokytojas, publicistas, rašytojas **Petras Tarasenska** dalyvavo kovose su bolševikais ir lenkų kariuomene. Pasibaigus nepriklausomybės kovoms, P. Tarasenko vadovaujamas būrys 1923 m. pirmasis įžengė į Lietuvos sukilėlių užimtą Klaipėdą. Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio ordinu.

Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris, karininkas **Steponas Gerdvilis**, autobataliono šarvuocių rinktinės, šarvuocių „Perkūnas“ ir „Griausmas“ komendantas, dalyvavo mūšiuose su bermontininkais ir lenkais. Dotnuvoje vadovavo vietos šaulių būriui. Apdovanotas Savanorių medaliu ir Lietuvos nepriklausomybės medaliu.

Lietuvos armijos karininkas **Petras Maželis** 1920 m. pasižymėjo malšinant bolševikų organizuotą kareivių sukilimą Kaune. 1923 m. dalyvavo išvaduojant Klaipėdą. Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 5-ojo laipsnio ordinu.

Domas Černiauskas 1920 m. rudenį dalyvavo mūšiuose su lenkais. Nuo 1927 m. tarnavo pasienio policijoje, buvo Palangos rajono policijos viršininku, Smalininkų pasienio policijos viršininku, Smalininkų šaulių būrio vadu. 1941 m. suimtas ir išvežtas į Krasnojarsko Rešotų lagerį, kur 1942 m. žuvo. Apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu.

Balys Sližys 1905 m. gruodžio 4–5 d. buvo Didžiojo Vilniaus Seimo narys. 1918 m. lapkričio mėn. tapo pirmuoju Utenos apskrities viršininku. Bolševikams užėmus Uteną, pasitraukė į Kauną. 1919 m. išėjo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. 1922–1926 m. ėjo krašto apsaugos ministro ir susisiekimo ministro pareigas. Nepriklausomoje Lietuvoje buvo apdovanotas Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio, Vytauto Didžiojo 3-ojo laipsnio, Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ir 2-ojo laipsnio ordinais, Savanorio kūrėjo ir Nepriklausomybės medaliais.

Lietuvos armijos karininkas, vienas pirmųjų Lietuvos karo lakūnų **Stasys Tumas** dalyvavo nepriklausomybės kovose su bolševikais. 1922 m. tapo karo lakūnu. 1923 m. skrisdamas su Antanu Gustaičiu sunkiai susižeidė. Vėliau tarnavo pasienio policijoje Trakų ir Zarasų baruose. Apdovanotas Savanorių ir Lietuvos nepriklausomybės medaliais.

Karo valdininkė gydytoja savanorė **Liudvika Tumaitė-Jarošekienė** savo gimtinėje Migiškių kaime vykstant lietuvių ir bolševikų

mūšiams su savo vyru savanoriu Vaclovu Jarošku 1919 m. pavasarį organizavo kilnojimą ligoninę Lietuvos kariuomenės kariams gydyti.

Serafinas Ilonis aktyviai dalyvavo malšinant kareivių sukilimą Aukštosios Panemunės kareivinėse. 1920 m. už narsą malšinant Panemunės maištą apdovanotas Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu.

Bolys Bobelis 1919 m. gegužės mėnesį savanoriu įstojo į Lietuvos kariuomenę, 1920 m. jam suteiktas karininko laipsnis. Apdovanotas Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinu.

Kovos už Lietuvos nepriklausomybę – vienas gražiausių ir garbingiausių Lietuvos istorijos puslapių. Šiame laisvės žygyje dalyvavo visa tauta. 1918–1920 m. dauguma alantiškių savanorių ir partizanų, atlikę karo tarnybą, grįžo į gimtinę ir ant užtarnautos, valstybės paskirtos žemės kūrė naują gyvenimą. Daugelyje šeimų dar saugoma išbarstyta mūsų tautos, valstybingumo ir jo kūrėjų istorija. Pasibaigus lietuvių tautos kovoms su bolševikais, lenkais, bermontininkais, daugelyje Lietuvos miestų ir miestelių pradėta statyti paminklus ar kita forma buvo stengiamasi įamžinti šiuos Lietuvai svarbius įvykius ar konkrečias asmenybes. Nesvetimos šios idėjos buvo ir Alantos krašto žmonėms, nes daugelis alantiškių buvo šių įvykių liudininkai ir dalyviai. Pasibaigus kovoms, jie nebuvo pamišti ir jau 1923 m. kilo idėja juos įamžinti. Sudarytas komitetas rūpinosi, kaip pastatyti paminklą žuvusiems už Lietuvos laisvę kovotojams aikštėje priešais bažnyčią. Į garbės komitetą buvo išrinkti: vyskupas Juozas Kukta, inž. Balys Sližys, prof. Fabijonas Kemešis, Emilija Vileišienė, Alantos

klebonas Adomas Vyšniauskas, tačiau to padaryti iki karo nepavyko.

Artėjant Lietuvos valstybingumo atkūrimo 100-osioms metinėms, Lietuvos Vyriausybė iškėlė gražią idėją – rekomendavo visuose Lietuvos valsčiuose atidengti atminimo ženklus visiems to valsčiaus savanoriams ir Vyčio Kryžiaus ordininkams. Kai kuriuose Lietuvos valsčiuose tai jau atlikta.

Kraštietis inžinierius ir architektas Albertas Lamauskas visuomeniniais pagrindais parengė Alantos miestelio skvero, esančio šalia Alantos gimnazijos, teritorijos sutvarkymo projektinius pasiūlymus. Numatyta pastatyti Lietuvos Nepriklausomybės 100 metų sukakties paminėjimo ženklą įamžinant vietinių žmonių, kritusių kovose už Lietuvos nepriklausomybę, atminimą, su pagarba ir deramai sutvarkyti „Varpo“ steigėjo daktaro Jono Gaidžio-Gaidamavičiaus nugriauto namo vietą. Norisi tikėti, kad Alantos bendruomenė, seniūnija ir Molėtų savivaldybė neliks abejingos šiam gražiam sumanymui ir sėkmingai jį įgyvendins. Alantos krašto didžiavyriai nusipelnė tokios pagarbos.

Šaltiniai ir literatūra

- Lietuvos centrinis valstybės archyvas*, f. 394, f. 843, f. 1021.
- Lietuvos mokslių akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 193.
- Lenkai Alantoje 1919–1920 metais*, Alantos partizanų prisiminimai, užrašyti S. Šulskaus 1975 m., mašinraštis, Alanta.
- Vytautas Lesčius, *Lietuvos kariuomenė nepriklausomybės kovose 1918–1920*, Vilnius, 2004.
- Lietuvos policija 1918–1928*, red. I. Tomošauskas, Kaunas, 1930.
- Iš vietos savivaldos istorijos Lietuvoje: 1918–1919 m. dokumentai*, Šiauliai, 2010.
- Vidmantas Jankauskas, *Kario kelias: generolas Kazimieras Ladiga nepriklausomybės kovose*, Vilnius, 2004.

Pabaiga

Lietuvos muziejai

Dr. Justino Stonio monografija „Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos“ kaip muziejinės veiklos išdava

Angelina REIČIŪNIENĖ, Smalininkai, Jurbarko r.

Šių dienų technologinio pažangumo fone ir pulsuojančio visuomenės gyvenimo kūryje, daugelis nesusimąsto, kad už visa tai, ką pažangaus turime šiandien, turėtume būti dėkingi praeičiai. Būtent praeitis diktuoja dabartį. Dėl šios priežasties visa, kas yra palikta mūsų protėvių, turi būti saugoma ir branginama kaip atminties paminklas.

Praeities išsaugojimo problema pradėta gvildinti XVII a., kai Europos dvaruose buvo pradėti steigti muziejai – institucijos, visuomenės, mokslo, edukacijos ir laisvalaikio organizavimo tikslais įgyjant, konservuojant, tyrinėjant, populiarinant ir eksponuojant žmonijos ir jos aplinkos materialųjį ir nematerialųjį paveldą¹. Paveldo kaupimas ir saugojimas muziejuje atlieka labai svarbią ankstesnių kartų atminties išsaugojimo funkciją. O visa muziejaus veiklos visuma – muziejininkystė – tai kova su visuomenės užmarštimi. Dėl šios priežasties ir muziejininkystę negalima žiūrėti kaip į siaurą specifinę mokslo šaką, tai reikšiny bendrame mūsų istorijos ir kultūros fone².

Lietuvoje pirmasis muziejus įsteigtas 1812 m. Bijotuose. Tai rašytojo Dionizo Poškos „Baubliai“. Tačiau to meto žmonės nesuvokė šio reiškimo kaip muziejaus įvardydami jį kaip senienų rinkinį ir labiau stebėdamiesi tik D. Poškos Baublio muziejaus įrengimu išskobto ažuolo kamienne³. Laikui bėgant ši samprata keitėsi. Ir štai 2016 m. pradžioje, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos duomenimis, Lietuvoje ir muziejų apskaitą buvo įtraukti 104 muziejai. Vienas iš jų – Senovinės technikos muziejus, įsikūręs Jurbarko rajone, Smalininkų miestelyje.

Muziejaus įkūrėjas, filosofijos mokslų daktaras Justinas Stonys, gimęs 1940 m. Tauragės rajono Kalniškių kaime, 1965 m. baigė Lietuvos žemės ūkio akademijos Mechanizacijos fakultetą. Daug metų dirbo dėstytoju tuometinėje Smalininkų aukštesniojoje žemės ūkio mokykloje. Buvo įsteigęs visoje Respublikoje ir net už jos ribų garsią Smalininkų dvimetę jaunųjų išradėjų – racionalizatorių – mokyklą. 1982 m. išvyko į Vilnių, dirbo Žemės ūkio ministerijoje, Elektromechanikos techniku, o vėliau ir Vilniaus Gedimino technikos universitete. Baigęs akademinę veiklą grįžo į Smalininkus.

Senovinės technikos muziejų dr. Justinas Stonys įkūrė savo sodyboje Smalininkuose 2004 m., o eksponatus, iš Klaipėdos krašto ir visos Lietuvos, kaupė visą gyvenimą. Paieškos darbą labai palengvina savanorių grupė, susidedanti iš aštuoniolikos žmonių, išsibarsčiusių po visą Respubliką. Tai mūsų krašto materialinės kultūros paveldą gerai pažįstantys ir jo išsaugojimo svarbą suprantantys žmonės. Muziejui belieka tik įvertinti atrastus eksponatus ir juos išgijus parsigabenti į muziejų.

Stulbinamai gausiose Senovinės technikos muziejaus ekspozicijose rodomi ne tik įvairiausi surinkti senovinės technikos pavyzdžiai: vidaus degimo varikliai, automobiliai, traktoriai, žemės dirbimo padargai, elektros, radijo, kino, foto technika, bet ir krašto praeities istorinė medžiaga, gausus

dvasinio kultūros paveldo rinkinys. Šiuo metu muziejus talpina daugiau kaip 23 tūkst. eksponatų. Naudojant sukauptus eksponatus, galima pademonstruoti 34 senovinės gamybos technologijas ir 16 amatų: pradedant populiariu ir visiems žinomu bitininkystės amatu ir baigiant geležies išgavimu iš baltų rūdų. Pastaroji technologija atkurta Kauno technologijos universitete ir pasiūlyta įdiegti Smalininkų muziejuje. Be to, intensyviai renkami kultūrinio paveldo pavyzdžiai, susiję su švietimu, mokslu, technikos vystymu ir Lietuvos istorija. Ekspozicijos nuolat papildomos naujais eksponatais.

Tačiau dr. Justinas Stonys kurdamas Technikos muziejų neapsiriboja vien tik eksponatų paieška, rinkimu ir kolekcionavimu. Jis atlieka kur kas gilesnį darbą, kurio neįmanoma pamatyti ir įvertinti apimtimi. Tai begalinis domėjimasis istorija, materialinio kultūros paveldo raidos vingiais, gilinimasis į žmonijos dvasinę kultūrą ir į tos kultūros evoliuciją. Tokio domėjimosi ir problematikos akistatoje per daugelį metų sukauptos žinios ir informacija sukėlė norą išgvildinti rūpimus klausimus ir pasidalyti su visuomene sukaupia išmintimi. „Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos“ – monografija, kurią dr. Justinas Stonys parašė kaip atsakymą į rūpimus klausimus. Dr. Justinui Stoniui literatūrinė veikla nėra svetima. Jis yra šešių knygų ir pluošto straipsnių racionalizacinės išradybos temomis autorius. Tad pastaroji monografija nėra momentinis, atsitiktinis reiškinys. Tai ilgo ir nuoseklaus darbo vaisius.

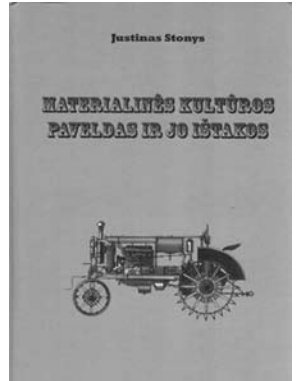
Ši monografija – tai leidinys kūrybingiems inžinieriams, technikos ir jos vystymosi istorijos žinovams, kultūros darbuotojams ir visiems tuo besidomintiems. Tai leidinys, kuris tarsi sujungia mokslo, kultūros, kūrybinės veiklos ir išradybos kryptis, persisunkusias asmeniniu autoriaus patyrimu ir sukaupia ilgų metų mokslinė bei muziejinės veiklos patirtimi. Būtent dėl šios patirties materialiojo kultūros paveldo problematika monografijoje pradedama gvildinti per muziejininkystės prizmę, atskleidžiant svarbiausią klausimą – materialinės kultūros paveldo išsaugojimą ateinančioms kartoms.

Visa tai labai svarbu žmonijai. Kaip pats monografijos autorius sako, materialinė kultūra, o kartu ir dvasinė kultūra, kuri lemia materialinės kultūros formavimąsi ir evoliuciją, sudarė sąlygas žmonijos išlikimui, o drauge ir susidariusių civilizacijų klestėjimui. Materialinė kultūra, priklausomai nuo daugybės faktorių – gamtinių sąlygų ir aplinkos, žmonių bendruomenės dydžio, laikmečio, kaimyninių bendruomenių materialinės kultūros lygmens ir kitko, evolucionavo. Dvasinės kultūros lygmuo buvo vienas iš pagrindinių veiksnių, teigiamai veikusių materialinės kultūros vystymąsi. Kultūrų evoliucija ir tos evoliucijos istorija su išlikusiais pavyzdžiais ir šiuolaikiniam žmogui yra svarbus pagrindas jo tolimesnei veiklai².

Unikalūs autoriaus asmenybės bruožai, filosofinis požiūris į gyvenimą, tyrinėjamų sričių gausa suteikia monografijai išskirtinumo. Čia aptariamoms ir aprašomoms labai

Autorių dr. Justiną Stonį sveikina Jurbarko r. savivaldybės meras Skirmantas Mockevičius

Dr. Justino Stonio monografijos „Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos“ viršelįs

Jurbarko rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje vykusiame knygos pristatyme dalyvavo (iš kairės): Lietuvos mokslų akademijos akademikas Kazimieras Ragulskis, Jurbarko r. savivaldybės viešosios bibliotekos direktorė Nijolė Masiulienė, monografijos autorius dr. Justinas Stonys, Smalininkų technologijų ir verslo mokyklos direktorė Ina Budrienė, Kauno technologijos universiteto profesorius habil. dr. Algimantas Bubulis

įvairios ir skirtingos materialinės kultūros paveldo sritys. Pradedant nuo seniausio, archainio žmonijos palikimo iki techninės pažangos ir net ateities mokslo – „Virpesiai ir bangos moksle ir technikoje“ – apžvalgos.

Šio mokslo apžvalga monografijoje aprašyta ne veltui. Jau keletą metų Senovinės technikos muziejus draugauja ir bendradarbiauja su Kauno technologijos universiteto profesoriumi habil. dr. Algimantu Bubuliu ir Lietuvos mokslų akademijos akademiku Kazimieru Ragulskiu. Būtent akademikas Kazimieras Ragulskis yra mokslo šakos „Virpesiai ir bangos moksle ir technikoje“ kūrėjas. Ši draugystė vainikuota virpesių ir bangų varomų mechanizmų ekspozicija, kuri yra Senovinės technikos muziejuje.

Monografija unikali dar ir tuo, kad tai vienintelis tokio pobūdžio mokslinis darbas, parengtas Jurbarko krašte.

Būtent Jurbarkas buvo pirmasis miestas, kuriame monografija buvo pristatyta visuomenei. Sausio 27 d. Jurbarko rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje įvyko ištis išskirtinis renginys. Knygą gausiai susirinkusiems svečiams pristatė pats autorius dr. Justinas Stonys, pranešimus skaitė Kauno technologijos universiteto profesorius habil. dr. Algimantas Bubulis, kuris buvo ir monografijos recenzentas, Lietuvos mokslų akademijos akademikas Kazimieras Ragulskis, Smalininkų technologijų ir verslo mokyklos direktorė, inžinierė, edukologijos magistrė Ina Budrienė. Monografijos pristatymas taip pat buvo išskirtinis, jo metu buvo demonstruojami Kauno technologijos universitete sukurti demonstraciniai prietaisai iš Senovinės technikos muziejaus ekspozicijos „Virpesiai ir bangos moksle ir technikoje“.

Renginyje dalyvavo Jurbarko rajono savivaldybės meras Skirmantas Mockevičius, Lietuvos Respublikos Seimo narys Ričardas Juška, Seimo nario padėjėja Liudmila Norkaitienė, Jurbarko r. savivaldybės Tarybos nariai, spaudos atstovai ir gausus būrys būsimų monografijos skaitytojų.

Renginio pradžią vainikavo dar negirdėto ir nematyto muzikinio instrumento – kalimbos – garsai. Ši nacionalinį Afrikos

instrumentą pristatė ir juo grojo Jurbarko rajono savivaldybės viešosios bibliotekos vyriausioji metodinė Lina Lukošienė. Renginio pabaigoje visiems susirinkusiems buvo pateikta staigmena – ypatingos vaisės. Tai Mažosios Lietuvos kulinarinio paveldo puoselėtojos, smalininkietės, Smalininkų technologijų ir verslo mokyklos mokytojos Zitės Sakavičienės daigintų kviečių ir pieno gėrimas – *kafija*, lašunkai ir kepta naminė duona. Tai senoviški patiekalai, būdingi tik Mažosios Lietuvos kraštui. Mėgaudamiesi dar nepažintu skoniu, renginio dalyviai turėjo galimybę pabendrauti ir aptarti viską, ką pamatė ir išgirdo šį vakarą.

Monografijos pristatymą organizavo Jurbarko rajono savivaldybės viešoji biblioteka, direktorė ir renginio vedėja Nijolė Masiulienė, Jurbarko rajono savivaldybės meras Skirmantas Mockevičius, Senovinės technikos muziejus.

Pristatydamas monografiją „Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos“ autorius dr. Justinas Stonys siunčia aiškų signalą visuomenei, siekdamas sužadinti skaitytojo žingeidumą sužinoti kažką naujo ir įdoma. Siekia, kad šiame darbe pateiktos mintys apie dvasinės ir materialinės kultūros radiją paskatintų labiau susidomėti technikos istorija ir, žinoma, siekti sąmoningumo suvokiant kultūrinio paveldo išsaugojimo svarbą ateinančioms kartoms.

Monografiją „Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos“ autorius dr. Justinas Stonys padovanojo visiems Jurbarko viešosios bibliotekos filialams, Jurbarko rajono savivaldybės Tarybos nariams, visuomenės atstovams. Monografija nebus parduodama. Ją galima užsisakyti asmeniškai susisiekius su autoriumi telefonu 8 650 35586, elektroniniu paštu muziejus.smalininkai@gmail.com.

¹ „Mezas – Nagurskiai“, in: Visuotinė lietuvių enciklopedija, Vilnius, 2009, p. 637.

² Justinas Stonys, *Materialinės kultūros paveldas ir jo ištakos*, Kaunas, 2016.

³ Nastazija Keršytė, *Lietuvos muzeologija*, Vilnius, 2016, p. 27.

Senovinės technikos muziejaus lauko ekspozicijos

Nr. 3 (24)

Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms

2017 m. kovas

Rytų Lietuvos mokyklos

XXI-ojo amžiaus Lietuva. „Norime mokytis lietuvių kalba. Ar galima?“

Aušra VIRVIČIENĖ, Vilniaus r., www.voruta.lt

Vilniaus rajonas, Buivydiškės. Prieš 21-erius metus buvusi Vilniaus apskrities administracija Buivydiškių dvare, kuris minimas dar XVI a., įsteigė pagrindinę mokyklą. Nors dvaro rūmai metus skaičiuoja šimtmečiais ir jiems būtinas rimtas remontas, net ir XXI-ajame amžiuje vis dar geba teikti pastogę ribotam skaičiui mokinių.

Buivydiškių pagrindinės mokyklos direktorė Vilma Aponaitė dirba jau devynerius metus. „Mes labai plečiamės, labai laukiame naujos mokyklos, nes šioje nebetelpam“, – vedžiodama po mokyklą pasakoja direktorė. „2011 m. įkurtas Sudervės skyrius irgi nesutalpina visų norinčiųjų mokytis. Ypač reikia plėsti darželio grupės, nes dabar eilė į Sudervės ir Čekoniškių skyrius laukia 130 ikimokyklinukų, kurių mes negalime priimti, tiesiog fiziškai nėra jų kur padėti.“

Buivydiškių pagrindinė mokykla su skyriais Sudervėje, Karvyje ir Čekoniškėse priklauso Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriui. Sudervė prijungta vėliausiai, prieš šešerius metus. „Iš pradžių Sudervėje buvo Vilniaus rajono mokyklėlė, kurioje mokėsi, regis, šeši pradinukai, dabar tame pastate mes turime darželį-mokyklą, kurį lanko 124 vaikai. Čia ugdomi vaikučiai nuo dvejų metų iki 4 klasės“, – sako direktorė Vilma Aponaitė.

Buivydiškių pagrindinėje mokykloje vaikai ugdomi lietuvių kalba. Tačiau ją lanko ir kitų tautybių vaikai ar vaikai iš mišrių šeimų, ne vien lietuviai. Šeimų, norinčių ugdyti savo atžalas lietuvių kalba, skaičius vis didėja. Pasak Vilmos Aponaitės, šiuo metu mokykloje mokosi 49 moksleiviai, jų būtų keturis kartus daugiau, tačiau nėra kur visų sutalpinti. Iš viso, skaičiuojant ir skyrius, vaikų yra 195.

Štai Sudervėje yra dar daugiau tėvelių, norinčių, kad jų vaikučiai būtų ugdomi valstybine kalba. Aplink Sudervę yra didžiuliai sodų masyvai, Griekių, Brinkiškių, Rastinėnų kaimai, kuriuose nuolat gyventi įsikuria vis daugiau jaunų šeimų, todėl ikimokyklinio ugdymo lietuvių kalba įstaigos plėtos poreikis didėja kasmet.

Vietoje seno angaro – nauja progimnazija

Už Buivydiškių pagrindinės mokyklos, pakalnėje, jau daug metų stovi tuščias angaras, kuriame sovietmečiu buvo laikoma įvairiausia žemės ūkio technika. Tais laikais dvaras priklausė Buivydiškių žemės ūkio technikumui.

Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas viliasi, kad jau 2018–2019 m. senojo angaro vietoje iškils progimnazija. Tikimasi, kad naujajame pastate galės mokytis beveik dviem šimtais daugiau moksleivių, nei dabar. Jame turėtų įsikurti pradinė ir pagrindinė mokyklos

iki aštuntos klasės. „Šiuo metu pastatas jau yra baigiamas projektuoti, yra skirta 100 000 Eur. Kitamet planuojama dar didesnė suma. Iš viso ministerija ruošiasi įsteigti tris progimnazijas: Buivydiškių, Vaidotų ir Bukiškių“, – sako Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas.

Dabartiniai moksleiviai, baigę pagrindinę Buivydiškių mokyklą, tolimesniems mokslams renkasi aplinkines mokyklas. Tie, kurie siekia baigti aukštąją mokyklą, stengiasi įstoti į gimnazijas. Nemažai moksleivių renkasi profesinį kelią.

Ugdyti vaikus valstybine kalba? Neįtikėtina, bet galimybių nėra...

Buivydiškių pagrindinė mokykla turi ir Čekoniškių pradinio ugdymo skyrių. „Ten galėjome įkurti, deja, tik vieną ikimokyklinę grupę, kurioje ugdome vaikus nuo 2 iki 5-erių metų. Patalpos ten yra itin mažos, 50-ye kv. m įrengtas ir vaikų persirengimo kambarys, ir mažytė virtuvėlė, ir sanitariniai mazgai, ir grupės patalpos. Daugiausiai galime priimti tik 16-a vaikučių. Vietos nesuvokiama trūksta, o poreikis – neišpasakytai didelis. Ką galime pasiūlyti vaikučių tėveliams? Iš tiesų tai nieko. Sudervės skyriuje vietų irgi nėra... Situacija tokia – pateikia tėveliai prašymą ugdyti vaiką Čekoniškių skyriuje. Vietų nėra. Tas vaikas užauga, ir tie patys tėveliai jau ateina rašyti prašymo priimti vaiką į priešmokyklinę grupę. Tokia grupė apskritai neegzistuoja. Blogiausia, kad tas vaikas taip ir nebus niekur ugdomas, nes galimybių nėra... Mes galėtume steigti daugiau grupių, tačiau neturime patalpų“, – apie apgailėtiną švietimo situaciją valstybine kalba Vilniaus rajone pasakoja Buivydiškių pagrindinės mokyklos direktorė Vilma Aponaitė.

Atvykus į Čekoniškes, į pradinio ugdymo skyrių, nustebina didžiulis pastatas, kuriame ir įsikūrusi minima įstaiga. Direktorė paaiškina, kad patalpos, kuriose veikia skyrius, iš tiesų yra nedidelis priestatas, pastatytas prie mokyklos lenkų dėstomąja kalba. Kodėl neatsirado ir vis dar neatsiranda daugiau vietos lietuvių kalba ugdomai grupei, sunku pasakyti. Lenkų mokyklos vadovo teigimu, visos patalpos yra užimtos ir vietos priglautos lietuvių ikimokyklinio ugdymo grupės, nėra.

Situacija, pasak Buivydiškių pagrindinės mokyklos direktorės Vilmos Aponaitės, yra tokia: tą pačią dieną, jei tik būtų vietos, į pradinio ugdymo skyrius mokomąja lietuvių kalba tėvelių būtų atvesta per 130 ir daugiau vaikų. Čia ir dabar.

Sudervėje – eilės į lietuvių švietimo įstaigą

Matydami ir suprasdami apgailėtiną ikimokyklinio ugdymo lietuvių kalba Sudervėje

Buivydiškių pagrindinės mokyklos Sudervės skyriaus vedėja Vida Jacevičienė ir Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas

padėti, dar 2011-aisiais Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas ir Buivydiškių pagrindinės mokyklos direktorė Vilma Aponaitė pradėjo dairytis tinkamų patalpų tokiai įstaigai įkurti. Surado pastatą, kuriame vienu metu glaudėsi mokyklėlė su 5 vaikais, ambulatorija ir sporto salė su treniruokliais ir štangomis, kurias bemėtydami sporto entuziastai pramušė skyles antrojo aukšto grindyse. Pastatas – avarinis. Tačiau Švietimo ir mokslo ministerija tas patalpas išigijo. „Pastatą suremontavome ir 2012 metų pradžioje atidarėme pirmąją grupę. Išsyk sulaukėme milžiniško norinčiųjų savo vaikus ugdyti lietuvių kalba tėvelių skaičiaus“, – nesenus laikus prisimena Buivydiškių pagrindinės mokyklos direktorė Vilma Aponaitė. „Niekas nelaukdami, po kelių mėnesių atidarėme antrąją grupę, tada mokyklą. Mokykla buvo mažytė, klasės – po kelis vaikučius. Dabar visose klasėse yra daugiau nei 10 vaikų, o vien trečiųjų yra net 19!“

Patį pradžią nebuvo tokia lengva. Naująją ugdymo įstaigą, kurioje vaikai bus mokomi valstybine lietuvių kalba, reikėjo, vaizdžiai tariant, reklamuoti. „Ir pas gyventojus lankėmės, ir informacinius lankstinukus dalijome, metėme juos į pašto dėžutes, kabinome skelbimus. Bet su skelbimais viešose vietose buvo prasčiau – skelbimą pakabini, kitą dieną jis jau nuplėštas... Ne visiems patiko, kad Sudervėje pradėjo veikti lietuviška ugdymo įstaiga. Tačiau sunkumai buvo įveikti ir mes kasmet sulaukiame vis daugiau prašymų priimti vaikus. Apmaudu tai, kad vietų nebeturime, o prašymų daugėja.“

Buivydiškių pagrindinės mokyklos Sudervės skyriaus vedėja Vida Jacevičienė mielai papasakoja apie ugdymo įstaigą, į kurią nebegali sutilpti visi norintys. „Mes turime ikimokyklinio ugdymo, priešmokyklinio ugdymo ir pradinio ugdymo grupes. Turime tris pilnai užpildytas ikimokyklinio ugdymo grupes, kurias lanko 53 vaikučiai, priešmokyklinę – vieną grupę – lanko 19-a vaikų. Mokykloje yra 1–4 klasės, jose mokosi 52 moksleiviai. Mes nebetelpame“, – patvirtina vedėja. „Eilėje laukia labai daug žmonių. Būna nepaprastai gaila tėvelių, kuomet jie su nedidele viltimi klausia – o bent jau į mokyklinę grupę mūsų vaikai pateks? Apie darželį net nesvajojame. O aš ką, sakau – tikėkimės. Yra šiek tiek vietos priestatui – gal pavyks jį pastatyti... Bet kada tai bus.“

Vilnios krašte švietimo įstaigų, kuriose mažieji mūsų valstybės piliečiai būtų ugdomi lietuvių kalba, trūksta kaip oro ir vandens

Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas patvirtina, kad apie Sudervės ikimokyklinio

Buivydiškių pagrindinės mokyklos direktorė Vilma Aponaitė

ugdymo įstaigos plėtrą jau yra kalbama, nes problema – akivaizdi. „Mes turime nepaprastai reikalingą ir jau perpildytą Sudervės darželį ir mokyklą. Šiandien eilėje laukia 130 vaikų. Vasarą šis skaičius dar labiau išaugs. Tai – realūs ir iškalbingi duomenys, geresni nei statistika. Jie tik patvirtina, kad Vilnios krašte švietimo įstaigų, kuriose mažieji mūsų valstybės piliečiai būtų ugdomi lietuvių kalba, trūksta kaip oro ir vandens. O variantas, kad apytuštėse mokyklose lenkų ugdomąja kalba galėtų įsikurti lietuviškos ugdymo įstaigos, būtų protingas, bet, manyčiau, nerealias. Tokių bandymų ir prašymų iš Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus pusės buvo ne vienas ir ne du. Jokio kompromiso, jokio dialogo... Mano nuomone, ikimokyklinio ugdymo įstaigos Pietryčių Lietuvoje, kuriose vaikai būtų ugdomi valstybine lietuvių kalba, yra dabarties, o ne ateities reikalas.“

Paklaustas apie tokių švietimo įstaigų plėtrą, Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas, itin nuodugniai ir gerai žinantis situaciją Pietryčių Lietuvoje, sako, kad reikalai įkuriant naujas, gerėja. Kaip jau minėjome, bus steigiamos naujos Vaidotų, Bukiškių ir Buivydiškių progimnazijos. Gal pasiseks išplėsti Sudervės mokymo įstaigą. Lyg neužgyjanti žaizda – Rastinėnų-Bubų gyvenvietė, kurioje visiškai nėra jokios ugdymo įstaigos, kur vaikučiai būtų ugdomi lietuvių kalba. Užtat yra Vilniaus r. Sudervės Mariano Zdziechovskio pagrindinės mokyklos Rastinėnų pagrindinio ugdymo skyrius, kurio milžiniškose patalpose mokosi 19-a vaikučių. Apie tai, kad tose patalpose galėtų prisiglausti ir lietuviška ugdymo įstaiga, diskusijų nėra. Todėl švietimo įstaigų plėtra lietuvių mokomąja kalba Pietryčių Lietuvoje turėtų būti vienu iš svarbiausių valstybės prioritetinių uždavinių.

Autorės nuotr.

Buivydiškių pagrindinė mokykla

Nr. 3 (24) Tautos fondo (JAV) leidinys Lietuvos mokykloms 2017 m. kovas

Rytų Lietuvos mokyklos

Piliečių ugdymas valstybine kalba? Neįtikėtina, tačiau Pietryčių Lietuvoje tai – misija neįmanoma

Aušra VERCINKEVIČIŪTĖ, Rastinėnai, Vilniaus r., www.voruta.lt

Rastinėnų gyvenvietė nuo Vilniaus miesto centro nutolusi per 23 km ir priklauso Vilniaus rajono savivaldybei. Seniūnija – Sudervėje. Rastinėnų bendruomenė paskutiniiais dešimtmečiais auga kaip ant mielių, nes vis daugiau jaunų šeimų su vaikais įsikuria ne tik Rastinėnų, bet ir kitose Vilniaus miesto ir rajono sodų bendrijose. Todėl ikimokyklinių ugdymo įstaigų poreikis tik didėja.

Padėtis Rastinėnų–Bubų gyvenvietėse gaudi iki ašarų. Jaunos šeimos jau penkti metai prašo visų, pabrėžiu, visų įmanomų mūsų valstybės institucijų pagalbos įsteigiant ikimokyklinę ugdymo įstaigą Rastinėnuose, kurioje mažieji mūsų valstybės piliečiai būtų ugdomi valstybine lietuvių kalba. Neįtikėtina, tačiau šios megaproblemos (apie švietimo įstaigų lietuvių ugdymą kalba Pietryčių Lietuvoje milžinišką poreikį ir trūkumą kalbama kasmet) kol kas negali išspręsti niekas...

„Genialus“ pasiūlymas vaikus vežti mokyti ten, kur... nėra vietos

Vienas genialiausių pasiūlymų, kurį iš Vilniaus rajono savivaldybės yra gavusi bendruomenė, leisti vaikus ugdyti Sudervėje ir Avižieniuose. Taip, šios gyvenvietės šalia, vos dešimties ir dar mažesniu kilometru atstumu. Tačiau to padaryti neįmanoma, nes šiose įstaigose nėra vietų! Vien Sudervėje esančiame Buivydžiškių pagrindinė mokykla priklausančiame skyriuje eilėje laukia 130 vaikų! Avižieniuose tas pats. Čekoniškėse – vietų irgi nėra. Be to, pirmenybė patekti į šias įstaigas yra suteikiama vietos gyventojams. Taigi, kur dėti daugiau nei šimtą trisdešimt vaikų, kuriuos tėveliai nori ugdyti valstybine lietuvių kalba?

Šioks toks variantas egzistuoja. Tik vargu bau ar tinkamas. Rastinėnuose nuo seno veikia Vilniaus r. Sudervės Mariano Dziedichovskio pagrindinės mokyklos Rastinėnų pagrindinio ugdymo skyrius, kuriame 2016–2017 m. m. ugdoma 19 mokinių (8 priešmokyklinukai, 4 mokiniai 1–4 klasėse ir 7 mokiniai 6–8 klasėse). Švietimo įstaigos lietuvių mokomąja kalba nėra. Pastatas – didžiulis. Problema ta, kad čia vaikučiai ugdomi lenkų kalba, o Rastinėnų–Bubų bendruomenės nariai nori, kad jų atžalos būtų ugdomos lietuvių kalba. „Buvo kreiptasi į Vilniaus rajono savivaldybę su prašymu įsteigti šioje mokykloje ikimokyklinę grupę valstybine kalba. Jei tokios galimybės nėra, tai nors mišrią grupę, kurioje vaikai būtų ugdomi lietuvių ir lenkų kalbomis“, – pasakoja Rastinėnų–Bubų bendruomenės tarybos narės

Rosita Rutkauskienė ir Aušra Grigaitė-Baraišė. „Tyla tyruose, atsakymo nėra, arba, remiantis senesniais Vilniaus rajono savivaldybės raštais, bendruomenei siūloma leisti vaikus į tas ugdymo lietuvių kalba įstaigas, kuriose vietos, deja, nėra...“ Visa ši daugybė metų besitęsianti istorija tik liudija, kad ikimokyklinių įstaigų, kuriose vaikai būtų ugdomi valstybine kalba, poreikis nuolat ir grėsmingai didėja.

Kam turi rūpėti vaikų ugdymas valstybine kalba?

Perverčiau Rastinėnų–Bubų bendruomenės perduotą keliasdešimties puslapių 5-erių metų susirašinėjamą su Vilniaus rajono savivaldybės Švietimo skyriumi, Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija, Švietimo ir mokslo ministerija, Vilniaus rajono savivaldybės taryba, Vilniaus rajono savivaldybės administracija, Vilniaus rajono savivaldybės meru, Generaline prokuratūra, Vilniaus apygardos prokuratūra, Seimo kanceliarija, Ministro Pirmininko kanceliarija, Vyriausybės regionų ir tautinių klausimų skyriaus vedėju, Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetu. Stumdė ir dabar vis dar stumdo nuo savęs Rastinėnų–Bubų bendruomenės žmonių prašymus absoliučiai visi, kas tik gauna šiuos laiškus. Tai, kad niekas nesprenždžiama, įrodo bendruomenei atsiųstuose atsakymuose aptinkamos tos pačios sakinių konstrukcijos, nukopijuotos „Copy Paste“ būdu, pakeičiant tik data.

Švietimo ir mokslo ministerijos Regioninių mokyklų skyriaus vedėjas Jonas Vasiliauskas mato kelias išeitis iš šios gana beviltiškos padėties. Visų pirma, tinkamo pastato, kurį galėtų nupirkti Švietimo ir mokslo ministerija, suradimas Rastinėnų–Bubų gyvenvietėje. „Mes tokių patalpų ieškome“, – patvirtina Jonas Vasiliauskas. Kita išeitis – kad tokią grupę priglautų Vilniaus rajono Čekoniškių pagrindinė mokykla arba Sudervės Mariano Dziedichovskio pagrindinės mokyklos Rastinėnų pagrindinio ugdymo skyrius, kuriose vaikai ugdomi lenkų kalba. „Toks yra mūsų noras, deja, Vilniaus rajono savivaldybė šiomis mintimis nė kiek nesižavi. Lietuviai čia nepageidaujami, motyvuojant vietos ir pinigų stoka“, – neslepia Jonas Vasiliauskas. Ir trečias variantas, kurį siūlo visiškos neviltilies apimti tėvai – statyti modulinį darželį nuosavoje, privačioje žemėje, įvairaus amžiaus vaikams, kurie būtų ugdomi valstybine lietuvių kalba.

Blogiausia, kad viena šeima, nematydama šviesos tunelio gale, ryžosi nuvesti lietuviškai kalbančią savo atžalą į Vilniaus r. Sudervės

Vilniaus r. Sudervės Mariano Dziedichovskio pagrindinės mokyklos Rastinėnų pagrindinio ugdymo skyrius, kuriame nėra vietos ikimokyklinukų grupei ugdomąja lietuvių kalba

Mariano Dziedichovskio pagrindinės mokyklos Rastinėnų pagrindinio ugdymo lenkų dėstomąja kalba, skyriu. Ką gi, vaikas dabar kalba lenkiškai, o jo tėvai šios kalbos nemoka...

Tai kas gi turi užtikrinti teisę į mokslą valstybine kalba? Atsiverčiame LR Švietimo įstatymo 28 straipsnį „Švietimo teikėjų tinklas“. Antras jo punktas paaiškina, kas sudaro švietimo teikėjų tinklą: „Švietimo teikėjų tinklą sudaro valstybinės, savivaldybių ir nevalstybinės bendrojo ugdymo mokyklos, profesinio mokymo įstaigos, aukštosios mokyklos, neformaliojo švietimo mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai.“ O štai šeštas šio straipsnio punktas byloja: „Savivaldybė privalo turėti optimalų pradinio, pagrindinio, vidurinio ir neformaliojo vaikų ir suaugusiųjų švietimo programų teikėjų tinklą, užtikrinantį asmenų ugdymąsi ir jų teisę mokyti valstybine kalba, ir pagalbą mokiniui, mokytojui ir mokyklai teikiančių įstaigų tinklą. Vietovėse, kuriose savivaldybė neužtikrina asmenų teisės mokyti pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo programas valstybine kalba, gali būti steigiamos valstybinės mokyklos, kuriose ugdymo programos vykdomos valstybine kalba.“ Iškalbinga, aišku ir suprantama. Suprantama ir tai, kad tokią ugdymo įstaigą Rastinėnuose turėtų įkurti Vilniaus rajono savivaldybė. Ar tai realu? Panašu, kad ne.

Vilniaus rajono savivaldybė skelbia, kad per dešimtmetį Vilniaus rajone pastatyti šeši nauji darželiai, dar viena, Riešėje, planuojama baigti renovuoti šį pavasarį. Realybė tokia, kad tik dviejuose iš jų – Avižieniuose ir Nemenčinėje – yra grupės, kuriose vaikai ugdomi valstybine lietuvių kalba. Avižieniuose vietų į lietuviškas

grupes nėra... Vilniaus rajono savivaldybė teigia, kad „negali patenkinti Rastinėnų gyventojų poreikio ugdyti ikimokyklinio amžiaus vaikų savo gyvenamojoje vietoje. Minimos patalpos Sudervės Mariano Dziedichovskio pagrindinės mokyklos Rastinėnų pagrindinio ugdymo skyriuje ir Čekoniškių pagrindinėje mokykloje yra panaudojamos maksimaliai šių įstaigų reikmėms. Galimybių įsteigti čia ikimokyklinio ugdymo grupės nėra“.

Be to, sako Jonas Vasiliauskas, „šiuo metu ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų valstybine kalba poreikis netenkinamas Vilniaus rajono savivaldybės Riešės, Juodšilių, Lavoriškių, Mickūnų, Rudaminos, Riešės, Sudervės, Zujūnų seniūnijose“.

Esant tokiai situacijai, ši opų, Pietryčių Lietuvai itin reikšmingą švietimo valstybine kalba klausimą galima išspręsti tik įtraukus jį į prioritetinių ir skubiai sprendžiamų valstybės reikalų sąrašą. Negalima laukti, kol Vilniaus rajono savivaldybė „susimylės“ priglauti vargšus lietuviukus be vietos. Nes taip nebus. Visi, atsakingi už švietimą, tai puikiai žino, tik apie tai garsiai nekalba.

Klausimas retorinis: kaip išugdyti lojalų ir savo valstybę mylintį bei gerbiantį pilietį, jei pati valstybė nesuteikia jam prigimtines teises mokytis valstybės, kurioje jis gimė ir gyvena, kalba? Vilniaus rajono savivaldybė ignoruoja švietimo įstaigų trūkumo jos administruojamoje teritorijoje lietuvių kalba problemą, visos kitos institucijos nusiplauna rankas ir padaro „Copy Paste“. Ir kur dėti 130 vaikų, laukiančių galimybės mokytis lietuviškai Lietuvoje?

Autorės nuotr.

Eilėraščių konkursas ir viktorina Turgeliuose

Inesa JANČIORAITĖ-TICHOMIROVA, Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos pradinį klasių mokytoja metodininkė

*Žemėj Lietuvos ažuolai žaliuos.
Ažuolai žaliuos žemėj Lietuvos.*

Šiais žodžiais vasario 24 d. pirmokai pradėjo eilėraščių konkursą, kuriame dalyvavo Turgelių „Aistuvos“ gimnazijos pradinį klasių ir priešmokyklinės grupės mokiniai.

Visą savaitę mokykloje vyko projektas, kurio tikslas buvo ugdyti pagarbą Tėvynei, jos istoriniam paveldui, ugdyti mokinių kūrybiškumą, kultūrą, suteikti teigiamų emocijų. Jo metu mokiniai rašė eilėraščius apie Lietuvą, piešė Gedimino pili, suklijavo Lietuvos žemėlapi ir papuošė mokyklos koridorių darbeliais.

3–4 klasių mokiniai, kuriuos paruošė mokytojos metodininkės Donata Bartasevičienė ir Jovita Striukienė, atliko dainą „Nupiešiu Lietuvą“.

Eilėraščių konkurse dalyvavo dvylika mokinių. Buvo sudaryta vertinimo komisija, kurioje dalyvavo pradinį klasių

mokytoja metodininkė Jovita Striukienė, lietuvių kalbos vyresnioji mokytoja Irina Gimžūnienė ir gimnazijos direktorės

III–IV klasių mokiniai dainuoja dainą „Nupiešiu Lietuvą“

pavadojoja ugdymui Rasa Midverienė. Visi konkurso skaitovai buvo apdovanoti padėkos raštais ir atminimo dovanėlėmis.

Pirmokas Dovydas Žilko, deklamavęs E. Selelionių eilėraštį „Gimtinių spalvos“, konkurse užėmė III vietą. Trečiokė Akvilė Stavarukaitė, padeklamavusi V. Baltrėno eilėraštį „Tai mano Lietuva“, užėmė II vietą. Labiausiai visus sujudino IV klasės mokinės Margaritos Kodytės išraiškingai padeklamuotas B. Brazdžionio eilėraštis „Aš čia gyva“. Mokinė užėmė I vietą.

Pasibaigus eilėraščių konkursui „Gražiausi žodžiai Lietuvai“, vyko viktorina, kurios metu 3–4 klasių mokiniai atsakinėjo į klausimus apie Lietuvą, o 1–2 klasių mokiniai piešė Lietuvos simbolius ir savo darbeliais papuošė klasę.

Dėkoju tėveliams, kurie papuošė vaikučius šiai šventei, mokytojams, padėjusiems mokiniams pasiruošti konkursui, komisijai, kuri įvertino visų darbą, ir mokyklos administracijai už puikias dovanėles.

Autorės nuotr.

Lietuvos tremčių istorija

Neatskleistos garsiojo maldynėlio paslaptys

Albertas RUGINIS, Mažeikiai

Išspausdinto Adelės Dirsytės maldynėlio „Marija, gelbėk mus“ puslapiai

Adelė Dirsytė – pasaulyje žinomos maldaknygės „Marija, gelbėk mus“ autorė – gimė 1909 m. Kėdainių apskrityje. 1940 m. Vytauto Didžiojo universitete ji baigė teologijos-filosofijos studijas. Buvo mokytoja ateitininkė, viena iš nedaugelio moterų katalikų vadovių tarpukario Lietuvoje.

1946 m. Adelė Dirsytė buvo apkaltinta antisovietine veikla, suimta ir karinio tribunolo nuteista 10-iai metų lagerio. Kalėjo Komijos lageriuose. Ten ji stiprino ir palaikė kalinių dvasį, skatino nepasiduoti nevilčiai. Už savo aktyvią veiklą buvo mėtoma iš lagerio į lagerį ir verčiama dirbti pačius sunkiausius darbus.

1953 m. Magadano lageryje Adelė Dirsytė ant beržo tošių ir popierinių cemento maišelių surašytas giesmes ir maldas sudėjo į maldaknygę, kuri tiesiog stebuklingu būdu po kelerių metų pasiekė Vakarų pasaulį. Jungtinėse Amerikos Valstijose dirbusio kun. Kęstučio Trimako pastangomis ši maldaknygė išversta į anglų kalbą, vėliau – dar į dvyliką pasaulio kalbų ir didžiuliais tiražais pasklido po pasaulį. Vien Olandijoje maldaknygė buvo išleista pusės milijono tiražu.

Šventųjų skelbimo kongregacija Romoje leido pradėti Adelės Dirsytės beatifikacijos bylą.

Magadano lageryje prie maldaknygės „Marija, gelbėk mus“ iliustravimo ir įrišimo prisidėjo ir buvusi mažeikiškė Valerija Bernotavičiūtė-Kvedaravičienė (slapyvardis – Saulė). Valerija gimė 1929 m. Vegeriuose, baigė Mažeikių suaugusiųjų gimnazijos šešias klases.

Jos tėvas 1945 m. buvo išvežtas į Archangelsko lagerius. Motina, brolis ir sesuo 1949 m. ištremti į Krasnojarsko kraštą. Tėvas, paleistas iš lagerio, nuvyko pas šeimą į tremtį. Neilgai trukus mirė, ten ir palaidotas.

Už dalyvavimą pagrindžio organizacijos „Sakalų štabas“ veikloje Valerija buvo 1949 m. balandžio 13 d. MGB suimta ir nuteista 25-eriems metams lagerio. Kalėjo Taišeto, Buchta Vanino ir Magadano lageriuose. Išleista iš lagerio 1956 m., tačiau į Lietuvą ne-grižo – nuvyko pas ištremtus tėvus, į tremtį. Ten ištekojo, užaugino sūnų ir dukterį. Šiuo metu gyvena Klaipėdoje.

Valerija Bernotavičiūtė Mažeikiuose 1948 m.

Moterys gerai prisimena, kaip į lagerį buvo išvežtos kartu su bendrąbe mokytoja Vanda Abromonyte. Taip jau sutapo, kad visą laiką po lagerius jos buvo vežiojamos kartu. Ji prisimena, kaip iš Kuibyševo į Taišetą sykiu buvo vežama ir keliolika užsieniečių moterų. Tai buvo karininkų iš Anglijos ambasados Maskvoje žmonos. Visos jos buvo nuteistos 15-ai metų lagerio.

Su Adele Dirsyte Valerija susitiko Magadano lageryje. Prisimena ją kaip šviesią ir valingą asmenybę, guodusią ir stiprinusią likimo drauges. Pagal Adelės Dirsytės su-kurtas maldas jos meldavosi per Kūčias. O lageryje parengtą garsiąją maldaknygę Valerija iliustravo piešinėliu.

Kada JAV buvo išleista ši kalinių maldaknygė, labai sujudo Magadano kagėbis-tai. Prasidėjo tardymai. Tardė ir Valeriją, kvosdami, ar tai jos piešinėlis, ir kieno ranka rašytos maldos. Jiems rūpėjo sužinoti, koku būdu maldynėlio rankraštis iš griežto režimo lagerio galėjo patekti į Ameriką. Valerija to nežinojo.

Adelė Dirsytė buvo kažkur iš lagerio išgabenta, o kai sugrįžo, Valerija ją sunkiai beatpažino. Sumenkusi, pajudusi, nušašusi, nurautais plaukais, vaikščiojo dejuodama, ir sunku buvo su ja susikalbėti. Ji buvo laikoma karceriuose iki visiško išsekimo, paskui uždaryta į lagerio ligoninės Psichiatrijos skyrių.

Daugiau Valerija jos nematė. Adelė Dirsytė mirė 1955 m. rugsėjo 26 d. neaiškiomis aplinkybėmis Chabarovsko krašto ligoninėje. Apie jos mirtį sklido įvairios versijos. Kapas nežinomas.

Antroji mažeikiškė bendrąbė Vanda Abromonytė po lagerio sugrįžo į Mažeikius. Amerikoje gyvenantis jos tėvas atsiuntė tenai išleistą Adelės Dirsytės maldaknygę. Tokiu būdu vienas garsiojo Adelės Dirsytės maldynėlio egzempliorius atsidūrė ir Mažeikių muziejuje.

Nuotr. iš Alberto Ruginio asmeninio archyvo

Lietuvių ir ukrainiečių šienautojų brigada Magadane 1954 m. Pirmąsyk apsirengusios savais rūbais, o ne lagerio. Iš dešinės pirma – Vanda Abromonytė, trečia – Valerija Bernotavičiūtė

Steigiama Lietuvos kampanologų draugija

Audronė TELŠINSKIENĖ, Ukmergė

Vasario 27 d. Ukmergės restorane „Vilkmėrgė“ įvyko Lietuvos kampanologų draugijos „Societas campanarum Lituaniae“ išplėstinis valdybos posėdis. Draugijos prezidentas Leonardas Šablinskas informavo apie draugijos įstatų įregistravimą. Posėdį vedė draugijos valdybos pirmininkas, mokslininkas dr. Gintautas Žalėnas, apgynęs disertaciją apie varpus. Aptarta draugijos strategijos veikla ir pirmųjų svarbių visai Lietuvai darbų galimybės – Lietuvos valstybės atkūrimo 100-mečio varpų paroda, fotografijų albumas

ir kultūros pavelde saugomų varpų piešinių leidinys. Draugijos valdybos narys Romas Petras Šaulys pasiūlė prasmingą idėją – Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio šventės metu, 2018 m. vasario 16 d., tą pačią valandą suskambės visos Lietuvos, visų parapijų varpai – laikas budinti tautos dvasį.

Dėkojame draugijos nariui iš Ukmergės Romui Petrui Šauliui už puikiai suorganizuotą posėdžio vietą ir Ukmergės kooperatyvo direktorei Angelei Andrikonienei už šiltą priėmimą ir ukmergiškių iškeptą duoną.

Lietuvos kampanologų draugijos nariai. Pirmoje eilėje (iš kairės): Liudmila Felčinskaja, Arvydas Karaška (valdybos narys), Audronė Telšinskienė (atsakingoji sekretorė) ir prof. Libertas Klimka (valdybos narys). Antroje eilėje (iš kairės): valdybos nariai Renatas Dūda, Romas Petras Šaulys, Saulius Stulpinas, Leonardas Šablinskas („Societas Campanarum Lituaniae“ prezidentas), Gintautas Žalėnas (valdybos pirmininkas), Raimundas Eimontas (karilionierius, „Societas Campanarum Lituaniae“ narys)

VšĮ „Pagėgių krašto turizmo informacijos centras“

Šereikos g. 5-3, Vilkyškiai, LT-99254
Pagėgių r. sav.
Mob. tel. +370 656 18551
El. paštas ticpagegiai@gmail.com

„Karališka senoji kibininė“ –

Sausių k.,
LT-21401 Trakų r.
(Vilnius–Kaunas automagistrālė, 23 km),
tel./faks. +370 5 243 2444,
mob. tel.
+370 65908454, +370 659 08452,
el. p. info@kibinas.lt

„Senoji kibininė“ –

Karaimų g. 65, LT-21104
Trakai,
tel./faks. +370 5 285 5865,
mob. tel. +370 659 72132,
+370 659 08452,

el. p. senoji@kibinas.lt

Mūsų paslaugų spektrą sudaro:

- Kompleksiniai ir verslo pietūs kiekvieną darbo dieną;
- Specialūs pasiūlymai turistinėms grupėms ir jų gidams;
- Edukacinė kibinų gamintojų pamokėlė „Paragauk istorijos“;
- Parodomoji (degustacinė) „Šimtalapio“ gamintojų pamokėlė;
- Autoparduotuvių „Senoji kibininė“ tinklas Vilniuje;
- Išskirtiniai pasiūlymai Jūsų šventėms ir pobūviams;
- Kibinų pristatymas į namus;

Tad linkime akimis pamatyti,
gomuriu pajusti, širdimi įsimylėti...

LR Seimas

LLRA negali būti dialogo tarpininkė tarp Lietuvos valstybės ir Lietuvos lenkų bendrijos

Dr. Laurynas KASČIŪNAS, Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimo Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos narys Laurynas Kasčiūnas atviru laišku kreipėsi į Jaroslavą Kačinskį (*Jarosław Kaczyński*) sakydamas, kad nors skatina ir palaiko bendrą Lietuvos ir Lenkijos tautų bendradarbiavimą ir bandymą atgrasyti Kremlių nuo galimo puolimo, vis dėlto šalių bendrystės potencialą menkina Lietuvos lenkų rinkiminė akcija (LLRA), kuri daug metų vykdo sistemingą Rusijos režimui naudingą politiką ir kuria dirbtinį pleišta tarp Lietuvos ir Lenkijos.

„Esu tikras, kad būdama principinga politinė jėga, „Istatymo ir teisingumo“ partija turėtų peržiūrėti bendradarbiavimą su LLRA tol, kol geopolitinės šios partijos nuostatos tiesiogiai prieštarau strateginiams Lietuvos ir Lenkijos interesams. Lietuvoje jau yra užaugusi nauja Lietuvos lenkų karta, kuri puoselėja lenkų kalbą, kultūrą, tradicijas, bet jaučiasi Lietuvos piliečiais bei nenori būti tapatinami su skaldančia LLRA politika. Būtent tokie žmonės yra ateitis, kuri užtikrins mūsų tautų sugyvenimą ir istorinę dermę, todėl verta juos skatinti. Turėtume kartu siekti stiprinti žymaus Lietuvos lenko M. Romerio pasiūlytą tapatybės formulę, pagal kurią lenkiškumas ir lietuviškumas dera tarpusavyje“, – teigia L. Kasčiūnas

Šią savaitę LLRA atstovas Z. Jedinskis netgi pareiškė, kad, užuot didinusi krašto apsaugos finansavimą, Lietuva turėtų pasirašyti nepuolimo sutartį su Rusija, o gynybos finansavimą, prieštaraujant išpareigojimams NATO, grąžinti į 0,8 proc. nuo BVP lygi. Atsižvelgiant į istorines nepuolimo sutarčių tarp Rusijos ir Lietuvos pamokas, šis pasiūlymas kelia rimtų abejonių dėl lojalumo Lietuvos valstybei.

„Esu tikras, kad toks LLRA veikimas niekaip nesiderina su Lenkijos politine ir kultūrine tradicija. Nors LLRA deklaruoja atstovaujanti Lietuvos lenkų interesams, o ankstesniame šios partijos logotipe netgi pavaizduota Lenkijos vėliava, LLRA požiūris istorijos vertinimo, geopolitiniais klausimais atitinka ne Lenkijos, bet Kremliaus interesus. Ilgus metus LLRA dominuojamoje terpėje gyvenantys Lietuvos lenkai yra lengviau paveikiami Kremliaus vykdomos priešiškos Lietuvai propagandos. Šių metų pradžioje atlikto tyrimo duomenimis, net 64 proc. Lietuvos lenkų teigiamai arba labai teigiamai vertina Vladimirą Putiną. Didžioji jų dalis pateisina ir Rusijos įvykdytą Krymo aneksiją“, – laiške rašo L. Kasčiūnas.

Dr. Laurynas Kasčiūnas

Atviras laiškas Jaroslavui Kačinskiui (*Jarosław Kaczyński*)

Visuomet buvau tarp tų Lietuvos dešiniųjų, kurie rėmė ir remia Jūsų kartu su a. a. broliu Lechu 2001 m. įkurtą partiją „Istatymas ir teisingumas“.

Jaučiu didelę pagarbą už Jūsų vadovaujamos partijos tvirtą ir bėkompromisę laikyseną klausimais, susijusiais su komunistinės praeities vertinimu ir šiandieninės Rusijos agresija prieš kaimynines šalis. Jūsų brolis L. Kaczyński, kartu su prezidentu Valdu Adamkumi, buvo vienas labiausiai Gruziją palaikiusių Europos lyderių Rusijos karinės invazijos į šią šalį metu. Šiandien „Istatymas ir teisingumas“ tvirtai remia Ukrainą Rusijos agresijos akivaizdoje. Taip pat palaikome pastangas atnaujinti tyrimą dėl Smolensko katastrofos, siekiant detalai bei nepalikant abejonių išsiaiškinti tikrąsias šios tragedijos priežastis.

Be to, kartu su kolegomis sveikiname Jūsų vadovaujamos partijos principingą požiūrį į socialinę, gimstamumo skatinimo ir realios ekonominės paramos vaikus auginančioms šeimoms politiką. Visa tai mus vienija. Šiandieninių iššūkių akivaizdoje ši vienybė yra be galo svarbi, nes Lietuva bei Lenkija privalo bendromis pastangomis stiprinti regiono saugumą, atgrasinti Kremlį, siekti deramo komunistinių nusikaltimų įvertinimo europiniu lygmeniu bei ginti krikščioniškos Europos civilizacijos pamatus.

Vis dėlto šį tautų bendradarbiavimo potencialą menkina Lietuvoje aktyviai veikianti Lietuvos lenkų rinkimų akcija (LLRA). Ši partija, nors ir skelbiasi atstovaujanti Lietuvos lenkų interesams, jau daug metų vykdo sistemingą Rusijos režimui naudingą politiką, kuri dirbtinį pleišta tarp Lietuvos ir Lenkijos.

Pavyzdžiui, 2014 m. LLRA atstovas Seimo narys Žbignevas Jedinskis paragino NATO bombarduoti Kijevą, nes, anot jo, tokiu būdu būtų įtvirtinta taika Pietryčių Ukrainoje. Šią savaitę Z. Jedinskis pareiškė, kad, užuot didinusi krašto apsaugos finansavimą, Lietuva turėtų pasirašyti nepuolimo sutartį su Rusija, o gynybos finansavimą, prieštaraujant išpareigojimams NATO,

grąžinti į 0,8 proc. nuo BVP lygi. Atsižvelgiant į istorines nepuolimo sutarčių tarp Rusijos ir Lietuvos pamokas, šis pasiūlymas kelia rimtų abejonių dėl lojalumo Lietuvos valstybei.

LLRA lyderis, Europos Parlamento narys Valdemaras Tomaševskis taip pat ne sykį pagarsėjo savo prorusiškais pasisakymais. Jis vienintelis iš didžiųjų Lietuvos politinių partijų lyderių pasmerkė 2013 m. Kijeve vykusius Maidano protestus, pavadinęs juos „didžiausiu blogiu“. 2014 m. gegužės 9 d., Rusijos remiamiems separatistams vykdant agresiją Rytų Ukrainoje, V. Tomaševskis pasirodė Vilniaus kapinėse vykusiame Pergalės dienos minėjime „pasipuošęs“ Rusijos imperializmą simbolizuojančia Georgijaus juoste. V. Tomaševskis ir kiti šios partijos atstovai internete atliktoje politikų apklausoje ne kartą teigė, kad sovietmetis Lietuvai davė daugiau naudos nei žalos.

Esu tikras, kad toks požiūris niekaip nesiderina su Lenkijos politine ir kultūrine tradicija. Nors LLRA deklaruoja atstovaujanti Lietuvos lenkų interesams, o ankstesniame šios partijos logotipe netgi pavaizduota Lenkijos vėliava, LLRA požiūris istorijos vertinimo, geopolitiniais klausimais atitinka ne Lenkijos, bet Kremliaus interesus. Nors Europos Parlamente „Istatymas ir teisingumas“ bei LLRA priklauso Europos konservatorių ir reformistų frakcijai, šių partijų požiūris minėtais užsienio politikos bei istorijos vertinimo klausimais yra nesuderinamas.

Visa tai turi pasekmes. Ilgus metus LLRA dominuojamoje terpėje gyvenantys Lietuvos lenkai yra lengviau paveikiami Kremliaus vykdomos priešiškos Lietuvai propagandos. Šių metų pradžioje atlikto tyrimo duomenimis, net 64 proc. Lietuvos lenkų teigiamai arba labai teigiamai vertina Vladimirą Putiną. Didžioji jų dalis pateisina ir Rusijos įvykdytą Krymo aneksiją. LLRA negali būti dialogo tarp Lietuvos valstybės ir Lietuvos lenkų bendrijos tarpininkė. Ši politinė jėga tiesiog nėra tuo suinteresuota.

Esu tikras, kad, būdama principinga politinė jėga, „Istatymo ir teisingumo“ partija turėtų peržiūrėti bendradarbiavimą su LLRA tol, kol geopolitinės šios partijos nuostatos tiesiogiai prieštarau strateginiams Lietuvos ir Lenkijos interesams. Lietuvoje jau yra užaugusi nauja Lietuvos lenkų karta, kuri puoselėja lenkų kalbą, kultūrą, tradicijas, bet jaučiasi Lietuvos piliečiais bei nenori būti tapatinami su skaldančia LLRA politika. Būtent tokie žmonės yra ateitis, kuri užtikrins mūsų tautų sugyvenimą ir istorinę dermę, todėl verta juos skatinti.

Turėtume kartu siekti stiprinti žymaus Lietuvos lenko M. Romerio pasiūlytą tapatybės formulę, pagal kurią lenkiškumas ir lietuviškumas dera tarpusavyje.

Lietuva–Latvija

Lietuvių pilis Rygoje

Prof. dr. Alvydas BUTKUS, Kaunas

Istorijos šaltiniuose yra minimas retas atvejis – Lietuvai priešiškoje teritorijoje, pačioje Livonijos širdyje, Rygoje, būta lietuvių pilies ir lietuvių įgulos. Pasak Hermano Vartbergės kronikos, pilį (*Castrum Letwinorum*) lietuviams 1298 m. pastatė Rygos miestiečiai „prie savosios miesto dalies įėjimo“ (*in introito sue civitatis*) (HVK, 64). Kronikininkas teigia, kad lietuvių pilimi ji vadinama „iki šiol“ (*adhuc*), t. y. ir jo laikais, o tai būtų XIV a. antroji pusė. Latvijoje 2005 m. išleistosios kronikos komentaruose istorikas prof. E. Mugurevičius teigia, kad tai tikriausiai buvęs medinis įtvirtinimas; jis minimas ir 1366 m. protokole, kur sakoma, kad pilis yra gyvenama ir stovi prie miesto sienos (*prope murum*) (HVK, 196).

Rygiečių karas su Ordinu

XIII a. gale Livonijos kryžiuočiai galutinai palaužė šiaurės baltų pasipriešinimą. 1290 m. pasidavė Sidabrė, paskutinė žiemgalių pilis (prie dab. Joniškio). Dalis žiemgalių sutiko krikštytis ir paklusti Ordinui, o nemažai kitų žiemgalių, nepanorusių nulenkti galvų, pasitraukė į Lietuvą.

Nurimus vokiečių karui su ilgiausiai jiems priešinusiais žiemgaliais, kilo kitas konfliktas – Rygos arkivyskupo bei miestiečių karas su Ordinui. Rygos miestiečių etninė sudėtis XIII a. ir vėliau buvusi mišri – vokiečiai, rusai, lyviai, latviai (latgaliai, žiemgaliai, kuršiai), kiek mažiau estų ir lietuvių (Sterns, 2000).

Karas truko 33-us metus (1297–1330). Jo priežastis buvo Ordino pastangos užimti valdžią Rygoje. Ir karinėmis, ir diplomatinėmis priemonėmis permainingai karą Ordinas galop laimėjo. Tačiau Livonijos ordino ir Bažnyčios nesutarimai lydėjo visą šios dvių šalių istoriją, nes tikrosios konfliktų šaknys buvo valdžios pasidalijimas ir jos ribų neapibrėžtumas (Eihmane, 2012, 13). Taip pat tvirtinama, kad Ordinas siekė, jog arkivyskupas ir kapitulos nariai būtų renkami iš Ordino brolių ir todėl būtų pavaldūs magistrui, šitaip jam užtikrinant vienvaldystę (Sterns, 1997, 349–350). Iš arkivyskupo skundų popiežiui aiškėja ne tik Ordino smurtinis elgesys, bet ir jo pastangos atimti iš vyskupysčių jų žemes ir ilgainiui Livonijoje sukurti tokią Ordino valstybę, kokia yra Prūsijoje (Sterns, 1997, 352). Livonijos dvasininkija pagrįstai nuogastavo dėl savo likimo, panašaus į Prūsijos vyskupų, nes Prūsijos kryžiuočiai XIII a. pab. jau buvo įtvirtinę savo vienvaldystę. Livonijos vyskupų aktyvumą popiežiaus Klemento V dvare taip pat skatino įvykiai Prancūzijoje, kurios karalius Pilypas IV Gražusis 1307 m. pradėjo teismo procesą prieš Tamplierių ordiną, kol galop 1312 m. popiežius Klementas V įsakė šį ordiną

Nukelta į 13 p.

Muziejus laikraštyje Nr. 47 (464)

Karininkų skiriamasis ženklas – ringrafas

Minėdami Lietuvos karių dieną (lapkričio 23 d.) norėtume supažindinti ir su istorine lietuvių kariuomenės uniformos atributika. Vienas seniausių karininkų skiriamųjų ženklų – ringrafas. Tai metalinė (geležinė, varinė, žalvarinė, dažnai sidabruota ar auksuota) plokštelė, skydo, pusmėnulio, rečiau ovalo formos, dengianti viršutinę krūtinės dalį. Terminas vokiškos kilmės (*ringkragen*, *ring* – žiedas, *kragen* – apykaklė). Ringrafas atsirado iš riterio šarvų antkaklės, itin paplito XVIII a., kai tapo daugelio šalių kariuomenių karininkų skiriamuoju ženklu tarnyboje. Vėliau pagrindiniu skiriamuoju ženklu tapo epoletai, kurie evoliucionavo į antpečius. Todėl po Pirmojo pasaulinio karo liko tik kai kurių šalių kariuomenėse, kaip paradinės uniformos dalis. Per Antrąjį pasaulinį karą ringrafai buvo Vokietijos karo žandarų uniformos dalis. Šiais laikais ringrafai išliko Suomijoje ir Švedijoje kaip būdinčio kareivio žen-

klas, Čilėje ir Meksikoje, kaip paradinės uniformos atributas.

Lietuvos–Lenkijos valstybėje Augusto III valdymo laikais (1733–1763) karininkams ringrafai buvo privaloma uniformos dalis. Lietuvos–Lenkijos kariuomenėje lenkų karininkų jo ringrafai buvo su Erelio, LDK – su Vyčio ženklu. Kai kurių didikų privačios kariuomenės buvo net didesnės nei visa LDK armija. Jeronimo Radvilos reguliarius būriai viršijo 6500 karių, neskaitant šaulių ir kazokų. Jos karininkai nešiojo ringrafus su Radvilų herbu „Trąby“ (*Trimitai*). Garsiosios 1768 m. Baro konfederacijos karininkų ringrafai buvo puošti Cėnstachavos Dievo Motinos atvaizdu. Yra išlikęs vieno iš šios konfederacijos karo vadų J. Sawy – Calinskio ringrafas. Lenkijoje, vadinamojoje Kongresinėje karalystėje, ringrafai vietos kariuomenėje, kaip karininko ženklai naudoti iki 1831 m.

Ir Lenkijoje, ir Lietuvoje į atsargą iš-

Ringrafas. Lietuva, XVIII a.? A. Valužio nuotr.

ėję karininkai savo ringrafus, o dar dažniau jų sumažintas kopijas, naudojo kaip votus – taip išreikšdami padėką

Aukščiausiam už mūšiuose išsaugotą gyvybę ir sugijusius sužeidimus.

Matyt, kaip votas buvo naudojamas

ir Trakų istorijos muziejaus 2015 m. įsigytas XVI–II a. II p. ringrafas.

Tai – ovali, varinė, auksuota, 135 x 105 mm plokštelė su apvadu ir kilpele pakabinimui. Jos centre herbinis skydas su reljefiniu Vyčiu. Raitelis iškeltoje rankoje laiko kardą, skydas su Dviguibu kryžiumi. Virš skydo pavaizduotas kirasvyro šalmas su plunksnų skiautere. Abipus herbo vėliavos ir karo trofėjai (patrankos ir jų sviediniai, kardai, ietys, šautuvai su durtuvais, trimitas).

Iš karininkų madą miniatiūrinius ringrafus naudoti kaip votus ar krikšto dovanas perėmė ir civiliai. Iš įvairių metalų pagaminti ringrafai, dažniausiai puošti Cėnstachavos ar Aušros Vartų Dievo Motinos atvaizdais. Gausi tokių XIX–XX a. ringrafų kolekcija saugoma muziejaus rinkiniuose.

Muziejininkas Saulius Zalyš

Lietuvių pilis Rygoje

Prof. habil. dr. Alvydas BUTKUS, Kaunas

Atkelta iš 12 p.

sunaikinti (Šterns, 1997, 352–353). Iš mėginimų pašalinti Livonijos ordiną iš politinio gyvenimo minėtinas ir Rygos arkivyskupo 1325 m. balandžio mėn. paskelbtas Ordino magistro ir brolių atskyrimas nuo bažnyčios, kaip „Kristaus tikėjimo trukdytojų, bažnyčių ardytojų [...] vyskupų, kitų dvasininkų bei kunigų, kurių daugybė buvo jų nužudyta, lengvabūdiškų grobikų“ ir t. t. (GL, 2003, 201).

Kitas rygiečių karas su Ordinu kilo 1481–1491 m., irgi prasidėjęs puikiomis jų pergalėmis bei pilies sugriovimu, tačiau taip pat pasibaigęs jų pralaimėjimu, Ordino valdžios pripažinimu ir pilies atstatymo darbais.

Karo veiksmus 1297 m. išprovokavo tai, kad Ordinas liepęs savo tarnams be miestiečių žinios ir dar sutemoje apardyti tilto vidurį per Rygos upę, kad galėtų praplaukti jų laivas. Tiltą miestiečiai buvo pastatę darbininkams, stačiusiems užtvanką Rygos upės žiotyse su Dauguva, kad apsaugotų nuo pavasario potvynių mūrinę miesto sieną ir sandėlių rūsiuose laikomą druską bei kitus maisto produktus. Tiltas per vidurį turėjęs 33 pėdų pločio tarpą laivams praplaukti; toje vietoje ketinta įrengti pakeliamąją dalį, o laikinai per tarpą buvo permesti rąstai ir lentos. Rygiečiai dėl apardyto tilto pasiskundę Ordino vice-magistrui. Tačiau šis tik paaštrino konfliktą, panaikinęs visas rygiečiams anksčiau duotas privilegijas: laisvą naudojimąsi Ordinui priklausantiems miškais, pievomis, vandenimis, žuiklavietėmis, sausumos keliais, ir dar pagrasino užstatyti Ordino žemėse esančią rygiečių nuosavybę, jei tiltas nebūsias nuardytas. Kad rygiečių nutiestasis tiltas buvo tik pretekstas Ordinui imtis ginklo, rodo magistro atsakymas arkivyskupui Jonui III: ne tiltas, o sena nesantaika tarp Ordino ir miestiečių buvęs Ordino tokio elgesio motyvas.

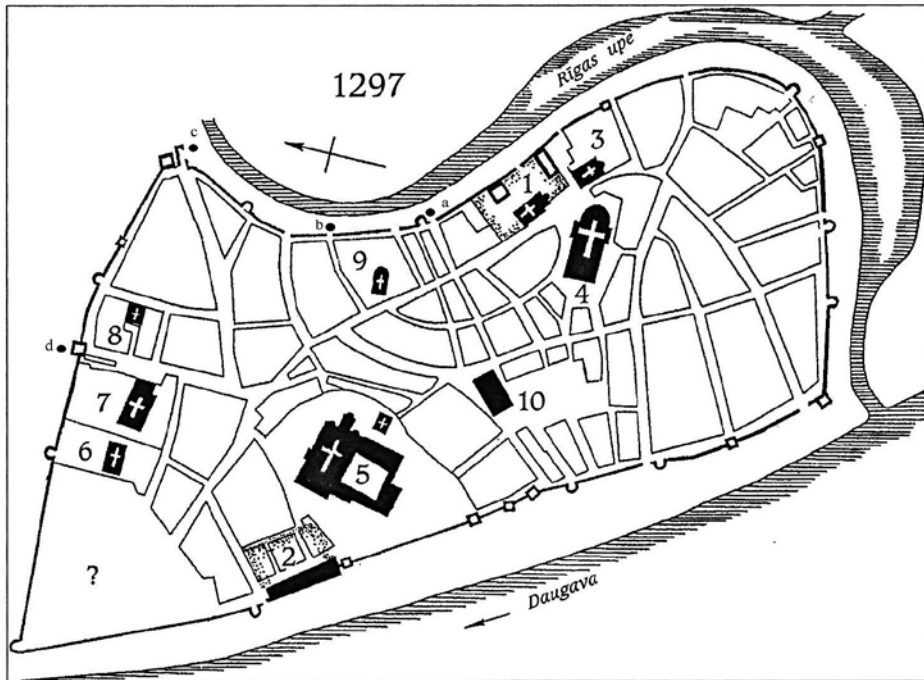
Ordino žmonės ėmė stropiai rengtis karo veiksmams: sutvirtino jų pilyje stovėjusios Šv. Jurgio bažnyčios bokštus ir sienas, padidino pilies igulą iki 500 vyrų ir gausiau juos apginklavo, taip pat nebeleido valstiečiams vežti į Rygą grūdų ir kitokio maisto, ėmė trukdyti miestiečiams eismą už miesto. Rygoje ėmė trūkti maisto, ir miesto magistratas kreipėsi į Hanzos sąjungos sostinę Liubeką, prašydamas atsiųsti miltų (Caune, 1973, 65).

Karui ruoštis ėmė ir rygiečiai. Jie sutvarkė sienų griaunamuosius įtaisus, įrengė kovinius postus Šv. Petro bažnyčios bokšte (priešais Ordino pili) ir Šv. Jono bažnyčioje (greta Ordino pilies), pastatė prie jos bokštų erkerius, kad būtų galima apšaudyti Ordino pilies kiemą.

Ordino kariuomenė, vadovaujama magistro Bruno, patraukė į Rygą, naikindama miestiečių daržus, javų laukus, pievas ir ganyklas. Pačioje Rygoje, panaudoję visą tų laikų karo techniką, nusiaubė miestiečių kvartalą, išplėšė Šv. Mikalojaus ir Šv. Jokūbo bažnyčias (Caune, 1973, 65).

Situacija Rygoje atrodė kritiška – prie miesto sienos stovėjo Ordino kariuomenė, o mieste – Ordino pilis su stipria igula. Rygiečiai pirmiausiai ėmėsi likviduoti Ordino pajėgas miesto viduje. Savo pagalbą rygiečiams ir arkivyskupui pasiūlė Vytenio Lietuva. 1297 m. rugsėjo pabaigoje rygiečiai, susidėję su lietuviais (*Qui confederati cum Letwinis*) (HVK, 62), puolė Ordino pili, ją nusiaubė ir išgujo jos igulą.

1298 m. pavasario pabaigoje nusiaubtas įtvirtintas Bertoldo (*Bartoldsmolen*) malūnas – iš ten sąjungininkai išsivedė ir įkalino šešis brolius, visa kita paėmė kaip grobį (HVK, 62). Po to jie leidosi į Estiją, kur užėmė ir nusiaubė Karksi (*Karx*) pilį ir jos apylinkes. Grįžtančią iš Estijos lietuvių ir rygiečių kariuomenę ties Cėsimis pasitiko magistro Bruno vadovaujami kryžiuočiai, bet buvo sumušti – žuvo pats magistras, Viljandžio komtūras, 60 brolių ir daugybė (*infinita multitudo*) eilinių karių. Nukovę per 3 000 vyrų, lietuviai ir rygiečiai pasidalijo karo grobį ir grįžo pas saviškius. Pasak kronikos, būtent tada nuolatinei lietuvių igulai rygiečiai ir pastatė pilį prie savųjų miesto vartų. Savo pagalbą rygiečiams pažadėjo Danijos karalius. Visa tai įstūmė Ordiną į kritišką padėtį. Birželio 23 d. jungtinės lietuvių ir rygiečių pajėgos vėl ėmė šturmuoti pavasarį neužimtą Bukultų malūną. Apgultis truko savaite, ir čia gynėjams į pagalbą netikėtai atskubėjo gausios Prūsijos kryžiuočių pajėgos. Mūši rygiečiai ir lietuviai pralaimėjo, o netrukus į konfliktą su diplomatine misija įsikišo Hanzos miestų

Ryga XIII a. pabaigoje (plano rekonstrukcija pagal Caune, 2005, 38). 1 – Livonijos ordino pilis ir Šv. Jurgio bažnyčia; 2 – arkivyskupo pilis; 3 – dominikonų vienuolynas ir Šv. Jono bažnyčia; 4 – Šv. Petro bažnyčia; 5 – Duomo katedra ir vienuolynas; 6 – cistertiečių vienuolynas ir Šv. Marijos Magdalietės bažnyčia; 7 – Šv. Jokūbo bažnyčia; 8 – rusų prekeivių ir amatininkų kiemas ir Šv. Mikalojaus cerkvė; 9 – pranciškonų vienuolynas ir Šv. Kotrynos bažnyčia; 10 – naujoji rotušė; • – miesto vartai, priešais kuriuos galėjusi stovėti lietuvių pilis: a – Kalkių vartai, b – Gildijų vartai, c – Smilčių (Smelio) vartai, d – Jokūbo vartai

atstovai (Caune, 1973, 68). Vartbergės kronika mini, kad su lietuviais vėl susikauta prie Rygos 1307 m. liepos 2 d. Po to magistras ir rygiečiai sulgo dėl paliaubų.

Į konflikto apimtą miestą Hanza siuntė savo atstovus ir lapkritį jiems pavykė pasiekti paliaubas, tačiau gruodžio mėn. Ordinas karo veiksmus atnaujino. Pamatęs akivaizdžią arkivyskupo Jono III paramą rygiečiams, Ordinas užėmė jo Turaidos ir Kuoknesės pilies, arkivyskupą paėmė į nelaisvę ir užsodintą ant kuino nugabeno į Siguldos, vėliau į Cėsių pili. Kelionės metu iš arkivyskupo buvo visaip šaipomasi, nepaisant jo kilmės iš grafų. Kryžiuočiai vertė kalinį misti tik „duona ir vandeniu“ (*in pane et aqua*) (Švabe, 1939, 6; Caune, 1973, 67). Įkalintas Jonas III pasirašė taikos sutartį, kuria atsisakė visų ankstesnių pretenzijų Ordinui ir perleido jam savo pili. Arkivyskupas kalintas 33 savaites ir paleistas tik 1299 m., tarpininkaujant Hanzos atstovams. Išleistas iškart išvyko į Romą, kur po metų mirė.

Rygos arkivyskupas ir kapitula pagrįstai skundėsi popiežiui dėl Ordino brutalumo ne tik su bažnyčios tarnais, įskaitant ir patį arkivyskupą, bet ir su vietiniais gyventojais. Pirmasis Livonijos dvasininkijos skundas popiežiui buvo pateiktas 1300 m., kuriame Ordino magistras ir broliai buvo apskūsti dėl žiauraus elgesio su dvasininkais ir su naujakrikščiais žiemgaliais. Į Romą drauge su skundu buvo nusiųsti du žiemgaliai, turėję tiesiogiai patvirtinti tai, kas surašyta skunde (*dicti populi duo ambasiadores hic presentes*) (Švabe, 1936, 6).

Vytenio pradėtą politiką Livonijoje vėliau tęsė Gediminas, bet tai jau atskiros ir platesnės temos klausimas.

Lietuvių pilies vieta

Jokie rašytiniai šaltiniai nenurodo, kur stovėjusi lietuvių pilis. Archeologai pasakyti irgi negali, nes jos pėdsakų neužtikta, o ir pėdsakų gal net neišlikę, jei pilies būta medinės. Žemės sluoksniš už Rygos mūrinės sienos

Smilčių (Smelio) vartų vieta

Kalkių vartų vieta

Gildijų vartų vieta

4. Jokūbo vartai (*Jēkaba vārti*) – Jokūbo gatvės gale, kur ji, praėjus Saeimos rūmams, susikerta su Tuornio (*Tornā*) gatve.

Vis dėlto ši ketverto lanką galima su trumpinti iki dvejeta. Jei šaltiniai mini, jog kryžiuočiai nusiaubė Jokūbo ir Mikalojaus bažnyčias, vadinasi, tai ir būta rygiečių miesto dalies. Tad pilį lietuviams rygiečiai galėję pastatyti ties Smilčių arba ties Jokūbo vartais.

Lietuvių pilis Rygoje yra dar viena istorinė grandis, jungianti abi baltų tautas. Ji ir su ja susiję įvykiai taip pat yra įrodymas, jog Lietuva nuolat turėjo savo valstybinių interesų kitose baltų žemėse ir siekė juos įgyvendinti, apie ką derybose su vokiečiais 1358 m. yra garsiai pasakę ir Algirdas su Kęstučiu, ir 1413 m. Vytautas. Šie siekiai iš dalies buvo įgyvendinti XVI a. viduryje, pačiam Livonijos ordinui paprašius Lietuvos pagalbos kare su šalį užpuolusiu Ivano IV Maskva, tačiau Lietuvos geopolitinė situacija tuo metu jau buvo pasikeitusi iš esmės valstybingumo nenaudai.

Literatūra

Caune, 1973 – M. Caune, „Rīgas pilsētas un Livonijas ordeņa karš 1297.-1330. Gadā“, in: *Latvijas PSR Zinātnu Akadēmijas vēstis*, 12 (317), p. 63–74.

Caune, 2005 – A. Caune, „Arheoloģiskās liecības Rīgas 12.–13. gadsimta plānojumā rekonstrukcijās“, in: *Senā Rīga 5: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*, Rīga, p. 33–43.

Eihmane, 2012 – E. Eihmane, *Rīgas arhibīskapa un Vācu ordeņa cīņas par varu viduslaiku Livonijā*, Rīga.

HVK – *Vartberges Hermana Livonijas hronika*, Rīga, 2005 (skaitmenys rodo puslapius).

GL, 2003 – *Gedimino laiški*. Tekstus, vertimus bei komentarus parengė S. C. Rowell. Vilnius.

Šterns, 1997 – I. Šterns, *Latvijas vēsture 1290–1500*, Stockholm.

Šterns, 2000 – I. Šterns, „Rīgas iedzīvotāji 13. gadsimta nogalē“, in: *Senā Rīga 2: Pētījumi pilsētas arheoloģijā un vēsturē*, p. 270–295.

Švabe, 1939 – A. Švabe, *Latvijas vēstures avotu chrestomatija (1300–1500. g.)*, Rīga.

Jokūbo vartų vieta

Nauja apie kan. K. Maliukevičių

Vytautas Valentinas ČESNULIS, Vilnius

Praėjusį rudenį „Vorutos“ fondas išleido kelių archyvų šaltiniais paremtą knygą „Kanauninkas Klemensas Maliukevičius“. Tačiau Lietuvos centrinio valstybės archyvo Fotodokumentų skyriaus darbuotoja Ramutė Vaikšnoraite nurodė ir kelias jų archyvo bylas, kuriose esama niekur neskeltų žinių apie kunigą. Naują informaciją peržvelgsime chronologiškai.

Pirmoji dokumentų sanauka – tai Trakų miesto magistrato piliečių sąrašas (f. 55, ap. 4, b. 1200). Piliečių komisijos – pirmininko ir dvylikos narių – parengtas sąrašas 1926 m. gruodžio 16 d. savo parašais patvirtinę miesto burmistras ir jo pavaduotojas (deja, jų pavardės išskaitomai neparašytos). Sąrašą gruodžio 29 d. dar patvirtinęs Vilniaus-Trakų apskr. storasta (parašas irgi neįskaitomas). Bylos 116–117 lapuose bendrojo gyventojų surašymo 1 000-uoju numeriu įrašytas Bažnyčios g-vės 3 gyventojas, 1876 m. gimęs kunigas dekanas Klemensas Maliukevičius. Tame pačiame name gyveno kunigas vikaras Petras Velička, gimęs 1895 m., ir 33 metų samdinė Paulina Jančevska.

Vyriausybės komisaro Vilniaus kraštui įvairių metų susirašinėjimo su Vilniaus vaivadijos įstaiga organizaciniais ir ūkiniais klausimais byloje (f. 15, ap. 2, b. 242) l. 673 yra Vilniuje gyvenusių žymiausių lietuvių veikėjų sąrašas – išvardyti 56 žmonės. Sąrašas be datos, tačiau jis yra tarp 1927 m. spalio 11 d. ir spalio 15 d. dokumentų, todėl tenka manyti, kad parengtas 1927 m. pirmojoje pusėje. Kai kurie asmenys dėl jų ryškios tautinės veiklos gerai žinomi, kiti mažiau pasireiškę, o apie dalį paminėtųjų nepavyko rasti jokios kitos informacijos, juolab, kad jos paieška apsunkina ir lenkiška pavardžių rašyba. Daugelio žmonių nenurodyta profesija, trūksta adresų. Sąraše prie pavardžių esančias pastabas rašysime paprastuose skliaustuose, o kai kurių Vilniaus gatvių dabartinius pavadinimus – laužtiniuose. Štai tie lietuvių veikėjai:

1. Dr. Alseika Danielius, Jogailos 9; 2. Alseikienė Veronika - „-“; 3. Kun. Čibiras Kristupas, Šv. Mikalojaus bažnyčia; 4. Kun. Bieliauskas Pranas, *Oranžeryjna* [Šiltadaržio] 3; 5. Karazija Povilas, Skapo 6-25; 6. Kun. Taškūnas Vincas, Stepono 41; 7. Dr. Šlapelis Jurgis, Kalvarijų 70; 8. Veleckas Kazimieras, Sierakausko 33; 9. Kun. Kraujalis Petras, Tilto 12; 10. Šikšnys Marcelinas, Smėlio 5; 11. Budrevičius Vincas, *Filipska* [Šermukšnių] 12 (asm. liud. Nr. 9657/11134/24); 12. Stašys Konstantinas, Arsenalo 6; 13. Kun. Raštutis Nikodemus, Šv. Stepono bažnyčia; 14. Matjōšaitis Stasys, Jogailos 3-4; 15. Tamulevičienė Paulina, Vasaros 7-6; 16. Šičkaitė Birutė, Vydenių k.; 17. Čenienė Marija, Didžioji 12-1 (nėra); 18. Sakavičius Vladas, *Zakretowa* [M. K. Čiurlionio] 5b; 19. Šiekštelė Vladas, Filaretų 17; 20. Blaževičienė Stasė, Aušros Vartų 12 (*Karłowska* ?); 21. Horodničius Henrikas,

K. Maliukevičiaus prašymo Vilniaus-Trakų apskr. storastai fragmentas

Šv. Onos [Maironio] 7-7; 22. Lebedys Tomas, *Gimnazjalna* [A. Domaševičiaus] 4-6 (Tomo Zano 2 = A. Mickevičiaus 2); 23. Valiušis Boleslovas, Subačiaus 23 (nėra); 24. Rutas (?) Motiejus, *Kopanica* [Aukštaičių] 2 (nėra; *jutro*, galbūt Rytas?); 25. Narbutas Vladas, Bernardinų skg. 6-2; 26. Krutulyas Antanas, Vilniaus 28 (nuo 1916 m., Nr. 38289/26); 27. Kun. Viskantas Antanas, Uosto [Pamėnkalnio] 10; 28. Aleksa Konstantinas, Moniškos 8-5; 29. Budzeika Ignas, *Lubelska* [V. Kudirkos] 3-3; 30. Birančikas (?) Aleksandras, Šeškinės 21; 31. Kairiūkštis Juozas, *Dąbrowskiego* [A. Jakšto] 5; 32. Kairiūkštis Vytautas, Jokūbo Jasinio 4; 33. Žukauskaitė Marija, *Objazdowa* [Apylankos = V. Mykoliaičio-Putino] 1; 34. Vitkauskas Vladas, Filaretų 17; 35. Steponavičienė Uršulė, Trakų 14; 36. Gaigalis (?) Kazys (nėra); 37. Maliukevičius Klemensas (nėra); 38. Untulis Bronius; 39. Juknevičius Antanas; 40. Maciukas Petras; 41. Kun. Zajančauskas Vincas; 42. Čepulionis Boleslovas; 43. Palevičienė Domicelė, *Chocimska* [Giedraičių] 44-3; 44. Landsbergienė Emilija (nėra); 45. Vileišienė Emilija, Aušros Vartų 12; 46. *Opolska* (?) Pranciška, Subačiaus 23; 47. Vanbarytė Ona, Vasaros 7 (nėra, išsiregistravusi); 48. Bizokaitė Petronėlė, Vasaros 7; 49. *Lanio* (?) Elžbieta, mokytoja; 50. Izenfliamas Petras, mokytojas; 51. Ribinskaitė Ona, Aušros Vartų 12; 52. Petravičiūtė Veronika, *Jasna* [D. Poškos] 14; 53. Petravičienė Liudgarda, Pranciškonų skg. 7; 54. Juškevičius Adomas, Literatų 11; 55. Cičėnas Adomas, Filaretų 17; 56. Jotautas Jonas, Markučių dvaras.

Sąrašo pavadinimas nėra tikslus. Kaip žinoma, K. Maliukevičius nuo 1911 m. gyveno Trakuose. Įrašyta, bet paskui išbraukta Varė-

nos valsčiaus Vydenių kaime gyvenusi „Ryto“ mokytoja Birutė Šičkaitė. Nežinia, kur gyveno dar apie dešimtis asmenų. Tad dokumentą, matyt, reikėtų vertinti ne kaip Vilniaus, o Vilnijos lietuvių žymesnių veikėjų sąrašą.

Archyvo byloje „Asmensliudijimai. 1928m.“ (f. 55, ap. 3a, b. 2187) yra kunigo dekanas K. Maliukevičiaus 1928 m. rugsėjo 17 d. rašytas prašymas Vilniaus-Trakų apskr. storastai gauti asmens dokumentą, kurio lig tol neturėjo (l. 437). Prašytojas gyvenęs Trakuose, Bažnyčios g-vė 2 (plg. su ankstesne 1926 m. informacija – gal pasikeitusi gatvės namų numeracija?). Trakuose gyveno nuo 1911 m., o 1901–1911 m. gyvenęs Vilniuje. Gimęs 1876 m. birželio 21 d. Štampe lapo viršuje dešinėje įrašyta: „1928 m. spalio 24 d. išduotas asmens liudijimas Nr. 1647“ (žr. iliustraciją – prašymo blanko fragmentą). Taigi kunigas gavęs lenkišką pasą. Byloje yra K. Maliukevičiaus kažkurio piršto atspaudas (l. 443).

Archyvo f. 55, ap. 4, b. 961 l. 63 – kun. Klemenso Maliukevičiaus, Trakų dekanas, ir Albino Lakovičiaus, gyvenančio Trakuose, Vilniaus g-vė 52, paliudijimas. Liudytojai savo parašais patvirtina, kad jiems gerai pažįstama Paulina Orecka-Rorecka, gyvenanti Trakuose, Mahometonų g-vė 13, gimusi Gardine 1850 m. birželio 29 d., Viktoro Krasnickio ir Teklės Petrovskos dukტė, yra tas pats asmuo. Paliudijimo blanke atspausdinta: „Garantuojame ir prisiimame sau visišką atsakomybę už jo [t. y. paliudijamo asmens – *aut. pastaba*] lojalų požiūrį į Lenkijos Valstybę ir joje esančią politinę santvarką.“ Liudytojai pasirašė, tik datos trūksta. Tačiau iš kito dokumento (l. 60) – P. Oreckos-Roreckos 1929 m. rugsėjo 30 d. prašymo Vilniaus miesto storastai – aiškėja, kad K. Maliukevičius ir A. Lakovičius pasirašė 1929 m. rugsėjo 28 d.; be to, liudytojai patvirtinę, jog moteris yra lenkų kilmės ir kalba lenkiškai. P. Orecka-Rorecka į Trakus atvyko su Tarybų Sąjungos užsienio pasu.

Čižiūnų kaimo Šv. Kazimiero draugijos skyriaus sekretoriaus Stasio Blažio laidotuvis. Prie karsto padėti kitų draugijos skyrių atnešti vainikai, o kairėje – laidotuviams vadovavęs kun. K. Maliukevičius

Liudviko Rėzos „Prutena“ ir Semas Simkinas

Alfonsas KAIRYS, Lietuvos žurnalistų sąjungos narys, Vilnius

2005 m. Karaliaučiuje (Kaliningrade) atidengtas paminklas prūsų lietuvių visuomenės veikėjui, lituanistui, teologui, tautosakininkui, Karaliaučiaus universiteto (Albertinos) profesorii ir rektoriui, 1818 m. pasauliui parodžiusiam Kristijoną Donelaitį, Liudvikui Rėzai (skulpt. Arūnas Sakalauskas, archit. Ričardas Krištopavičius). Tai penkių didžiųjų Lietuvos miestų ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos dovana 750-ųjų Karaliaučiaus įkūrimo metinių proga.

Po atidengimo ceremonijos, kurioje kalbėjo Karaliaučiaus ir Vilniaus merai, kiti atsakingi asmenys, maždaug 150-ies dalyvių gretose pasirodė Karaliaučiaus krašto poetas Semas Simkinas (*Sem Chaimovich Simkin*). Priėjęs stipriai paspaudė man ranką ir padovanojo dailiais viršeliais padabintą, Karaliaučiuje leidyklos „Kladezj“ išleistą ir jo iš vokiečių į rusų kalbą išverstą Liudviko Rėzos knygą „Prutena oder Preussische Volkslieder“. Joje įrašas: „Brangiam Alfonsui – šios knygos į

rusų kalbą vertėjas Sem Simkinas. Geram skaitymui. Paminklo atidengimo proga, 2015 m. liepos 1 d.“

Ne visi paminklo iškilmėse dalyvavusieji gavo tokią brangią dovaną. Kodėl man pasisekė? Ogi todėl, kad lygiai prieš metus, lankydamasis Karaliaučiuje ten gyvenančių lietuvių reikalais (tada dirbau Tautinių mažumų ir išeivijos departamente prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės), per vieną iš oficialių renginių susipažinau su Karaliaučiuje gyvenančiu poetu, vertėju, Prūsijos istorijos gerbėju ir žinovu Semu Simkinu.

Semas Simkinas, gerai mokąs vokiečių kalbą ir besidomįs mūsų senąja literatūra, paprašė gauti 1809 metų „Prutena“, aišku, vokiečių kalba, nes Karaliaučiaus bibliotekose jos nesą. Ką gi, pažadėjau... Nežinojau, kad ir mūsų bibliotekose jos beveik nėra. Užklausiui Nacionalinę M. Mažvydo biblioteką. Atsakymas neigiamas. Beliko Vilniaus universiteto biblioteka. Pavyko. Teko kopijuoti, nes, regis,

saugomas retų knygų saugykloje ir esąs tik vienas egzempliorius. Kaip didžiausią brangenybę įteikiau ją (kopiją) Semui. Reikėjo matyti džiaugsmą jo akyse. Ir per metus Liudviko Rėzos „Prutena“ prabilo į rusakalbį skaitytoją.

Vartai knyga ir stebiesi vertėjo išmone meistriškai perteikti originalą. O pats autorius dviejose pratarėse (rusų ir vokiečių kalbomis) sako: „Verčiau „Prutena“ su didžiausiu malonumu, kadangi joje atspindi Prūsijos senovė, skamba folkloro gaidos, lietuvių liaudies melodijos, baltų mitologijos elementai [...]“. Nuostabiai skamba lietuvių liaudies daina „Nuskenė žiedas“, „Žvejo daina“, „Mila“, kūriniai, skirti istorinėms asmenybėms: „Albertinos“ profesorii, rektoriui, poetui Simonui Dachui, filosofui Imanueliui Kantui, karalienei Luizai, realiams įvykiams: 1801 m. lapkričio 3 d. potvyniui Karaliaučiuje (eil. „Audra“ – „Štorm“), istoriniams įvykiams: kryžiuočių sunaikintai Balgos piliai, mūšiams prie Tanenbergo

Klemensas Maliukevičius kaip ekspertas buvo pakviestas į 1929 m. gruodžio 17 d. vykusį Lentvario miesto teismo posėdį (f. 41, ap. 1, b. 1372). Teismas nagrinėjo trijų jaunuolių, rusų sentikių bylą: Rūdiškių valsč. Ažuolių kaime gyvenusio 22 metų Bazilijaus Beloborodovo bei Plytinės viensėdyje gyvenusių 20 m. Dimitrijaus Sporno ir 19 m. Grigorijaus Sokolovo. Mat tų metų kovo 13 d. Rūdiškių policijos postas gavo Markutiškių katalikų kapinių sargo Antano Bikūno pranešimą apie išlaužtus kapinių vartus ir jose nuverstus 4 kryžius. Sargas minėtus vyrus kovo 12 d. vakarą pastebėjo einančius kapinių link, o paskui išgirdo laužomų daiktų traškesį. Nusikaltimą patvirtino dar keli liudytojai. Kun. dekanas K. Maliukevičius sakė, „kad kapinių vartų ir antkapių kryžių sunaikinimo pobūdis rodo tikrą norą išniekinti kapines ir kryžius, kurie kanonų teisės požiūriu laikytini pašventintais daiktais“. Nusikaltėliai buvo uždaryti į Stepono kalėjimą Vilniuje. Teisme K. Maliukevičius kalbėjo, jog kaltinamųjų poelgis paliko slegiantį įspūdį Rūdiškių parapijoje ir apylinkėje, žmonės piktinasi jaunuolių elgesiu ir jie turi atsakyti pagal atitinkamus Baudžiamojo kodekso straipsnius. Teismas kaltinamuosius nubaudė: G. Sokolovą – metais kalėjimo ir priteisė 40 zlotų teismo išlaidų, D. Sporną – 8 mėn. kalėjimo ir 40 zl, B. Beloborodovą – 6 mėn. kalėjimo ir 20 zl teismo išlaidų. Į vėlesnes apeliacijas Vilniaus apygardos teisme ir kt. nesigilinsime.

Paskutinis su Klemensu Maliukevičiumi susijęs plačiau nežinotas dokumentas – gerb. R. Vaikšnoraite's dėka atskleista Lietuvos centriniame valstybės archyve saugoma nuotrauka (P-41933). Gaila, kad jos aprašyme nėra datos, tačiau nuotraukos turinys sako, kad ji yra iš kunigo gyvenimo pabaigos – pusantrų metų tarnystės Valkininkuose 1933–1934 m. laikotarpiu. Nuotraukoje – šalia Valkininkų esančio Čižiūnų kaimo Šv. Kazimiero draugijos skyriaus sekretoriaus Stasio Blažio laidotuvių vaizdelis. Prie karsto padėti kitų draugijos skyrių atnešti vainikai, o kairėje stovi laidotuviams vadovavęs kun. K. Maliukevičius.

„Vorutos“ redakcija nuoširdžiai dėkoja gerb. Ramutei Vaikšnoraitei už dėmesį kan. K. Maliukevičiaus asmenybei.

(dabar – Stembarkas, Lenkija). Kažkodėl liko neišversti du eilėraščiai: „An Hasses Grabe“ ir „Elegie auf die Erschlagenen“. Taigi, vertėjui pavyko „prikelti“ ir rusiškai prakalbinti 59-ias L. Rėzos eiles.

Išverstus kūrinius lydi šiek tiek romantiizuoti dailininkės Tamaros Tichonovos piešiniai. Knyga išleista 500 egz. tiražu. O knygos pabaigoje vertėjas nuoširdžiai dėkoja Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos Respublikos generaliniam konsulatui Kaliningrade ir asmeniškai kultūros atašė Arvydui Juozaičiui už paramą išleidžiant „Prutena“.

Keistoka, bet L. Rėzos „Prutena“ neišversta į lietuvių kalbą. Argi vertėjų nėra?

O mums verta padėkoti Semui Simkinui, deja, jau po mirties, už prūsiskos kultūros atskleidimą rusakalbiams, pirmiausiai gyvenantiems Karaliaučiuje (Kaliningrade), kur mūsų, lietuvių, irgi nemažai esama.

Pietryčių Lietuvos restauracija

Gintaras KAROSAS, Vilnius

Pietryčių Lietuvos raida po Nepriklausomybės atgavimo kelia daug klausimų. Apie Lietuvos etnines žemes ir valstybingumo lopšį diskutuojant neretai tenka išgirsti, neva tai – lenkiškas kraštas. Ar taip yra iš tiesų? Net nesigilinant į mokslinius tyrimus (tarp jų ir ruso V. Toporovo – kad nebūtume apkaltinti šališkumu), kurie nekvestionuoja Pietryčių Lietuvos lietuviškumo, neapleidžia jausmas, kad ne viskas šioje vietoje yra gerai, tiksliau – prolenkiškos krašto interpretacijos yra neteisingos ir kenksmingos Lietuvai.

Dar prieš keletą metų, renkant krašto istorijos žinias ir bendraujant su vietiniais Vilniaus rajono žmonėmis, ne vienas vietinis gyventojas, dabar vadinamas „lenku“, atvirai įsikalbėjęs, sakė, kad jo seneliai kalbėjo, dainavo lietuviškai. Žmonių pavardės daugiausia čia lietuviškos, kai kurios jų sulenkintos tiek, kiek bažnytinėse knygose lenkų kalba jos būdavo suslavinamos ir kitur. Kad ir šių eilučių autorias, kurio šaknys iš Anykščių krašto, metrikose prosenelės Jurgis buvo užrašytas Jurijumi, o pavardė vietoje „Karosas“, buvo rašoma „Karas“. Straipsnio autoriaus senelės bajoraitės namuose, kaip ir tarp kitų to meto kilmingųjų, buvo kalbama lenkiškai. Tačiau, nepriklausomai nuo to, kuri kalba buvo vartojama, tie žmonės visada buvo ne lenkai, o lietuviai. Lietuva, išskyrus Lenkijos okupuotus šalies pietryčius ir Palenkę (vadinamus Suvalkais), buvo restauruota arba atvalstybinta 1918 m. atkūrus nepriklausomybę. Kada restauruosime Pietryčių Lietuvą?

Kalbant apie architektūrą, jei pastatas senas, yra daug perstatymų, pakeitimų, daromi tyrimai ir siekiama nustatyti pirmini jo charakterį, struktūrą, detales. Remiantis tyrimais, dažnai pasirenkamas grįžimas į pirminį, autentišką pastato variantą. Manau, panašiais principais turėtume vadovautis ir integruodami į valstybę savo teisėtą žemes ir piliečius. Tarpukario Lietuva, vykdydama Vasario 16-osios deklaracijos principus, restauravo šalį į lietuvišką valstybę. Pietryčių Lietuva tuo metu buvo okupuota Lenkijos, todėl dėl objektyvių priežasčių tarpukariu atvalstybinimo procesas dalyje Lietuvos nutrūko. Keliolika tarpukario metų Pietryčių Lietuvoje buvo įgyvendinama Lenkijos politika – krašto lenkinimas, gyventojų bauginimas, kryptinga ideologinė sklaida. Tačiau Lenkijos atvykėliai maždaug iki 1947 m. vėl grįžo į savo šalį, kaip matome iš ištis gausaus grįžusiųjų skaičiaus, pasilikti Lietuvoje galėjo labai nedaug lenkų.

Suslavėję Pietryčių Lietuvos vietiniai lietuviai ir gudai iš esmės ir sudaro vadinamąją lenkų populiaciją. Lenkai be etninio pagrindo kaip medis be šaknų – šios tautinės bendrijos pavadinimas, kuris, turint tokią galingą, patriotiškai nusiteikusių ir ambicingą kaimynę Lenkiją, pasiliks mums – kartu su Pietryčių Lietuvos vietiniais gyventojais – nereikalinga problema ateičiai ir takoskya.

Šiuo metu su Lenkija esame partneriai, tarptautinės NATO ir Europos Sąjungos nariai. Gražūs kaimyniniai santykiai – tai didelis

pasiekimas, kuris džiugina abiejų šalių gyventojus. Be jokios abejonės, reikėtų siekti bendradarbiauti ir ateityje. Turime ko iš Lenkijos ir pasimokyti, to, ką kiekviena valstybė turėtų sugebėti, – ginti savo esminius interesus.

Lenkijos valstybė naudoja vadinamąsias minkštąsias galias savo įtakai už Lenkijos ribų siekti. Pietryčių Lietuvoje kaimynei puikiausiai sekasi, palyginti su kitais interesų objektais – Latvija, Baltarusija ir Ukraina. Lietuva, panašu, yra nusiteikusi labai idealistiškai (mano, kad kitos šalys, išskyrus Rusiją, neturi interesų mūsų šalies atžvilgiu), neturi suformavusi valstybingumo stiprinimo politikos ir atitinkamai tokios funkcijos nėra deleguotos jokiai istaigai jas įgyvendinti. Idealizmas yra puiku, tačiau, kaip rodo istorinė patirtis, kurios ignoruoti nereikėtų, sėkmingos valstybės būna apdairesnės, analizuoja procesus ir, žvelgdamos giliau, nepasiduoda spaudimui.

Norėčiau tik atkreipti dėmesį į kaimyninę Lenkijoje veikiančią ir kultūrinę įtaką skleidžiantį institutą, kurio kryptingai veiklai vykdyti skiriami didžiuliai valstybės asignavimai. Lietuvos esminis interesas – būti integraliai, nepažeidžiamai, lietuviškai. Mūsų valstybei būtinas, Lenkijos pavyzdžiu, Lietuvos institutas, turintis staburą bei atitinkamus išteklius ir dirbantis Lietuvos valstybės įtakos stiprinimo kryptimi, ypač Pietryčių Lietuvoje. Čia ištis daug darbo, o bendro tikslo šalies pietryčiuose galima siekti keliais veiksmingais būdais: pasitelkus valstybinę spaudos ir radijo transliacijas, leidinius, supažindinančius su šiuo kraštu, jo istorija, skaitant paskaitas, rengiant kitų Lietuvos vietovių kolektyvų pasirodymus, bendrus projektus ir kt.

Teko skaityti lenkų autoriaus straipsnį, kuriame jis atskleidžia, kaip jo šalis daro įtaką Lietuvai. Pasirodo, ką ir mes kiekvienas puikiai galime pastebėti, mūsų šalyje sėkmingai plėtojamas metodus, kai mūsų autoritetingi žmonės, dažniausiai istorikai, savo viešais pasisakymais ar publikacijomis atstovauja Lenkijos vykdomai ekspansionistinei politikai užsienyje. Lietuvos piliečiai, kurie pasitiki autoritetais (labiausiai tinka istorikai, nes jie yra ekspertai ir nekvestionuoti savo srities žinovai), yra veikiami prolenkiškos propagandos, be jokios abejonės, žalingos Lietuvai, kai piliečiai ir valdžios atstovai ja patiki. Apgailėtina ir nekilnu savo šalies atžvilgiu, tokie „autoritetai“ paprastai yra pagerbti įvairiais Lenkijos apdovanojimais už indėlį Lenkijos valstybei.

Kai kurie mūsų istorikai, valstybei nesikišant, eina dar toliau: prieš keletą metų vienas jų ėmė kvestionuoti net Klaipėdos krašto prisijungimą prie Lietuvos 1923 m. Tai reiškia, istorikas pradėjo revizuoti vieną iš Lietuvos valstybės pamatų – teritorinį vientisumą. Idomu, ar už mūsų valstybės saugumą atsakingos tarnybos bent bandė aiškintis tokio

Gintaras Karosas

valstybei turi didžiulę įtaką.

Svarbiausia sritis, siekiant Pietryčių Lietuvos pažangos, be jokios abejonės, yra švietimo politika. Kartą bendravau su vietine senyva moterimi iš Vilniaus apylinkių, ji apgailestavo, kad nespėjo išmokyti gerai lietuviškai, nes lietuviška mokykla jos kaime veikė tik 3 m. nuo 1940-ųjų. Jei ne sovietų okupacija, tarpukario Lietuvos valdžios pasirinkti prioritetai ir pirmieji žingsniai Vilniaus apylinkėse, lietuviškos švietimo sistemos įstaigų tinklo sukūrimas būtų valstybei davęs puikų rezultatą. Jei ne tarpukarinė Pietryčių Lietuvos okupacija, šis kraštas niekuo nesiskirtų nuo likusios Lietuvos. Esu tikras, kad dabar nereikėtų kalbėti apie vėlyvas suslavėjimo apnašas šiuose kraštuose, kur gyventojai tikrai nėra tuo, kuo, atsižvelgiant į kalbos panašumą, yra laikomi ar, dažniausiai iš nežinojimo, save patys laiko. Tai – puikūs žmonės, su kuriais turime kalbėtis.

Manau, atėjo laikas visose Pietryčių Lietuvos valstybinėse mokyklose visus dalykus dėstyti lietuviškai, o pageidaujantis moksleiviai ar jų tėveliai galėtų papildomai rinktis lenkų, gudų ar kitų kalbų būrelius, fakultatyvus. Pietryčių Lietuvos mokyklose galėtų vykti ir pamokos, supažindinančios su vietinių gyventojų vartojamomis „po prostu“ ir „vyčių“ kalbos tarmėmis, kurios nėra lenkų kalba. Tai sudarytų sąlygas vietiniams moksleiviams gerai išmokyti valstybinę kalbą ir pažinti savo šaknis, kitaip tariant, turėti puikias karjeros perspektyvas, geresnį ir daugiau apmokamą darbą ir pan.

Kitas dalykas – nevalstybinės mokyklos, jos galėtų kurtis, bet tai jau turėtų būti jų steigėjų rūpestis – ar tai būtų kuri nors Lenkijos valstybės įstaiga, ar kurios nors tautinės bendrijos, ar šiaip kokio nors entuziasto sumanymas. Nevalstybinėse mokyklose galėtų būti platesnė galimybė mokyti dalykus kuria nors nevalstybine kalba. Taigi, įstatymiškai reglamentavus mokomąją kalbą, tikėtina, neliks dažnai aštrinamos ir įtampą keliančios problemos. Kas nemažiau svarbu – toks žingsnis pakels vietinių gyventojų savigarbą – geras valstybinės kalbos mokėjimas leis gyventojams jaustis tikrais Lietuvos, o ne nežinia kieno piliečiais, ugdys patriotiškumą.

Vienas iš akivaizdžiai neteisingų palyginimų, kuris gajus ir dažnai pasitaiko, yra stengimasis lyginti Lenkijos prisijungtas Lie-

tuvos Palenkės (Suvalkų) ir Pietryčių Lietuvos žemes. Lygybės, kalbant apie vietovardžius ir asmenvardžius, o ir kultūros ar švietimo politiką, negali būti, nes visos minimos teritorijos abipus valstybių sienos istoriškai ir etniškai yra lietuviškos. Ar šalis, atplėšusi ir prisijungusi svetimas žemes, jas administruodama, gali reikalauti tokių pat teisių savo interesams siekti niekaip su Lenkija nesusijusios suverenios Lietuvos teritorijoje? Aišku, apie tai turėtume kalbėti ramiai ir be pykčio, taip, kaip elgiasi savimi pasitikinti valstybės.

Kad nebūčiau kažkuo nebūtu apkaltintas, noriu atkreipti dėmesį, kad su lenkų menininkais ir istorikais palaikau kuo geriausių ryšius nuo pat nepriklausomybės atkūrimo. Mano vadovaujamame muziejuje po atviru dangumi Vilniaus rajone yra sukurta net keletas išpūdinių garsiosios lenkų menininkės M. Abakanovič darbų, renginiuose dalyvauja lenkų mokslininkai. Kartais požiūriai sutampa, kartais skiriasi, ypač vertinant istorijos įvykius, tačiau man susidarė išpūdis, kad Lenkijai labiau reikia Lietuvos, nei Lietuvai Lenkijos. Tikriausiai dėl to, kad Lenkija turi savo interesą Lietuvoje, o Lietuva Lenkijoje – ne. Bene dauguma bičiulių iš kaimyninės šalies pripažįsta, kad Lenkijos valstybė dar viduramžiais sustiprėjo įsiliejus Lietuvos didikų intelektualiniam potencialui. Visgi, nors tikriausiai greitai ir nepavyktų išspręsti Palenkės (Suvalkų) žemių klausimo, mūsų etninio žemių interesas valstybiniu lygiu turėtų būti. Bet ar dabar turėtume apie tai su artimiausiais kaimynais net nekalbėti?

Turime bendrauti su kaimynais lenkais, pirmiausia nepamiršdami savo valstybės intereso būti stipriai. Pietryčių Lietuvos kultūrinė restauracija bus kokybiška ir tvari, jei sieksime atkurti, aišku, kiek tai įmanoma, pirminę tautinę kultūrinę krašto struktūrą. Vėlesnių suslavintų sluoksnių atkūrimas tik gilia problema ir užprogramuoja konflikto tikimybę ateičiai, esant nestabilumui šalyje, nevienalyte Lietuva visad galės pasinaudoti tiek pati Lenkija, tiek Rusija.

Pietryčių Lietuvoje švietimo ir kultūros srityje reikalingi valstybės stiprinimo kryptimi nukreipti darbai, didesni intelektualiniai ir finansiniai ištekliai, pirmiausia valstybinės kalbos, kuria būtų dėstomi visi be išimties dalykai mokyklose, statuso įtvirtinimas įstatymu.

Restauruokime Pietryčių Lietuvą – valstybės lopšį – ant senųjų istorinių Lietuvos valstybės pamatų. Vietiniai gyventojai, dar šnekantys vietinėmis „po prostu“ ir „vyčių“ tarmėmis, yra mūsų broliai ir seserys, ir mes turėtume tuo tik didžiuliu ir su jais kalbėtis apie stiprią Lietuvą, o vietinės kalbos dialektus tirti ir fiksuoti. Esu įsitikinęs, kad pasitinkant Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo šimtmenį, signatarų apibrėžta tautinės demokratinės valstybės vizija neturėtų būti prabanga.

Šaltinis – <<http://www.propatria.lt/2017/03/gintaras-karosas-pietryciu-lietuvas.html>>.

Muziejus laikraštyje Nr. 48 (465)

Jurgio Juodžio kūryba

Trakų istorijos muziejus šiomis dienomis įsigijo dailininko Jurgio Juodžio (1911–1986) kūrybos darbą „Pavojus artėja“, tapytą 1975 m. JAV. Tai buvo gera proga pasidomėti šia įvairiapuse asmenybe bei jo kūryba.

J. Juodis gimė 1911 m. spalio 22 d. Klebiškio kaime (Prienu r.). Mokslus pradėjo Pakuonio pradinėje ir Prienu „Žiburio“ gimnazijoje, bet atestatą gavo Alytuje. Prienu „Žiburio“ gimnazijoje piešimo mokėsi pas mokytoją dailininką Vincą Kašubą ir C. Grišaitę. Į Kauno meno mokyklą buvo priimtas iškart į II kursą. Dėl savo stiliaus, esą jis panašus į M. K. Ciurlonio ir K. Šimonio, kilo ginčas su profesoriumi P. Kalpoku ir aštrėjant priešiškumui, po trečiojo kurso J. Juodis paliko mokyklą. Įstojo į dailininko J. Vienožinskio dailės studiją, buvo susikūręs savitą tapybos stilių: paveikslų fonas – oro ir vandens bangų bei spiralų vizijos.

Tačiau patriotinių jausmų skatinamas, 1934 m. įstojo savanoriu į 1 husarų pulką 1935 m. pradėjo mokslus Karo mokykloje. 1937 m. buvo apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino 3 laipsnio medaliu. 1938 m. baigęs Karo mokyklos XIX laidą, tapo karo lakūnu leitenantu. Viso atskraidė 237 valandas. Laisvalaikį skyrė tapybai. Piešė patriotinėmis temomis, paveiksluose įamžindamas lietuvių tautos istoriją. Vėliau rašė meno apžvalgas, recenzijas. J. Juodžio nuomone, „menas yra tautos veidas, arba veidrodys“. Būdamas karininku, jis nutapė apie 2000 paveikslų, jam buvo patikėta tapyti žymių Lietuvos kariuomenės generolų, pulkininkų ir kitų karininkų portretus. Jo darbai puošė, karininkų ramovę, štabus ir kareivines. Su jaunatvišku entuziazmu dirbo platų kultūrinį darbą ne tik piešdamas,

Paveikslų reprodukcija. Kęstučio dvasis. JAV, 1956 m. Dail. J. Juodis.

bet ir organizuodamas karių teatrą, rašė vaizdelius, dramos kūrinius, dekoravo vaidinimus.

SSSR okupavus Lietuvą, J. Juodis 1940 m. lapkričio 6 d. buvo atleistas iš kariuomenės. Prasidėjus Vokietijos karui su SSRS, įstojo į Tautinio darbo apsaugos batalioną. Karui pakrūpus sovietų naudai, J. Juodis vengdamas galimų represijų 1944 m. su šeima pasitraukė į Vokietiją.

Paveikslų reprodukcija. Lietuvos valdovai Vytautas ir Kęstutis. JAV, 1957 m. Dail. J. Juodis. Spaudai parengė O. Seveliov

ma pasitraukė į Vokietiją. 1946 m. Ansbach, tarptautinėje parodoje, eksponavo savo paveikslus: „Vytautas didysis prie Juodosios jūros“, „Dariaus ir Girėno paskutinis skrydis“, „Sparnuotoji Lietuva“ ir kitus. 1949 m. dailininkas išvyko į JAV. Filadelfijoje įstojo į Meno mokyklą, įgijo dailininko tapytojo diplomą. Profesūra pripažino jo „virpančių bangų ir kintančių

spindulių“ atsisveitinį lietuvišką stilių. Tapytojas priklausė Amerikos lietuvių dailininkų sąjungai. 1967 m. Lietuvos nepriklausomybės 50 – mečiui jo dukros Bruklina išleido J. Juodžio penkiasdešimties paveikslų albumą „Tautos keliu“. Šiame albume yra penki paveikslai, kuriuose pavaizduota Trakų pilis: „Kęstučio dvasis“ (1956), „Lietuvos valdovai Vytautas ir Kęstutis“ (1957), „Birutė ties Trakais“ (1958), „Kęstutis ties Trakais“ (1959), „Partizano kapas“ (1965). Dailininkas tapė aliejiu, tempera, akvarele. J. Juodžio gyvenimo credo: „Tėvynei pradėjau tarnauti ankstyvose jaunystės dienos ir jai tarnauju, ir tarnauju tol, kol bus man leista Tvėrėjo“. J. Juodis mirė 1986 m. spalio 24 d.

Trakų istorijos muziejaus direktorius Virgilijus Poviliūnas

Pro memoria

Kuratorė Aleksandra BROKERTAITĖ-BALČIAUSKIENĖ (1921 10 08–2017 03 08)

Kovo 8 d. pavakare Biržuose eidama 96-uosius metus mirė Lietuvos evangelikų reformatų Bažnyčios kuratorė, Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos ir kompozitoriaus Vlodo Jakubėno draugijos buv. valdybos narė, Vilniaus vaikų sekmadieninės mokyklėlės įkūrėja, kunigo Aleksandro Balčiausko našlė Aleksandra (Alisa) Brokertaitė-Balčiauskienė.

sodinti daržus, kepti pagal užsakymus namuose tortus, siuvinėti, nuomoti žiemomis būstą mokiniams.

Dvasinės stiprybės nelen-gvame gyvenime teikė senjoras kun. Adomas Šernas, liuteronų senjoras kun. Jonas Kalvanas ir Papilio kun. Mykolas Frankas.

1956 m. Biržuose buvo įsteigta vaikų muzikos mokykla, kurios direktorė, jauna pianistė Aldona Kezytė, susipažinusi su Balčiausku šeima, nepabūgo įdarbinti A. Balčiauskienės mokyklos bibliotekininkę.

Mirus Stalinui, prasidėjo „atšilimas“ ir, nors A. Balčiauskienė taip ir neišsizadėjo vyro – kunigo ir Bažnyčios, gavo raštvėdės darbą Biržų miškų pramonės ūkyje ir ten dirbo, kol išėjo į pensiją 1976 m.

Po Sąjūdžio atsikūrus Vilniaus reformatų parapijai, A. Balčiauskienė įsteigė vaikų sekmadieninę mokyklėlę ir daugybę metų mokė mažuosius vilniečius reformatus Šventojo Rašto tiesų, giedoti giesmeles, paruošė mokymo programą.

Nuo 1992 m. yra Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos narė. Mokėdama vokiečių, rusų kalbas, kol jėgos leido, padėdavo Sinodo konsistorijai, Vilniaus reformatams priimti užsienio svečius, rašė atsiminimus ir keliونیų išpūdžius iš Vokietijos, Vengrijos, Čekijos, Šveicarijos, Italijos.

2004 m. buvo išrinkta Lietuvos evangelikų reformatų Sinodo (*Unitas Lithuaniae*) kuratore ir, kol pajėgdavo, dalyvaudavo visuose Biržuose vykstančiuose Sinoduose, negailėjo patarimų, dalijosi gyvenimo išmintimi. Turėdama gražų balsą, mokėdama beveik visas reformatų giesmes, neatsisakėdavo palydėti Amžinybėn mirusių reformatų parapijiečių, giedodavo atsisveikinimo pamaldėlėse, jei nebūdavo dvasininko, paskaitydavo Šventąjį Raštą. Ji buvo Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos 2007 m. išleisto knygos – kun. Aleksandro Balčiausko pamokslų rinkinio „Tavo žodis yra tiesa“ – sudarytoja.

Paskutinius metus kurat. Aleksandra Balčiauskienė gyveno savo jaukiuose namuose Biržuose, globojama sūnau Donato, dukros Virginijos, lankoma vaikaičio iš Vokietijos, pasirinkusio kunigo kelią, profesoriaus dr. Kęstučio Daugirdo, vilniečių Mindaugo, Skirmantės, provaikaitės Kristinos.

Kuratorė Aleksandra Balčiauskienė atsisveikino su šiuo pasauliu, vaikais Donatu ir Virginija 2017 m. kovo 8 d. šeštą valandą po pietų.

Prisiminkime Ją 103-osios Psalmės žodžiais: „Liaupsink Viešpatį, mano siela, ir nepamiršk, ką Jis tau gero padarė“, kuriuos Ji kažkada užrašė pasakodama apie savo nelengvą gyvenimą.

Kuratorė Aleksandra Balčiauskienė buvo pašarvota kovo 10 d. Biržų evangelikų reformatų bažnyčioje (nuo 10 val. – lankymo laikas, gedulingos vakaro pamaldos – 17 val.). Velionė iš Biržų evangelikų reformatų bažnyčios išlydėta šeštadienį, kovo 11 d., 14 val. į Biržų senąsias reformatų kapines (Nastopkos g.) ir palaidota Kunigų kalnelyje prie vyro kun. A. Balčiausko.

Nuliūdę vilniečiai reformatai

Pro memoria

Edmundas SIMANAITIS (1929 01 05–2017 02 27)

Eidamas 89-uosius metus vasario 27 d. mirė buvęs Jonavos meras, Lietuvos Respublikos krašto apsaugos viceministras, visuomenininkas, poetas bei publicistas Edmundas Simanaitis.

Edmundas Simanaitis buvo Lietuvos Sąjūdžio tarybos narys ir Etikos komisijos pirmininkas, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių bendrijos, Lietuvos žurnalistų draugijos, Lietuvos kaimo rašytojų sąjungos, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio, Vilniaus ekslibriso klubo, Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų partijos narys.

1929 m. sausio 5 d. gimė Marijampolėje. 1936–1940 m. mokėsi Marijampolės P. Armino pradinėje mokykloje. 1946 m. buvo „Tauro“ partizanų apygardos „Vytenio“ būrio narys. 1947–1954 m. – Karlago, Steplago (Kazachstanas) lagerių, Žezkazgano ir kitų lagerių kalinys. 1954 m. E. Simanaitis grįžo į Lietuvą. 1954–1960 m. jis dirbo Kapsuko (dab. Marijampolės) tarprajoninės elektromontažo kontoros elektromonteriu. 1955–1957 m. studijavo Kauno politechnikos institute, dėl KGB persekiojimų baigti studijas teko Leningrado Šiaurės Vakarų politechnikos institute (1957–1960), kur įgijo inžinieriaus elektromechaniko specialybę. 1960–1963 m. dirbo Kapsuko maisto pramonės automatų gamyklos vyr. energetiku. 1963–1989 m. – nuo pat Azotinių trąšų gamyklos statybų pradžios – dirbo vyresniuoju inžinieriumi, automatikos ir prietaisų cecho viršininku, vyriausiuoju prietaisininku, automatizuotų valdymo sistemų skyriaus viršininku. 1987–1990 m. Kauno politechnikos instituto dėstytojas. 1988 m.

E. Simanaitis aktyviai įsijungė į Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio veiklą. 1992–1995 m. – savaitraščio „Tremtinys“ neetatinis korespondentas. Jo straipsniai buvo publikuoti Vokietijos, Australijos ir JAV spaudoje. 1995–1997 m. – Jonavos r. savivaldybės meras. 1997–2000 m. – Lietuvos Respublikos krašto apsaugos viceministras. 2005–2009 – Lietuvos Respublikos Prezidento konsultantas.

E. Simanaitis apdovanotas: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos žymeniu (1990), AB „Achema“ aukšiniu atminimo ženklu (1996), Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (2000), Lenkijos Respublikos Nuopelnų ordino Kavalieriaus kryžiumi (2001), Lietuvos kariuomenės rezervų karių asociacijos „Trijų kalavijų kryžiumi“ (2002), Lietuvos laisvės Kovos sąjūdžio Tarybos I laipsnio Partizanų žvaigždė (2008). 2005 m. Lietuvos kaimo rašytojų sąjunga E. Simanaičiui suteikė Lietuvos kultūros šviesuolio vardą, 2009 m. jis tapo dvyliktuoju Lietuvos žurnalistų draugijos premijos „Kelyje į Vilties Prezidento Lietuvą“ laureatu, o 2012 m. buvo suteiktas Jonavos krašto šviesuolio vardas. E. Simanaitį bendražygiai atsimena kaip puikų oratorių. Jis yra ne tik gausybės straipsnių, bet ir keliolikos knygų autorius ir bendraautoris.

Vykdamas velionio valią palaikai buvo kremuoti, atsisveikinta Jonavos „Rimties namuose“ (P. Vaičiūno g. 45). Laidotuvės vyko kovo 5 d. Kudirkos Naumiesčio kapinėse.

Velionio šeima

Laisvė yra sąlyga valstybės kūrybai

Atkelta iš 1 p.

idealistinius ketinimus paverė į kovą už būvį. Įvyko vos ne pagal marksizmą: kas valdė gamybos priemones, tas ir laimėjo. Kas mokslo vagą arė, ravėjo, prie staklių ar prieš mokinius klasėje stovėjo, tas iki šios dienos gyvena linkėjimais iš vyriausybių ir Seimo. Į pomidorų auginimą reikia žiūrėti kūrybiškai, – kartodavo plantacijos savininkas Almerijoje jauniems filologams iš Lietuvos. Daug talentų persiviliojo gudresnės ir turtingesnės valstybės. Galima tik pritarti generaliniam komisariui Linui Pernavui – su socialine atskirtimi užderėjo ir žiaurių nusikaltimų serijos.

Dar vieni spąstai valstybės kūrimui kyla ne tiek iš blogų sprendimų, kiek iš klaidingo savo vietos suvokimo pasaulyje. Vis dar gyvas įsitikinimas, kad narystė ES ir NATO yra ir Lietuvos istorijos pabaiga, nebesą ko siekti, išskyrus finansinės ar kitokios ES paramos, tvirtesnių saugumo garantijų ir pasivyti kurią nors Skandinavijos valstybę. Kas yra Lietuva, koks jos vaidmuo, kad ir toje pačioje ES, kokia Lietuvos misija, pagaliau, kuo mūsų valstybė, kultūra įdomi, o gal ir naudinga, kitoms kultūroms ir valstybėms – klausimai, kurie, nenorint ižeisti klausėjo, laikomi

romantine atgyvena. Nemanau, jog Lietuvos istorijos trajektorija turi pradingti globaliame pasaulyje. Praėjusio amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje intelektualai kėlė diskusijas apie Lietuvos vaidmenį tarp savo kaimynių. Vienas iš variantų buvo naujienoms laikams pritaikyta tilto tarp Vakarų ir Rytų idėja. Teisinga ar ne, bet tai skatino giliau ir atidžiau tyrinėti savo istoriją. Lietuvai tapus NATO nare, ėmė plisti kitoks savo vaidmens suvokimas, vaizdžiai tariant, vos ne Vakarų Europos pasienio tvirtovė, fortas. Šiuo pamatu daug samprotavimų žodžiu ir raštu apie įvairias priešų sulaikymo formas. Taip, Lietuvos istorijoje būta labai karingų laikotarpių. Ir vis dėlto, mano manymu, Lietuva artimesnė yra dialogo kultūrų tipui, su unikalia tolerancijos nuo viduramžių tradicija. Įsivaizduočiau Lietuvą kaip tvirtovę su nuleidžiamais, ne bet kada, dialogo tiltais. Savu būdu atgrasyti gali ir diplomatiškai, o visų svarbiausia, kad mes patys, o ne kas nors iš šalies, kad ir protingų žmonių kompanija, kurtume savo valstybės ateities variantus.

Šaltinis – <http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_1=119&p_k=1&p_t=170240&data_nuo=2017-03-11&data_iki=2017-03-11>.

PATVIRTINTA Lietuvos švietimo draugijos „Rytas“ valdybos 2011 m. vasario 10 d. nutarimo prot. Nr. 1

Stanislovo Rapolionio premijos skyrimo NUOSTATAI

1. Vienas ryškiausių XVI a. Lietuvos šviesuolių buvo Stanislovas Rapolionis, kilęs iš Eišiškių apylinkių, profesoriavęs Karaliaučiaus universitete, senosios lietuvių raštijos kūrėjas, kultūros veikėjas. Stanislovo Rapolionio darbai skatinamai veikė kitus lietuvių raštijos pradininkus.

2. Lietuvių švietimo draugija „Rytas“ skiria kasmetinę Stanislovo Rapolionio premiją.

PREMIJOS SKYRIMO TIKSLAS

3. Skatinti mokytojų, kultūros ir meno veikėjų literatūrinę veiklą, tautinį ugdymą, Pietryčių Lietuvos istorinės praeities studijavimą.

PREMIJOS SKYRIMO SĄLYGOS

4. Kūrybiniai darbai ir mokyklų bendruomenių bei nevyriausybinių organizacijų siūlymai premijai gauti pateikiami lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ valdybai iki balandžio mėnesio 20 dienos adresu Juodžių g. Nr. 26-1, Marijampolis, LT-13210, Vilniaus r.

5. Premija įteikiama kasmet gegužės mėn. (S. Rapolionio mirties data) Šalčininkų r. Eišiškių Stanislovo Rapolionio gimnazijoje.

6. Laureatas apdovanojamas lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ diplomu ir pinigine premija.

Kitas numeris išeis 2017 m. balandžio 29 d.

Voruta® Visos prekių ženklų teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksai 0135, 0136	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, prof. habil. dr. Alvydas Butkus, habil. dr. Kazimieras Garša, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė, Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, doc. dr. Vladas Terleckas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, doc. dr. Dalia Urbanavičienė, dr. Aldona Vasiliauskienė, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Algirdas Zemaitytis, Juozas Vercinkevičius (vyr. redaktorius). © Voruta, 2017. Visa medžiaga (rašiniai), pateikta laikraštyje „Voruta“, yra VŠĮ „Vorutos“ fondas (įmonės kodas 181392738, PVM mokėtojo kodas LT813927314) nuosavybė. Laikraščio straipsnius kopijuojant ar platinant būtina nuoroda. © Voruta, 2017. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Dvidešimt aštuntieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VŠĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738, as. LT025015100014000155, Trakų kredito unija, kodas 50151. Direktorių Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kartą per mėn. Apimtis – 4 sp. l. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks: (8 528) 51 266, „Tele2“ mob. (8 605) 11117. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, tel. 8 605 11 117. Spausdina AB spaustuė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1000 egz.	Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas remia projektą Lietuvos valstybės kūrėjai – Vasario 16-osios akto signatarai. Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel./faks. (8 528) 51 266, El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com Interneto svetainė www.voruta.lt. Redakcija: Vyr. redaktorius Juozas Vercinkevičius (el. p. vorutosfondas@voruta.lt, vorutosfondas@gmail.com, tel. 8 605 11 117), Irma Stadalnykaitė (redaktorė, 8 603 11 117), Jolanta Zakarevičiūtė (istorija, publicistika), Jurgita Jakienė (dizainerė, el. p. leidykla@voruta.lt, 8 603 11 117), Stanislava Zurauska (buhalterė, tel. (8 603) 11 117, tel./faks. (8 528) 51 266, el. p. buhalterija@voruta.lt), Aleksandras Adamkavičius (etninės žemės), Aušra Virvicienė (publicistika, el. p. avirviciene@voruta.lt), Jonas Česnavičius (fotografija), Vytautas Valentinas Česnulis (bažnyčios istorija), Evelina Kislych-Šochienė (publicistika), Martynas Buivys (internetas).
---	--	--	--